

RAMAZAN KONUŞMALARI - KUR'AN-I KERİM -

Abdulkadir Macit, Ahmet Yücel, Ayhan Öz, Bekir Çetintaş, Dursun Ali Tokel,
Fatih Tok, Gülsüm Pehlivan Ağırakça, Hülya Alper, Kerim Öztürk,
Kurtuluş Öztürk, Mehmed Ali Büyükkara, Mehmet Ali Sarı, Mehmet Arif Vural,
Merve Özaykal, Mesut Kaya, Mustafa Özel, Serap Karamollaoğlu,
Tahsin Görgün, Ömer Türker

YEKDER
YAYINLARI

YEKDER Yayınları: 35
Ramazan Konuşmaları Kitaplığı: 3

Kitabın Adı

Ramazan Konuşmaları -Kur'an-ı Kerim-

Katkı Sağlayanlar

Uğur Özçelik

Eymen Yukarıpınar

Kevser Rabia Mumcuoğlu

Grafik Tasarım

M. Ediz Altındış

Baskı

e-Kitap

ISBN

978-625-9999-6-1

© YEKDER Yayınları, 2023

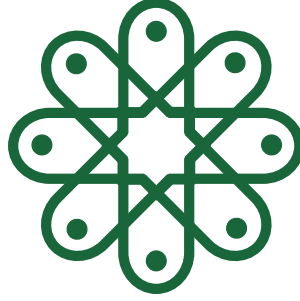
Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

YEKDER Yayınları

Sultantepe Mh. Cumhuriyet Cd. Fıstıkağacı İş Mrk.

No: 39/2 Üsküdar İstanbul Tel: (0216) 460 25 50

YEKDER Yayınları, Yaygın Eğitim ve Kültür Derneği'nin (YEKDER) markasıdır.

RAMAZAN
KONUŞMALARI
- KUR'AN-I KERİM -

YEKDER
YAYINLARI

Yaygın Eğitim ve Kültür Derneği (YEKDER), “İslami ve insani değerleri yaşatmak ve yaşanmasına vesile olmak” gayesiyle, yaklaşık yarım asırdır kesintisiz süren bir yolculuğın adımlarından biri olarak, 2003 yılında İstanbul’da kuruldu. Bugün bu yolculuk, İLKE Vakfı çatısı altında, çok daha güçlü bir şekilde devam ediyor. YEKDER olarak, kurulduğumuz günden bu yana “çocuk”, “genç”, “yetişkin” ve “eğitimci”lere yönelik özgün eğitim programları, yayınlar ve materyaller geliştiriyor, uyguluyor ve modelliyoruz. Uzun yıllara yayılan saha tecrübemiz ve yaygın uygulama deneyimimizi, akademik birikimin sağladığı teorik yaklaşımla bütünleştiriyor, “kalbe dokunan eğitimler” üretiyoruz. Okul öncesine yönelik “Adab Okulu”, çocuklar için “Ev Okulu”, gençler için “Marifet Okulu”, eğitimciler için “Eğitimci Geliştirme Programı (EGP)”, yetişkinler ve ebeveynler için “Ailede Din Eğitimi Programı (ADEP)”, “Aşamalı Seminerler Programı (ASP) ve “İnsan ve Toplum İlm-i Hâli” gibi, YEKDER tarafından geliştirilen programlar, bugüne kadar on binlerce kişiye ulaştı. Artık yurtiçi ve yurtdışında onlarca kurum, yüzlerce merkezde, YEKDER tarafından geliştirilen eğitim modelleri, standart ve kriterleri korunarak uygulanıyor.

TAKDİM

“Ramazan Konuşmaları”, YEKDER olarak hazırladığımız dijital platform programlarımızdan biri. Her yıl belirli bir tema etrafında, alanında yetkin, kıymetli isimleri konuk ettiğimiz program, iftarın yaklaştığı o bereketli saatlerde hanelerinize konuk oluyor. Güzel bir ilgi ile takip edilen programımız, dijital platformlarda kalıcı bir içerik olarak erişilebilir olmaya devam ediyor.

2021/1442 Ramazanında yayımlanmaya başlayan programın ilk yılında “Namaz”, ikinci yılında “Hz. Peygamber (sav)” temasını işlemiştik. 2023/1444 Ramazanında ise tamamız “Kur’an-ı Kerim” oldu.

Kur’an-ı Kerim’i daha iyi tanımak, anlamak ve Hz. Peygamber’in güzel ahlakı olarak hayatlarımıza tatbik edebilmek maksadıyla, Ramazan Konuşmaları programımızın üçüncü yılında tamamızı “Kur’an-ı Kerim” olarak belirledik. İlim, kültür, musiki, edebiyat ve toplumsal yaşamdaki yansımaları bağlamında “Kur’an-ı Kerim” temasının ele alındığı programda, her biri çok kıymetli ve alanında yetkin akademisyen, sanatçı, yazar ve eğitimci konuklarımızı ağırladık.

Ancak programın yalnızca video içerik olarak kalmasına gönlümüz razı olmadı; bu kıymetli konuşmaların metne aktarılarak kitaplaştırılmasının da ayrıca faydalı olacağını düşündük ve “Ramazan Konuşmaları Kitaplığı” serimizi yayına hazırladık.

Şimdi bu kıymetli konuşmaların bereketli ve keyifli bir okuma etkinliğine dönüşmesi temennisiyle çalışmalarımızı sizlere emanet ediyoruz.

Okurlarımızın istifade edebileceği bu e-kitabı aileniz, dostlarınız ve tüm çevrenizle paylaşabilirsiniz.

Başta program konuklarımız olmak üzere, fikir aşamasından itibaren projenin ortaya çıkmasına katkı sağlayan herkese teşekkür ederim.

Hüseyin Türkan

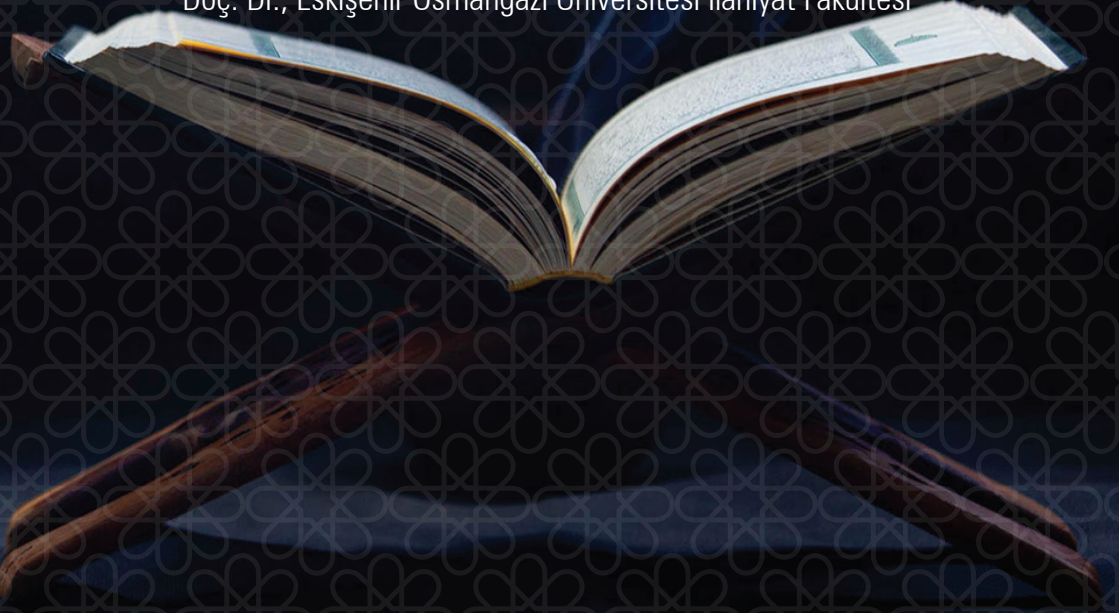

Kur'an'ın İlk Mesajı: Oku!

Fatih Tok

Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
إِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ١ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ٢ إِفْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ٣ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ٤ عَلَّمَ
الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ٥ كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُفٍ ٦ أَنْ رَأَاهُ اسْتَعْجَلَىٰ ٧ إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَىٰ ٨ أَرَأَيْتَ الَّذِي
يَنْهَىٰ ٩ عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ ١٠ أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَىٰ ١١ أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَىٰ ١٢ أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ
١٣ أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ ١٤ كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ ١٥ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ١٦ فَلْيَدْعُ
نَادِيَهُ ١٧ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ ١٨ كَلَّا لَا تَطِعُهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ١٩

Zikredilen ayet-i kerimeler Kur'an-ı Kerim'in ilk nazil olan ayetleridir. Cenâb-ı Allah zaman zaman insanlara, insanlığa vahiy göndermiş, peygamber göndermiş ve onlara rehber olacak, yol gösterecek, hastalıklarına şifa olacak, karanlıklarını aydınlatacak bir mesaj iletmiştir. Kur'an-ı Kerim, bilindiği gibi 610 yılı Ramazan ayı Kadir gecesinde Hz. Peygamber (s.a.v.) Hira'da iken Cenâb-ı Hak'ın Cebrail (a.s.) vasıtasıyla gönderdiği bir vahiydir. Cebrail (a.s.), Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ilk olarak biraz önce okuduğunuz ayet-i kerimleri iletmişti. Kur'an-ı Kerim'deki bazı ayet-i kerimeler için sebep-i nüzul ararız. Varsa sebep-i nüzullerini araştırır, onlar üzerinden yorum yapar ve ayetleri hakiki manalarıyla anlamaya çalışırız. Kur'an-ı Kerim'in aslında başlı başına bir sebep-i nüzulü olması gerekir. Yani Cenâb-ı Allah eğer insanlara müdahale etmişse, eğer onlara bir vahiy göndermişse bunun mutlaka bir sebebi vardır. İndiği dönem yaşananlar, o gün insanların zihninde, kalbinde oluşan sorular aslında Kur'an'ın ayetleri için hep birer sebep-i nüzuldür. Baktığımız zaman insanlar inanç, ahlak, hak-hukuk açısından ciddi bir sıkıntı içerisinde; bazı insanlar da bir arayış içerisinde. Bir diğer ifadeyle; dalalete, küfre, şirke düşmemişler ama zihinlerinde, kalplerinde var olan bazı sorularına cevap arıyorlardır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Hira'ya gitmesi de böyle bir arayışın sonucuydu.

Cenâb-ı Hak şirk ve küfür içerisinde olup farklı varlıkları tanımlayan, ehl-i kitap gibi din adamlarını rabbleştiren bir topluluğa ilk olarak Alak Suresi'nin ilk beş ayetini gönderdi. Bir davet söz konusu olduğunda muhatap topluma iletilecek ilk mesaj her zaman için çok önemlidir. Peki, Kur'an muhatap olan

insanlığa ilk olarak ne söyledi? Karanlıklar içerisinde yolunu arayan, sorularına cevaplar arayan bu insanlara Kur'an-ı Kerim ne söylemiştir? Kur'an-ı Kerim'in isimlerini ya da sıfatlarını düşündüğümüzde onun, insanların karanlığını aydınlatan bir nur, kalplerdeki hastalıklara bir şifa, yolunu arayanlar için bir hidayet yani bir rehber olduğunu görürüz. O, aynı zamanda insanlara hakikati hatırlatan bir zikirdir Cenâb-ı Hak'tan. Bunun yanında mübarektir, yani bereket kaynağıdır. Bu yazıda da Kur'an, insanlık için nasıl bir rehber olmuş ve bu rehberliği ilk olarak nasıl ifade etmiş anlamaya çalışacağız.

Allah'ın insanlığa ilk emri: *İkra!* (Oku!) olmuştur. Yalnız bunun sonuna bir ünlem işareti koyuyoruz. Çünkü ilk emir salt bir okuma değildir. Zira Cenâb-ı Hak, "*Yaratan Rabb'inin adıyla oku*" buyuruyor. Salt bir okuma aslında her insanın yapabileceği bir şeydir. Örneğin Ebu Cehil'in de bir okuma tarzı vardı, Ebu Leheb'in de Ubey b. Halef'in de. Hatta Hz. Peygamber (s.a.v.)'in de risalet öncesi dönemde kendi bakış açısıyla bir okuma tarzı vardı. Ancak zikrettiğimiz ilk vahiyle Cenâb-ı Hak insanlara yeni bir okuma tarzı, yeni bir bakış açısı ve yeni bir hayat felsefesi iletmış oldu. Bu nedenle, verilen ilk mesaj önemlidir: "*Yaratan Rabb'inin adıyla oku*". Buradaki okumaya; Kur'an okumak veya tebliğ etmek, çağrıda, davette bulunmak, namazda kıraat etmek gibi anlamlar verilse de daha genel anlamıyla insanın bakış açısını, tefekkürünü, düşüncesini ifade eden bir hayatı ve varlığı okumayı ifade eden bir anlam verebiliriz.

İlk vahiyle "*Oku!*" emri verilmekte, ancak okunacak nesne nedir? Aslında ilk beş ayet bize bu nesneyi bildirmektedir. Öncelikle ilk ayetteki "*Yaratan Rabb'inin adıyla*" vurgusundaki *Rab* ifadesi oldukça önemlidir. Çünkü *Rab* kelimesi anlam olarak, yaratmanın ötesinde bir de insana hayatını devam ettirebilme imkânı sunan, ona birçok nimetle lütufta bulunan ve onu koruyup kollayan, gözeten ve terbiye eden demektir. Fakat müşrikler ve o dönemin ehl-i kitabı farklı varlıkları veya kişileri de rabbleştirmişlerdi. Bu sebeple Cenâb-ı Allah onlara "*Yaratan Rabb'inin adıyla oku*" dedi. Yani yaratıcı olan Rabb'i ifade etmiş oldu. Bu insanın hayata bakışına, hayatı anlamlandırmasına vesile olan bir ifadedir. Çünkü artık insan yaratıcısı olan Rabb'i adına hayata bakacak, hayatı okuyacak ve insan, halifelik vazifesinin yüklediği sorumluluğu

artık yaratan Rabb'i adına yapacaktır. Daha önce Hz. Peygamber (s.a.v.)'in veya müşriklerin de kendine ait bir bakış açısı olabilir, okuma tarzı olabilir demiştik. Bununla kastettiğimiz anlam şudur: İnsanlar ya kendi nefsi adına ya efendisi adına hayatı okuyabilir ya da rableştirdiği din adamı adına hayata dair bir bakışı olabilir. Ama gelen vahiy tamamen bu bakış açısını değiştiren bir ifadedir. Artık bundan sonra ne okursan oku yaratan Rabb'in adıyla oku, demektir. Burada Allah'ın yaratan demesi, kendisini yaratıcı olarak ifade etmesi, aynı zamanda kendisi dışındaki varlıkların mahlûk olduğuna işaret eder. Bizden beklenen ise mahlûkat üzerinde düşünmek yani onu okumaktır. Yaratıcının eserlerinden ve fiillerinden yola çıkarak yaratıcıyı düşünebilmek, anlayabilmek, kudretini görebilmektir.

Cenâb-ı Hak burada insana ayrı bir parantez açmaktadır: خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ “İnsanı da alaktan yarattı” demiştir. Sonuçta Cenâb-ı Hak muhatap aldığı insandan, kendi yaratılışı üzerine de düşünmesini istiyor. İnsanın kendisini okumasını ve tanımasını istiyor. Çünkü insan kendisi üzerinden Rabb'ine ulaşacaktır. Bunu Kur'an-ı Kerim'de başka ayetlerde de görüyoruz: يَنْظُرُونَ أَفَلَا يَإْنظُرُونَ كَيْفَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ خُلِقَتْ كَيْفَ الْإِنْسَانِ إِلَى كَيْفَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ خُلِقَتْ كَيْفَ الْإِنْسَانِ Bu gibi ayetlerde Cenâb-ı Hak, devenin, göklerin, dağların yaratılışına bakmamızı, bunların üzerinde düşünmemizi; bir başka ifadeyle, mahlûkat üzerinde düşünüp yaratıcıya ulaşmamızı istiyor. Keza insanı alaktan yarattığını söylerken bir başka ayet-i kerimede; مِمَّ خُلِقَ “فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ” diyerek insanın neden yaratıldığı üzerinde düşünmesini telkin ediyor. Aslında bu düşünme bir okuma biçimidir. Yani insan kendisi üzerinde düşünerek hayatı anlamlandıracak ve de yaratıcısını bulacaktır.

Öte yandan ayette insanın alaktan yaratıldığının vurgulanması insanın acizliğini, basitliğini, küçüklüğünü ifade eder. Çünkü insan bir alaktan, nutfeden, embriyodan yaratıldığını unutarak kendisini yaratan Rabb'ine karşı isyan ederek onun emir ve yasaklarına itaatsizlik edebilmektedir. Cenâb-ı Hak bu ayet ile insana haddini ve sınırlarını hatırlatmaktadır. Onun basit bir varlıktan geldiğini, çok aciz, güçsüz bir varlık olduğunu ortaya koymaktadır. Cenâb-ı Hak insanın bunu düşünerek Rabb'inin kudretini, gücünü görmesini istemektedir.

İlk ayetlerde aslında iki tür okumadan bahsedilir. Birincisi doğrudan insana hayat felsefesini öğreten bir okumadır. Bu “adıyla” ifadesi bazen “adına oku”,

yani “yaratana Rabb’in adına oku”, bazen de “yaratana Rabb’in adını oku” ya da “yaratana Rabb’ini oku” şeklinde de yorumlanabilmektedir. Çünkü isim müsemmaya yani yaratıcıya delalet eder. Bu yönüyle insanın her okumasını artık yaratana Rabb’i adına yapması beklenir. Böyle bir bakış açısına sahip bir insan olarak Hz. Peygamber (s.a.v.) bize bunu başka bir ifadeyle anlatmış ve öğretmiştir: “Besmele ile başlamayan her iş bereketsizdir”. Hz. Peygamber (s.a.v.) bize ilk öğretilen şeyi tekrar ederek bunu alışkanlık haline getirmemiz için de tavsiyede bulunmuştur. İnsan besmele ile her an, her işinde aslında Rabb’ini hatırlamış olur. Besmele, “Ben bu işi yapıyorum, Rabb’imi, Rabb’imin bana verdiği imkânları, nimetleri hatırladım ve bu işte Rabb’imin ortaya koyduğu sınırlara riayet edeceğim demektir. Kur’an okurken, namaz kılarken besmele çekiyoruz ama biz sadece dini ibadetlerle, itaatlerle meşgulken besmele çekmiyoruz. Bizler yemek yerken de dünyalık bir iş yaparken de besmele çekiyoruz. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.) bütün işleri besmeleyle yapmamızı istemiştir. Bu anlamda besmele bizim için hayatı anlamlandıran bir ifadedir. Bu açıdan bakıldığında bizlere ilk öğretilen ayette Cenâb-ı Hak, “*Yaratana Rabbinin adıyla oku!*” diyerek, besmelenin başına bir fiil de takdir etmiştir. Yapılacak işin yani okumanın besmele ile olmasını istemiştir.

İnsan nutfeden yaratılmıştır ama Cenâb-ı Allah kâmil bir insan olması için ona başka lütuflar ve özellikler de vermiştir. Onu insan kılan ve diğer varlıklardan ayıran bazı nimetler vermiştir ki, ilk ayetlerde aslında söz konusu nimetlerden en önemli iki tanesi hatırlatılmaktadır: *اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ* “*En cömert olan Rabb’ini oku*”. Nedir bu cömertlikler? Yani bize Cenâb-ı Hak’ın verdiği ve bizi insan kılan bu iki büyük nimet nedir, niye ilk vahiyde Cenâb-ı Hak özellikle bunları ifade etmiştir? *الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ* “*İnsana kalemi öğretti*”, “*o kalemlle yazmayı öğretti*” veya “*ilmi öğretti*” şeklinde anlaşılabilir. Burada kastedilen şudur: Cenâb-ı Allah insana öyle bir yetenek vermiştir ki, insan bununla ilim üretebilecek, insan bilgi üretebilecek bir potansiyele sahip olmuştur. Biz bunu akıl olarak anlayabiliriz. İnsan aklıyla Cenâb-ı Hak’ın verdiği duyma, görme özelliklerini, niteliklerini kullanarak elde ettiği bilgilerden yola çıkarak yeni bilgiler üretebilir, yeni keşifler yapabilir ki insanı vahye muhatap kılan da bu özelliğidir. İnsan akıllı olduğu için vahiyle muhatap alınmıştır. Bununla birlikte insan sadece aklıyla her istediğini bilebilecek, her şeyi elde edebilecek

bir yeteneğe sahip değildir. Çünkü insandaki veriler, yetiler sınırlıdır. Örneğin insan görme yeteneğine sahiptir ancak her şeyi göremez. Oturduğu odanın dışındakileri görme yetisine sahip değildir. Duyma yeteneğine sahiptir ama duyma eşiği vardır, her şeyi duyamaz. Aynı şekilde aklımız da sınırlıdır. Bakara Suresi'nde Cenâb-ı Hak, Hz. Adem (a.s.)'e yani insana isimleri öğrettiğinden bahsetmektedir. Aslında burada kastedilen yine bize verilen akıl ile bizim isim koyma, isimlendirme yeteneğimizdir. Biz varlığa bir anlam yüklüyoruz. Hatta aklımızla yeni keşifler, icatlar yapıyoruz ve onlara isim koyuyoruz. Bugün de uzayda yeni şeyler keşfediliyor ve keşfedilen bu gezegen ve yıldızlara insan tarafından isimler koyuluyor. Bu yeteneğimiz aslında akıl ile ortaya çıkmaktadır. Fakat Cenâb-ı Allah aklımızın da sınırlı olduğunu bildiği için vahiyle bize hayatta yol gösterecek, bilemediklerimizi ve aklımızın almadığı hususları açıklayacak bilgi iletmiştir. İşte bu noktada devreye vahiy girmektedir: *عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمُ* “İnsana bilmediğini öğretti.” Buradan anlaşılacağı üzere insanın bilemeyeceği hususlar vardır. İnsana bilmediğini öğretti derken aklıyla bilebileceği bir alan var, bir de aklın keşfedemediği, bilemediği, sınırına ulaşamadığı bir alan olduğu ifade edilir. Bu bilgilendirme dönem dönem Cenâb-ı Hakk'ın peygamber seçerek vahiy göndererek yaptığı bilgilendirmedir. Çünkü vahiy bize aklımızın imkânlarının el vermediği gaybî âlemlerle ilgili bilgi vermektedir. Çünkü vahiy bize ölümün ötesiyle, ahiretle ilgili, ölümden sonra karşılaşacaklarımızla ilgili bilgi vermektedir. Bunlar bizim aklımızla keşfedebilmemizin ve bilebilmemizin mümkün olmadığı alanlardır. Bu sebeple Cenâb-ı Allah insanın bilmediklerini öğretmiş, bize aklımızın yetmediği konularda bir lütufta bulunarak bilgi göndermiştir. ilgiyi öğrenmenin iki kaynağı vardır; birincisi akıl, ikincisi de vahiy. İnsan aklıyla birçok şeyi bilebilir, keşfedebilir ama vahiy olmadığı zaman hayatın anlamına, ölümden sonrasına, hayatın ötesine ve yaratıcısına dair bilgileri eksik kalacaktır. Biliyoruz ki Hz. Peygamber insanların en akıllılarından. Zira peygamberlik sıfatlarından biri de zeki olmalarıdır. Fakat Hz. Peygamber (s.a.v.) kırk yaşına kadar bazı sorularına cevaplar bulamamış ve bir arayışa girmiştir. Bazı hususlarda akıl onun için de yeterli olmamıştır. Hatta öyle ki cevabını bulamadığı sorulardan dolayı yeni bir arayış amacıyla zaman zaman Hira mağarasına çekilmiştir. Cenab-ı Hak, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Hira öncesi yani ilk vahiy öncesi kırk yıllık hayatını ifade ederken *ضَالًّا فَهَدَىٰ*

وَجَدَكَ diyor. Yani “Seni dalalet üzere buldu ve hidayete erdirdi”. Biliyoruz ki Hz. Peygamber (s.a.v.) çok akıllıydı ve birçok konuda çözüm üretebiliyordu. Toplumun problemlerine duyarlıydı, onlarla ilgili çözümler geliştirebiliyordu ama onun da cevabını bulamadığı soruları vardı. Hatta İnşirah Suresi’ne baktığımız zaman belini büken soruları olduğunu anlıyoruz. İşte vahiy aynı zamanda Hz. Peygamber (s.a.v.)’in bu belini büken sorularına cevap olarak gelmişti. Keza vahiy onun düşündüğü, araştırdığı sorularına, yaratıcısına, kâinata, insanlara, sorumluluğuna dair konulardaki düşünüp de çözemediği problemlerine bir çözümdü. Onun göğsünde, kalbinde sorun ve soru olarak bulunan birçok problem için şifaydı Kur’an-ı Kerim. Onun karanlık olarak nitelenebilecek çevresini, ortamını aydınlatan Kur’an’dı. Yani o insanlara ışık olacak ve onları aydınlatacaktı.

Kur’an-ı Kerim ilk vahiylerle birlikte insanlara şunu öğretmiştir: Artık hayatı kendi nefsiniz için, bir başkasının nefsi ve rızası için, dünyalık için, menfaat için, makam için değil de sadece sizi yaratan Rabb’iniz adına yaşayacaksınız. Hayata bakış açınız artık Rabb’inizin arzu ettiği gibi olacak, okumalarınız onun adına olacak. Nasıl ki Kur’an’ı okurken besmele çekiyorsak, Cenâb-ı Hakk’ın fiilî, kevnî ayetleri olan kâinatı ve insanın kendisini okurken de besmele ile işe başlamak demektir. Artık insanın sahip olduğu yeni bir hayat felsefesi, yeni bir bakış açısı vardır: Bu felsefeye göre insan artık hayata Rabb’inin adına bakmaya ve hayatı besmeleyle yaşamaya başlamıştır. İnsan besmeleyle yaptığı her işte Allah’ı hatırlıyor ve O’nun rızasını gözetiyor demektir.

Kur'an Ayı: Ramazan!

Mustafa Özel

Prof. Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakfı
Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Kur'an bilindiği üzere sözlük anlamı ile okunan demektir. Bu okunan ifadesi, aynı zamanda yazılmasını, yaşanmasını, kendisiyle amel edilmesi ve uygulanmasını da barındır. Bir kitap doğal olarak okunur. Kitap denilen nesne bir bilgi, iletişim ve eğitim öğretim aracıdır. Dolayısıyla bunun bir okunma boyutu bir de yazılma boyutu olur. Ancak Kur'an-ı Kerim ve diğer ilahi kitaplar, insanların kendi aralarında yazdıkları, okudukları kitaplar gibi olmadığı için onların okunması ve yazılması birtakım kendine has özellikler barındırır. Bilindiği üzere Kur'an-ı Kerim veya bütün ilahi kitaplar vahiy dediğimiz bir yol ile yani Allah ve peygamber ya da melek ile peygamber arasında özel bir iletişim kanalı olan vahiy ile aktarılır. Kur'an-ı Kerim'in de Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e gelişi böyle bir yol ile olmuştur.

Kur'an-ı Kerim bir bütün olarak inmemiştir. Bugün evimizde, telefonlarımızda veya bilgisayarlarda Kur'an-ı Kerim'i açtığımız zaman elimizde altı yüz küsür sayfadan ibaret, otuz cüz ve altı bin otuz altı ayetten ibaret bir kitap var. Ama Kur'an'ın bu hale gelişi yaklaşık 22 küsür yıl sürmüştür. İlk ayetlerin gelmesiyle son ayetlerin Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e gelmesi arasında bu kadar bir zaman dilimi vardır. Kur'an'ın bu kadar uzun bir sürede inmesinin bir hikmeti ve bir sebebi vardır. Kur'an çeşitli olaylara binaen inmiştir. Biz bunu iki şekilde açıklayabiliriz: birincisi, mutlak olarak Allah'ın iradesidir yani Cenâb-ı Allah Kur'an-ı Kerim'in indirilmesini irade etmiştir ve bunu indirmiştir bu mutlak indirme sebebidir. Bir de olaylara yaşanan hadiseler Peygamberimize sorulan sorulara binaen inmesi söz konusudur ki biz burada bunu kastediyoruz. Kur'an-ı Kerim ıslahatındaki bir ifade ile buna nüzul sebebi diyoruz. İşte Hira Dağı'nda başlayan Kur'an-ı Kerim'in nüzülü yaklaşık yirmi iki yıl sürmüştür.

Peygamber (s.a.v.)'in Kıyamet Suresi'nde de açıkça ifade edildiği üzere kendisine indirilen ayetlerin ve surelerin hemen ezberlenmesi konusunda aceleci davrandığımızı biliyoruz. Orada diyor ki; إِنَّ عَلَيْنَا لَلْأَعْرَابِ أَنْ ثَخَّرَ بِهٖ لِسَانَكَ لِتُعْجَلَ بِهٖ. إِنَّ عَلَيْنَا لَلْأَعْرَابِ أَنْ ثَخَّرَ بِهٖ لِسَانَكَ لِتُعْجَلَ بِهٖ. “Onu zihnine bir an önce kaydetmek için, okumada acele etme. Onu zihninde toplayıp okumanı sağlama işi bize aittir. O halde onu

okuduğumuz zaman sen onun okunuşunu takip et.” Bu üç ayet, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in kendisine gelen ayetleri veya sureleri ezberinde tutması için acele ettiğini ve bu acelenin de yersiz ve gereksiz olduğunun kendisine bildirildiğini göstermektedir. Vahiy yoluyla gelen ayetlerin veya surelerin kayıt altına alınması iki türlü olmuştur: Birincisi Peygamberimizin ezberlemesi, ikincisi çevresindekileri ezberletmesi ve bazılarını yazdırması yoluyla. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), sahabe-i kiramdan bazılarını kendisine nazil olan vahyin bölümlerini, ayetleri ve sureleri yazmak ile görevlendirilmiştir. Dolayısıyla ayetler bu şekilde kayıt altına almıştır.

Ramazan başladığında belki Ramazan’la hayatımıza daha derinden daha güçlü şekilde tekrar giren birkaç şey varsa bunlardan birisi de Kur’an-ı Kerimdir. Sahur, imsak, oruç ve teravih namazı gibi birtakım Ramazan’a mahsus ibadetlerin yanında diğer aylara nazaran Kur’an-ı Kerim’e ilginin de daha fazla olduğunu görürüz. Ramazan dışındaki aylarda insanlar birer ikişer sayfa Kur’an-ı Kerim okuyorken Ramazan’da okumasını bilen hemen hemen bütün Müslümanlar, Ramazan ayı içerisinde bir hatim indirmeye çalışırlar. Kur’an-ı Kerim’in indiği ay olan, İslam’ın yeryüzünde tebliğe edilmeye başladığı zaman dilimi olan Ramazan, Kur’an ile yoğurulur. Kur’an ile yoğrulma hadisesini sadece okuma işiyle sınırlandırmamak gerekir. Her ne kadar bizler Türkiye’de ve dünyanın diğer yerindeki Müslümanlar olarak okumayı çok önemsiyor olsak da okuma ile esas olan, o manevi hazzı hayata aktarmayı bir biçimde gerçekleştirmemiz gerekir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in şu manada bir hadis-i şerifi vardır; Sahabeden birisi gelip Peygamberimize çok kısa bir zaman diliminde Kur’an-ı hatmetmek istediğini söyler. Peygamberimiz, olmaz, dediğinde sahabe zamanı biraz daha genişletir. O da olmaz denildiğinde ise biraz daha genişlettiğinde o sürede ittifak etmişlerdir. Dolayısıyla Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Kur’an’ın geniş bir zaman dilimi içerisinde okunmaya başlanmasını ve bitirilmesini söylemiştir. En iyi Kur’an okuma tarzı bitirince yeniden başlamaktır. Örneğin diyelim ki siz okumaya bugün başladınız ve iki hafta sonra bitirdiniz ve bir iki hafta sonra bir daha başlayalım dediniz. Ancak Kur’an-ı Kerim’e bittiğine tekrar başlamak ve sürekli Kur’an-ı Kerim ile haşır neşir olmak gerekir. Peygamberimizin tavsiyesi ve sünneti budur ve buna *errahil mürtehil* denir.

Peygamber (s.a.v.)'in bizlere tavsiye ettiği okuma tarzı, düzenli okumaktır. “İbadetlerin en muteber olanı az da olsa devamlı olanıdır,” hadisini duymuşsunuzdur. Bu bakımdan Kur'an-ı Kerim'in okunması da düzenli olmalıdır. Herkes kendi vaktine, işine göre günde bir sayfa, beş sayfa veya daha fazla okuyabilir. Ramazan'a mahsus bir okuma tarzımız olabilir, özellikle bu ayda okumaları arttırabiliriz. Ancak Ramazan'ın dışında da devamlı okumalıyız. Camilerden, minberlerden ve kürsülerden Ramazan'ın son günlerinde hocalarımız “Değerli cemaat Ramazan bitti camileri ihmal etmeyelim, camiler öksüz kalmasın” diye uyarıda bulunurlar. Bu uyarıyı aslında bizim kendimize yapmamız gerekir. Kur'an-ı Kerim yalnızca Ramazan'da okunması için indirilen bir kitap değildir. Belki Ramazan ayında daha yoğun bir okuma süreci olabilir. Ama Ramazan dışında okuması olmayan insanın Ramazan'da okuması da zor olur. Kur'an-ı Kerim'i gayet düzgün okuyabilen birisi on bir ay Kur'an-ı Kerim'in yüzünü açmaz da sadece Ramazan ayında açarsa bu da hem okumasının verimliliği düzgünlüğü sağlamlığı açısından iyi olmaz hem de Kur'an'la ilişkisi bakımından bir güzellik ifade etmez. Kur'an'ı Kerim'in okunmasını önemsiyoruz zira Kur'an-ı Kerim okumak bir ibadettir. Bizatihi namaz kılmak, zekat ve sadaka gibi malî ibadetler birer ibadet ise Kur'an okumak da bir ibadettir ve bunun karşılığında Cenâb-ı Allah'ın insana takdir ettiği bir karşılık, ödül ve mükafat vardır.

Kur'an'ın asıl fonksiyonu İsra Suresi'nde belirtildiği üzere: *إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي* *لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ* “*Kuşkusuz bu Kur'an en doğru olana iletir.*” Kur'an okumak Kur'an ile hemhal olmanın bir yöntemidir. Bakara Suresi'nde, Lokman Suresi'nde başka surelerde de Kur'an-ı Kerim'den bahsedilirken şu noktaya değinilir: *ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ* “*Bu kitap muttakilere ve muhsinlere yol göstericidir*”. Dolayısıyla okunması ile bir ibadet olan Kur'an-ı Kerim okunmasının dışında ve ötesinde insanların hayatında kadın erkek, köylü şehirli, okuyan okumayan, eğitilmiş eğitimsiz bütün Müslümanlara bir yol göstericidir. Kur'an'ı hayatın merkezine koymalıyız. Kur'an okumaksızın namaz kılabiliyor muyuz? Kılamıyoruz. Çünkü kıraat dediğimiz Kur'an-ı Kerim'in okunması namazın olmazsa olmazlarından biridir. Ancak yeni Müslüman olmuş ve henüz Kur'an-ı Kerim'i okuma ve ezberleme imkânı olmamış birisi için bu şart düşebilir. Ama belli bir zaman sonra onun da namaz

kılacak kadar bir bölümü ezberlenmesi gerekir. Kur'an okumak, onunla ahlaklanmak ve hayatı Kur'an ile yoğurmak açısından önemlidir. Kur'an'ın okunması sadece okuma kavramının üzerinde ve dışında olan bir hadisedir ki o da Kur'an-ı Kerim'i hayata yansıtmaktır.

Kur'an-ı Kerim'i hayatımızda, özellikle Ramazan'da nerelerde görüyoruz? Ramazan ile ilgili bazı kavramlardan bahsettik. Bunlardan bir tanesi de mukabele kavramıdır. Mukabele karşılıklı olmak demektir. Yani bir kişi okurken diğerlerinin dinlemesidir. Mukabele hemen hemen bütün camilerimizde ve evlerimizde yapılmaktadır. Mukabeleyi genelde öğle veya ikindi namazının öncesinde veya sonrasında okumayı tercih etmek gerekir. Akşam ve yatsı namazı öncesi veya sonrası saatleri sebebiyle camilerde mukabele okunmak için uygun zaman dilimleri değildir. Mevsime göre veya kişilerin durumuna göre sabah namazı da uygun bir vakit dilimidir.

Karşılıklı Kur'an-ı Kerim'in okunması hadisesi olan mukabele uygulamasının esası, kaynağı nedir ve nereye dayanmaktadır? Kur'an-ı Kerim Peygamberimize geldiğinde Peygamberimizin hem ezberlemeye hem de yazdırmaya çalıştığından bahsetmiştik. Bu bağlamda *arza* diye bir kavramımız vardır. Arza, Cebrail'in Peygamberimize her yıl Ramazan ayında gelip o zamana kadar kendisine getirdiği sureleri ve ayetleri dinleme hadisesidir. Her arzada o vakte kadar gelen sure ve ayetleri Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Cebrail (a.s.)'e okur ve o da bir eksiklik veya unutmaya olup olmadığını kontrol eder. Arza, Peygamberimizin vefatının gerçekleştiği yıl olan son yılda iki kez gerçekleşmiştir.

Türkçede arz etmek kelimesini kullanılırız. Ne demek arz etmek? Elimizdeki bilgiyi, yazıyı herhangi bir şeyi karşımızdaki veya daha üstümüzdeki birisine sunmaktır. Arza da aynı şekilde Peygamber (s.a.v.)'e o zamana kadar gelen vahiy bölümlerini sureleri ve ayetleri Cebrail (a.s.)'e arz etmesidir. Mukabele geleneğinin dayandığı yer bu uygulamadır.

Bir diğer husus da Kur'an ayı Ramazan'ın bir göstergesi olarak teravih namazlarıdır. Bu teravih namazları günümüzde eskiye nazaran daha az olmakla birlikte hatimle de kılınmaktadır. Geçmişte hatimle teravih kılmanın daha

yaygın olmasının sebebi de şudur: Eskiden hafız olan hocalarımızın sayısı daha fazla idi. Dolayısıyla hatimle namaz kıldırabilecek bir yetkinliğe ve Kur'an hıfzına sahiptiler. Günümüzde bu konuda epey bir zayıflık olması sebebiyle hatimle teravih kılınan camiler azalmıştır. Bir diğer sebebi de modern hayatın çok hızlı ve yorucu olmasıyla ilgilidir. Özellikle büyük şehirlerde insanların kış aylarını dikkate alacak olursak evlerine gidip iftarlarını yapıp ondan sonra teravih için camiye gelmeleri ve üstelik teravih namazını hatimle kılmaları kolay olmamaktadır. İnsanların zamanları ve sosyal hareketlilikleri de teravih namazlarının hatimle kılınmasını kısıtlamıştır. Başka bir nokta da şu; toplumdaki İslami duyarlılık, dini hassasiyet bilindiği üzere 40-50'li yıllarda, 60'a kadar epeyce bayağı törpülenmişti. İnsanların Kur'an-ı Kerim ile ibadetle alakası zayıflamıştı. Günümüzde maalesef cami cemaati dediğimiz kesimin önemli bir kısmı, teravih namazlarının uzatılarak kılınmasına sıcak bakmamaktadır. Hatta mümkünse teravih namazlarının hızlı kılınması gerektiğini düşünürler. Bu bakımdan hatimle teravih kılma uygulamasının azalmasında bunun da etkisi vardır. Cemaatte de hatimle teravih kılma arzusu ve isteği eskisi gibi değildir.

Son olarak değinmek gerekir ki Kur'an-ı Kerim okunmak için indirilen bir kitap değildir. Ancak Kur'an-ı Kerim'in okunmak için indirilen kitap olmaması bunun okunmamasını gerektirmez. Bazı kesimlerde şöyle bir anlayış vardır: Manasını bilmiyorsan okuma. Bu tutum insanları okumadan soğutmaya, uzaklaştırmaya sebep olan bir tutumdur. Dünyada hemen hemen bütün dini kitaplar İncil ve Tevrat, doğudaki dinlerin kitapları da dahil olmak üzere din mensupları tarafından anlaşılabilir. Duaları da anlamazlar. Ama onun okunması, o seremoniye katılmak insanlara manevi bir haz verir. Şimdi bu manevi hazzı gözden uzak tutmamak gerekir. Sahabe-i Kiram'ın veya bugün Arap dünyasında Kur'an okuyan insanların önemli bir kısmının Kur'an-ı Kerim'i anlama gayretinde olduklarını düşünmüyorum. Ama hissetmelerinin çok üst düzeyde olduklarını düşünüyorum. Örneğin namazda Kevser Suresi'ni okudunuz. Allah ne diyor orada: *إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكُؤُتْرَ* “Biz sana Kevser'i verdik.” Şimdi “biz sana Kevser'i verdik” derken Kevser'in ne olduğuna dair tefsir kitaplarına baktığımız zaman belki elli tane görüş bulursunuz. Bu ayeti okuduğumda bu farklı görüşler de aklıma geliyor. Ne yapayım, namazı

birakıp onlarla mı uğraşayım? Böyle bir şey mümkün değildir. Dolayısıyla anlamaya yoğunlaşmaktan ziyade hissetmeye yoğunlaşmak lazım. Anlamadan hissedilebilir mi? Hissedilir. Bunun pek çok somut örneklerini görmek mümkün. Kur'an üzerine çalışan birçok oryantalist vardır. Bizden çok daha iyi anlamalarına rağmen onlar bir şey hissediyor mu?

Kur'an'ı Kerim'in Mahiyeti

Tahsin Görgün

Prof. Dr., İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Kur'an-ı Kerim ile sahih bir şekilde irtibat kurmanın ön şartı, onun mahiyeti hususunda sarih bir fikir sahibi olmaktır. Onun mahiyeti hususunda yanlış veya eksik/kusurlu bir varsayım, onunla sahih bir irtibat kurmayı engeller. Bu minvalden olmak üzere Kur'an-ı Kerim hakkında bazı temel mevzuları kısaca müzakere etmek isabetli olacaktır: Kur'an-ı Kerim nedir? Kur'an-ı Kerim'in mevcudiyetinin ötesinde bir manası var mıdır? Bu cihetten onun mevcudiyeti ne ifade eder? Kur'an-ı Kerim'le irtibat halinde olmanın özel bir manası var mıdır? Kur'an-ı Kerim'e muhatap olmak acaba bir külfet midir? Yoksa bir imtiyaz mıdır? Kur'an'ı Kerim'le nasıl bir irtibat kuracağız? Ana hatlarıyla bu soruları tezekkür edeceğiz.

Bir defa temel olarak Cenâb-ı Hak'ın alemleri ve insanı yarattığını baştan teslim ederek başlıyoruz, hareket noktamız burası. Diğer taraftan da Cenâb-ı Hak, alemlerin Rabbi, her şeyin yaratıcısı ve her şey varlığını Cenâb-ı Hak'ın yaratmasına medyun. Bu noktada hiçbir şüphe yoktur. Her mevcut mevcudiyeti kadar devamını da O'na medyun. Mevcudun bunun farkında olup olmaması, durumu değiştirmiyor: Her şey ne ise odur. Dolayısıyla Cenâb-ı Hak yarattığı varlıkları terk etmez. Çünkü Cenâb-ı Hak yarattığı varlıkları terk ederse hiçbirisi varlığını sürdüremez. Çünkü var olan hiçbir şey varlığını kendinden almamakta, varlığını ona hep birisi veya bir şey vermektedir. Dolayısıyla bütün varlıklara varlığını veren de nihai olarak Cenâb-ı Hak'tır. İkinci bir husus şudur; Cenâb-ı Hak nasıl ki bütün varlıkları hem yaratıyor hem muhafaza ediyor ama aynı şekilde insanı da Cenâb-ı Hak yaratıyor ve muhafaza ediyor.

İnsanın özelliği, insanın bir maddi tarafı, bir de manevi tarafı olmasıdır. Maddi tarafı söz konusu olduğunda insanın bedeninin varlığını devam ettirmesi herhangi bir canlının bedenini muhafaza etmesinden farklı değildir. Aslan, kaplan, kedi, köpek, bütün kuşlar, taşlar ve ağaçlar varlıklarını nasıl sürdürüyorsa insanın bedeni de o şekilde varlığını sürdürmektedir. Ama insan sırf bedeni ile insan değildir. İnsan sırf bedenden ibaret olsaydı, en iyi ihtimalle yoğun bakım şartlarında yaşayabilirdi. Doğrusu insan bedeni de olan bir varlıktır ama insanı esas insan yapan manevi tarafıdır.

Manevi tarafı da esas itibariyle eşyaya yüklediği, daha doğru ifadesi ile eşyanın ve hadiselerin insanın hayatında edindiği manalarla/itibari ilgi cihetleri ile alakalıdır. Dolayısıyla neyin ne manaya geldiği, hangi şeyin ne anlama geldiği insanın eyleme, kavrama ve davranma kabiliyetleri bağlamında taayyün eder. Bunun ötesinde bu eyleme, kavrama ve davranmanın nasıl bir düzen içerisinde gerçekleştirileceği sorusu, insanın manevi tarafıyla alakalıdır. O zaman bizim sorumuz şu olmalıdır: Cenâb-ı Hak insanın manevi varlığını muhafaza etmesi ve sürdürmesi söz konusu olduğunda insanı terk etmiş olabilir mi? Buna bizim verdiğimiz cevap da Cenâb-ı Hak'ın insanın manevi varlığını sürdürmesi cihetinden de onu terk etmediğine yöneliktir. Hz. Adem'den itibaren yüz binlerce peygamber gönderildiği kabul edilir. Peygamberler insanların manevi varlığını belirli bir düzen içerisinde sürdürmelerinin makul yollarını gösteren elçilerdir. Bunu gösterirken de kendilerine kitap ve hikmet verilmiş; peygamberler bu kitabı hikmetle hem tebliğ hem beyan etmişler hem de kendilerine inanan insanların hayatlarını hatalar ve kusurlardan arındırarak onları tezkiye etmişlerdir.

Peygamberlerle birlikte üç şey gerçekleşmektedir: Kitabın tebliğ edilmesi, kitabın beyan edilmesi ve ona muhatap olan insanların hayatlarının kusurlardan, manevi manadaki kirlerden arındırılması ki buna da tezkiye denir. İşte Kur'an-ı Kerim insanlara nasıl yaşamaları, neye inanmaları, nasıl davranmaları gerektiğinin makul, yani insanlar tarafından anlaşılabilir, kabul edilebilir ve uygulanabilir yollarını gösteren bir hitaptır/kitaptır.

Kur'an-ı Kerim'in temel özellikleri: Bir defa bir peygambere bildirilmiş olması, ikincisi peygamberin hayatında manalarının ortaya çıkması, tahayyüz/tecessüm etmesi ve insanlığa sunulması üçüncüsü de kendisinin tabii bir dilde insanlara ulaşması dolayısıyla o tabii dili konuşan insanların konuşma, ifade ve anlama kabiliyetlerine hitap ederek onun üzerinden kendisine geçerlilik alanı oluşturmalarıdır. Bunların her birisi, mesela bir peygamberin hayatında taayyün etmesi, doğrudan doğruya peygamberle irtibat halinde olan insanların beş duyusuyla peygamberi algılaması anlamına gelmektedir. İkincisi Peygamber'i anlayan insanlar akıl sahibi oldukları için akıl sahibi varlıklar olarak peygamberin hayatında ortaya çıkan, görünür hale gelen fiilleri, yani

tikel olarak taayyün edeni tümel cihetten kavrama imkanına sahipler ve onu tümel cihetten kavradıkları vakit bizim sünnet dediğimiz bir hayat düzeni zühur etmektedir.

Diğer taraftan da Kur'an-ı Kerim, her biri bizzat tabii bir dilde kendini ifade etme ve anlatılanı anlama kabiliyetine sahip olan varlıklara hitap etmektedir. Dolayısıyla konuşma (bir dilde ifade ve istifade) kabiliyetine hitap üzerinden de Peygamber'in hayatında belirli bir zaman ve mekân içerisinde taayyün eden düzeninin ilkeleri, amacı ve gayesi, akıl ve dil konuşma kabiliyetine sahip olan varlıklara gösterilmiş olur. Böylece Kur'an-ı Kerim, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ile irtibat içerisinde, hem hayatla doğrudan irtibatlı ama diğer taraftan da lisani olması hasebiyle hayata ve zamana aşkın bir konumu içinde barındırmaktadır. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim Cenâb-ı Hakk'ın insanlara hidayet etmesi, yol göstermesi ve destek olmasının makul bir formunu oluşturur. Yani peygamberin hayatında taayyün etmesi yoluyla insanlara ulaşması ama onunla da irtibatlı ve hatta belki ondan belli ölçüde bağımsız bir kitap olarak da elimizde bulunması bize çok farklı imkanları birlikte sunmaktadır.

Farklı imkanlar dediğimizde o zaman Kur'an-ı Kerim'in özelliklerine biraz daha yakından bakmamız gerekir. Kur'an-ı Kerim tabii bir dilde bize ulaştı. Tabii dildeki ifadeler de yaygın olarak bilindiği ve İmam Suyutî'nin tedvinine göre iki temel kategoride bulunur. Dildeki ifadelerin/hitabın iki tane temel kategorisi vardır: inşa ve ihbar (çağdaş batılı ifadesi ile performatif ve constatif). İnşanın özelliği manasını söylemesi ile oluşturması veya manasının söylenmesi ile oluşmasıdır. Mesela inşanın en önemli örneği emir kipidir. Emir kipinde söylenmiş olan bir sözün manası, ilke elden emir olması, ikinci seviyeden muhatabın ona ittibâ etmesi ile gerçekleştirdiği fiildir. Dolayısıyla demek ki Kur'an-ı Kerim'in inşaî olan ifadelerinin manası aslında o dönemin şartlarını inceleyerek belirlenemez. Aksine nerede belirlenir? Kur'an-ı Kerim'e ittibâ eden insanların nasıl bir hayat yaşadıkları ve nasıl bir hayat düzeni ortaya çıkardıklarına bakarak Kur'an-ı Kerim'in manasını tespit edersiniz. Bu sadece o dönemde yaşayan Müslümanlar için geçerli değil bütün tarih boyunca Kur'an-ı Kerim'in tebliğ ve beyanından itibaren Müslümanların fiilleri ve fiillerin oluşturduğu düzen, ki biz buna medeniyet diyoruz, bir bütün olarak

İslam medeniyeti Kur'an-ı Kerim'in dönemlerin ve insanların kabiliyetleri çerçevesinde tahakkuk etmiş manası anlamına gelmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de ihbarî olan tarafın özelliği de daha çok temsiller üzerinden bize bir şeyler anlatmasıdır ve temsillerin en önemli özelliği, o emsalin en önemli özelliği, zaman ve mekân ile doğrudan irtibatlı olmamasıdır. Kur'an-ı Kerim'de baktığımızda yer ve şahıs isimleri neredeyse mevcut değildir. Yer ve şahıs isimleri çok istisnaidir; onlar da bir konumu temsil etmeleri açısından dile getirilir. Mesela Hz. Musa (a.s.)'dan bahsedildiğinde Hz. Musa (a.s.) bir şahıs olmaktan daha çok o temsil içerisinde bir konumdur. Konum olduğu için de Hz. Musa (a.s.)'nın üzerine çizip onun yerine herhangi bir dönemdeki herhangi bir şahsı kolaylıkla yerleştirebilirsiniz. Yani Kur'an-ı Kerim'deki kıssalar tarih değildir ama onlar dikkate alınarak tarih oluşturulabilir ve anlaşılabilir. Kur'an-ı Kerim'deki temsiller söz konusu olduğunda temsillerin ihbarî tarafı bir taraftan geçmişle alakalı olduğu açıktır; bununla birlikte bir temsil ortaya koymanın kendisinin inşa olduğu/inşâî bir fiil olduğu için şunu söyleyebiliriz: Kur'an-ı Kerim'deki ihbarî olan ifadelerin tamamı da aslında inşâî bir boyut taşır. İnşâî bir boyut taşıdığı için Kur'an-ı Kerim'in bir bütün olarak inşâî olduğunu dikkate alıp Kur'an-ı Kerim ile o şekilde irtibat kurmamız anlamlı hale gelecektir. Dolayısıyla da Kur'an-ı Kerim'in manası nedir? diye sorduğumuzda o zaman bütün bir İslam medeniyetine bakmamız gerekir. Bütün bir İslam medeniyeti tarihi, -hatta bütün bir insanlık tarihi- Kur'an-ı Kerim'in manasının tahakkuk süreci olarak karşımıza çıkmaktadır.

O zaman Kur'an-ı Kerim nedir? Kur'an-ı Kerim insanlığı ve bütün varlığı terk etmemiş olan Cenâb-ı Hakk'ın akıl ve irade sahibi olarak yarattığı insanın aklını ve iradesini ve dil kabiliyetini kullanmasının yollarını açarak insanca bir hayat düzeni oluşturmasını sağlamanın bir esası ve hareket noktasıdır. Ayrıca o, insanlığın elinde bozulmadan, tahrife, herhangi bir şekilde tağyire uğramadan lafzı olduğu kadar manası da sahih bir şekilde bir ümmet tarafından uygulanarak günümüze kadar gelmiş yegâne ilahi hitap/kitaptır.

Böyle bir mesajla irtibat halinde olmak Müslümanlar için bir imtiyazdır. Bu imtiyaz aynı zamanda Müslümanları çok büyük bir mükellefiyetle, sorumlulukla da karşı karşıya bırakmaktadır. Yani insanlığın istikamet üzere varlığını

sürdürmesini temin etmek, ilahi hitap ile irtibatlı olmayı iktiza etmektedir. Son peygamber eliyle ahir zamanda insanlara gönderilen son kitap ile, onun ne olduğunun farkında olarak irtibat kurma imkânı, nübüvvete, Nebi'ye ve onun getirdiğine inanmakla mümkündür. Kur'an-ı Kerim ile onun mahiyetine muvafık irtibat, inancı iktiza ettiği için, ona inanmayanların ondan istifadesi mümkün değildir. İnsanlığın istikameti, yani insanlık olarak varlığını muhafazası, ilahi hidayete ve desteğe ittibâ ile mümkündür. Buna göre, ilahi hidayete ittibâ ederek, Müslüman olsun veya olmasın bütün insanlara istikametini makul yolunu hem görme hem keşfetme hem bilme hem de bildirme imkanına sahip olanlar sadece Müslümanlardır. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'in muhatapı olmak ve Kur'an-ı Kerim ile irtibat halinde olmak Müslümanlara bütün bir insanlığın geleceğini makul bir şekilde temin etme noktasında bir sorumluluk/mükellefiyet yüklemektedir.

İlahi hidayete irtibatını koparmış olan insanlığın bugün içine düştüğü duruma baktığımızda şunu görürüz: Kendisini terk edilmiş sanan insanlık kendi kendisini yok etme noktasına gelmiştir. Bunun sebebi de kendi kendisine yeterli olduğu, daha farklı bir ifadesi ile ahlaki cihetten otonom olduğu zannıyla ilahi hidayeti terk etmesi, ilahi hidayete irtibatını koparmasıdır. Biz Müslümanlar bugün, 10. asır öncesinde olduğu gibi yeniden ilahi hidayete insanların yeniden irtibatını kurup insanlığı muhafaza etme, Cenâb-ı Hakk'ın takdir ettiği zamana kadar, o insanlığın varlığını muhafaza etme konusundaki bir imkânı temsil ediyoruz. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'le irtibat halinde olmak bir külfet değil, esas itibarıyla hem Müslümanlar için hem de insanlık için varoluş imkanlarını yeniden keşfederek inkişaf ettirme imkânı anlamına gelmektedir.

Mükellef olduğunu fark etmek, muktedir olmanın ön şartıdır.

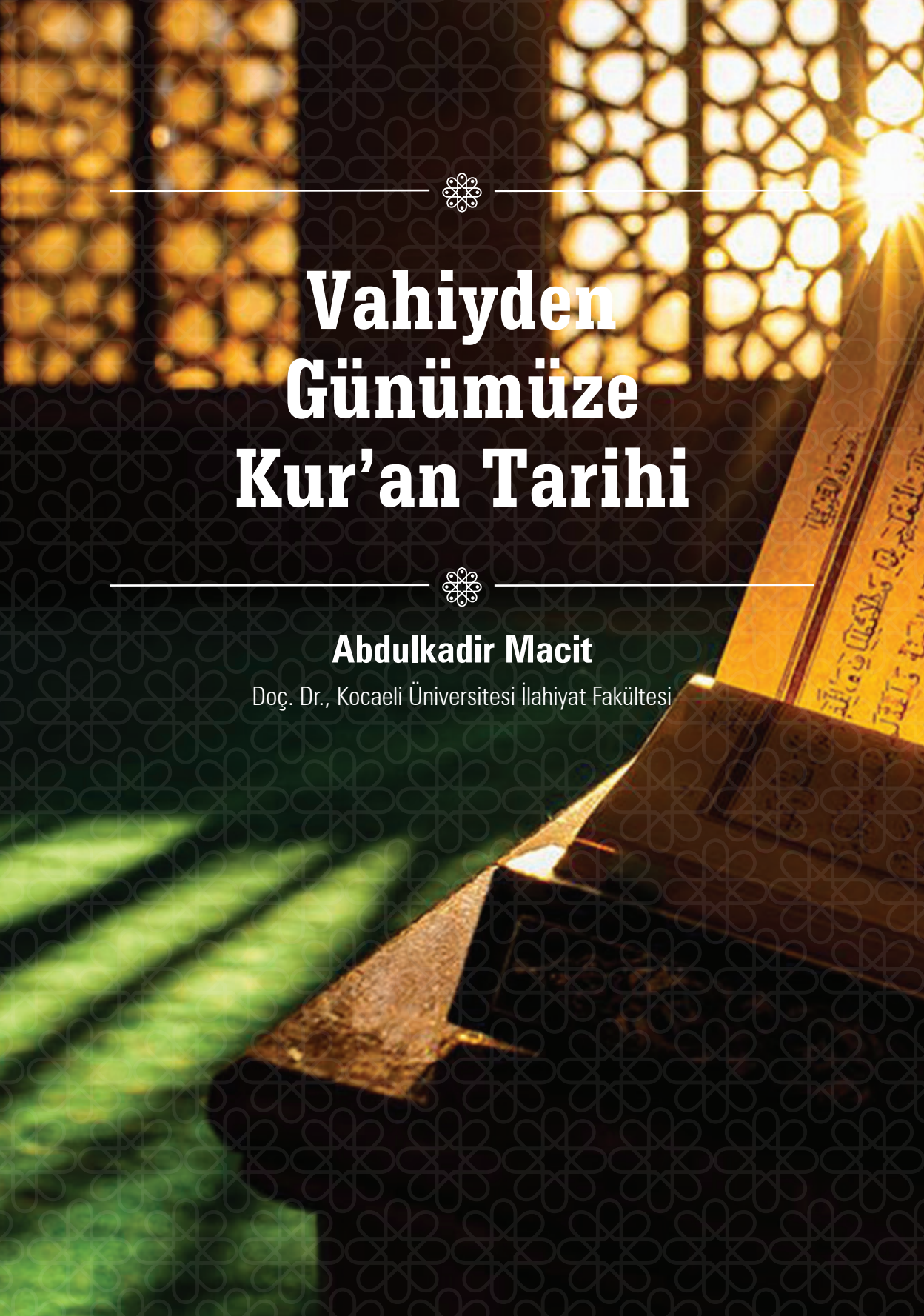
Vahiyden Günümüze Kur'an Tarihi

Abdulkadir Macit

Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Kur'an Üzerinde Düzen Kurucu Olarak Düşünmek

Ramazan ayı Kur'an ayıdır, Kur'an'ın indirildiği aydır. Ramazan ayı bizi Kur'an-ı Kerim'e yaklaştıran pek çok eylemi, pek çok ibadeti içinde barındıran aydır. Bu ay, gerek kendisini anlamaya yönelik tefsir ve meal gerek mukabele okumalarımız gerekse de dinlemelerimizle aslında ay boyunca Kur'an'la olan iştiğalimizin arttığı bir döneme tekabül eder. Bundan dolayı Kur'an anlayışımız bizim için Ramazan'da yeniden tazelenir. Bu anlamda Ramazan bize Kur'an-ı Kerim üzerine tefekkür etme ve Kur'an anlayışımızı tazeleme imkânı sunar.

Kur'an-ı Kerim bizim için bir inanç sistemi inşa eder, bir ibadetler anlayışı ortaya koyar ve aynı zamanda bireysel ahlakı bizlere öğretir. Kur'an-ı Kerim bu bütünlükle kendisini sunarken aynı zamanda insandan topluma, devlete ve insanlığa doğru bir düzen ve nizam da ortaya koyar. Bu konuda Hadid Suresi 25. ayet-i kerime üç kavram etrafında bize bunu ifade eder: *لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَبْذُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ* “*Andolsun biz peygamberlerimizi açık kanıtlarla gönderdik, beraberlerinde kitap ve adalet terazisini de indirdik ki insanlar hakkaniyete uygun davransınlar. Bir de demiri indirdik ki onda büyük bir güç ve insanlar için yararlar vardır. Böylece Allah, görmeden iman ederek kendisine ve peygamberlerine yardım edecekleri ortaya çıkaracaktır. Şüphesiz Allah güçlüdür, üstündür.*” Bu ayette geçen üç kavram; vahiy, mizan ve güç kavramlarıdır. Bu ayet-i kerime Cenâb-ı Allah (c.c.)'ın kendi katından insanlığa vahyi/Kur'an'ı indirdiğini; insanların bu vahye ittib â ettikleri, vahyin emirlerine tabi oldukları, yapın dediklerini yaptıkları ve yapmayın dediklerinden sakındıkları zaman onlara bir düzen/nizam kattığından bahseder. Bu ayetten hareketle Kur'an, inanç, ibadet ve ahlaki öğretilerinin yanında hayatımızı düzenlemeye yönelik boyutunu da dikkate alarak anlamamızı beklemektedir.

Bu girişten sonra şunu belirtmek gerekmektedir ki Ramazan-ı Şerif'te Kur'an'ın hayatı düzenleyici, nizam koyucu boyutunu daha fazla dikkate

alarak okumalıyız. Kur'an'ın bu boyutu sadece bizim inanç, ibadet ve ahlakımızı değil, aile hayatımızı, akraba ilişkilerimizi, ticaret alanındaki işlerimizi, toplumsal ve devlet düzeyindeki hukuki meselelerimizi, idari anlamda diğer toplumlarla ilişkimizi ve bir insan olarak hayatımızdaki bütün alanlarımızı bir nizama ve düzene sokar. Dolayısıyla ayet aslında bu takdimi kabul eden toplumların toplumsal, siyasal, idari, iktisadi ve ruhi manada düzene eriştiklerinden ve bir düzen oluşturduklarından bahseder. Bu hususu insanoğlunun tecrübe ettiği tüm zaman ve mekân için düşünmemiz gerekmektedir. Söz konusu ettiğimiz bu hususların ışığında Kur'an, sadece Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde değil, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den sonra kıyamete kadar tüm insanlık için bu düzeni ve nizamı oluşturucu anlamda mesajını ortaya koymaktadır. Tabii olarak 21. yüzyılda insanlık Kur'an'ın ortaya koyduğu iktisadi, hukuki, siyasal ve toplumsal düzenleri; diğer toplumlarla olan ilişkilerdeki düzenleri ortaya koyma noktasında ilk indiği topluma nasıl bir mesaj ortaya koyduysa bugün de o mesajı ortaya koymaya namzettir.

Kur'an-ı Kerim'in Yirmi Üç Senede İnmesinin Hikmetleri

Üzerinde konuşmaya çalıştığımız Kur'an-ı Kerim'in, kendisini insanlığa takdimi yirmi üç senede gerçekleşmiştir. Kur'an-ı Kerim'in yirmi üç sene gibi uzun bir müddette nazil olmasındaki hikmetlere odaklanmalıyız. Bu konuda evvela vurgulanması gereken husus, Kur'an-ı Kerim'in, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ve ona tâbi olan ilk nesil Müslümanlara yani Ashab-ı Kiram'a İslam'ın tebliği, daveti hususunda bir plan ve yol haritası ortaya koymuş olmasıdır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e inen her ayet onun İslam'ı nasıl anlaması, yorumlaması ve insanlığa nasıl temsil ve tebliğ etmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Örneğin Kureyş Suresi'nde Cenâb-ı Allah, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Mekke Kureyş'inin sahip olduğu gücün iki noktada teşekkül ettiğini ve aslında mesajını ortaya koyarken bu iki gücü dikkate alarak bir çaba ortaya koyması gerektiğine işaret etmektedir. Diğer bir anlatımla ayet-i kerimeler Hz. Peygamber (s.a.v.)'e tebliği nasıl gerçekleştireceği ile ilgili bir yol haritası ortaya koymaktadır. Diğer bir örnekte Tevbe Suresi, İslam davetini nasıl bir yol haritasıyla sürdürmesi gerektiğini Hz. Peygamber'e açıklamaktadır.

Bu surede gerek Tebük seferi gerek Mescid-i Dırar'ın yıkılması gerekse de Mekke'deki cahiliye Arap uygulamalarının ilga edilmesi ile ilgili ayet-i kerimeler yer almaktadır. Bu ayetler ile açıkça görünen o ki, Kur'an-ı Kerim Peygamberimize bir yol haritası çıkarmış, davetini sürdürürken bir plan ve stratejiyi oluşturmuştur. Bu mahiyet itibariyle Hz. Peygamber (s.a.v.) de kendisine yol gösteren ayetleri dikkate alarak toplumsal düzeni oluşturan bir süreci yürütmüştür.

Burada, Kur'an'ın yirmi üç senede inmesinin hikmetleri bağlamında konumuza ışık tutması için ikinci olarak şunu belirtebiliriz: Okur-yazarlığın diğer toplumlara nazaran daha zayıf olduğu ümmi bir topluma Hz. Peygamber'in pratik anlamda örnekliği ve önderliği üzerinden bir nizam oluşturmaya çalışmıştır. Bu durumu bir çocuğun dünyaya geldikten sonra lisan öğrenmesine benzetebiliriz. İstesek de reddi mümkün olmayan bir gerçek var ki o da çocuk dünyaya geldiğinde anne babasından, kardeşlerinden ve etraftan duyduğu cümlelerle ilk etapta teorik düzlemde değil pratikte lisan öğrenir. Yani evvela pratik anlamda cümleler kurmayı, taleplerini dile getirmeyi, istek ve arzularını seslendirmeyi öğrenir. Ancak ilerleyen safhada bir eğitim müessesesine gittiğinde kurduğu cümlelerdeki kelimelerin hangisinin özne, yüklem veya nesne olduğunu teorik düzlemde idrak eder. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bu yönüyle baktığımızda yirmi üç senelik süre zarfında aslında toplumunu pratik olarak Kur'an'ın emrettiği şeyleri pratik olarak ortaya koyduğunu görürüz. Haddizatında Hz. Peygamber (s.a.v.), Ashab-ı Kiram'a "Ben nasıl yapıyorsam siz de benim gibi yapınız." buyurarak Kur'an'ın mesajını insanlara iletmiştir. Bu bağlamda verilmesi gereken örnek namazın nasıl kılınacağı hususunda Peygamberimizin "Ben nasıl namaz kılıyorsam siz de öyle kılın."¹ hadisidir. Dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a.v.), bütün ibadetleri, ahlaki ve nizam kurucu uygulamaları ashabına yirmi üç senede temsil ve örneklik ortaya koyarak gerçekleştirmiştir. Daha sonra Müslüman alimler bu temsil ve tebliğin teorisini inşa etmişlerdir. Yani kılınan namazın aslında farzlarının ve vaciplerinin ne olduğu sonraki asırlarda alimler tarafından ortaya koyulmuştur. Yani pratik, ardından teoriyle beraber tamamlanmıştır.

---

1 Buhârî, *Ezan*, 18.

Kur'an'ın yirmi üç senede inmesinin hikmetleri bağlamında üçüncü olarak insanın durumunun, yapısının ve özelliklerinin dikkate alındığını belirtebiliriz: Bununla bağlantılı olarak dördüncü sırada bir tedricilik ve aşamalılık durumunun olmasını zikredebiliriz. Şüphesiz insana hitap eden bir kelamın insanın tüm durumunu dikkate alarak tedrici olarak insanı bir yere doğru taşıdığı söylenmelidir. Bu gerek insanın eğitilmesindeki gerekse de hükümlerin uygulanmasındaki tedriciliği salık vermektedir. Kur'an'ın yirmi üç senede inmesinin son bir diğer boyutu da toplumun vahiyle doğrudan ilgili tutulmasıdır. Yani Ashab-ı Kiram veya Hz. Peygamber (s.a.v.)'in geldiği Arap toplumu, yirmi üç senede vahiyle aslında doğrudan temas halinde bir dönüşüm gerçekleştirmiştir. Burada Kur'an'a karşı olanlara bir zaman takdim edilmesi ile oluşturulan bu geçiş döneminin hem Müslümanlar hem de Müslüman olmayanlar için gerekli olduğunu söyleyebiliriz. Buradan hareketle Kur'an-ı Kerim'in yirmi üç senelik bir tarih içerisinde kendisini inşa etmesi burada değinilen veya değinilmeyen daha birçok hikmete binaen gerçekleşmiştir.

Söz konusu ettiğimiz bu hususların ışığında bu uzun vahiy süreci, Kur'an'ın o ilk nesil üzerindeki kalıcılığını ve o kalıcılıkla beraber onların dünyaya temsilini çok daha güçlü bir noktaya doğru taşımıştır. Nitekim yirmi üç senede Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Ashab-ı Kiram ile kendisini inşa eden İslam, Kur'an-ı Kerim merkezli diğer bütün toplumlara rehberlik edecek bir mekanizmayı hazırlamıştır. Sadece cahiliye Arap düzenini ıslah etmekle kalmayarak dönemindeki Sasani topraklarında bulunan Zerdüşt ve Mecusi gelenekleri ve Roma İmparatorluğu'nun bakiyesinde olan düzenleri ıslah eden ve yerine yeni bir nizam kuran noktaya doğru kendisini taşımıştır.

Yirmi üç senelik bu süre zarfında ayet-i kerimelerin nüzulünün, bir taraftan Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e ve Ashab-ı Kiram'a daveti nasıl sürdürmesi gerektiği hususunda bir yol haritası olduğunu söylemiştik. Bir şey daha var: Kur'an bazen ayet ayet, bazen sure sure, bazen de surelerde belirli bölümler halinde inmiştir. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kırk yaşından altmış üç yaşına kadarki süre zarfında Kur'an'ın tamamı aşama aşama inmiştir. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim, sadece Arap toplumu için değil bütün bir insanlık için bir düzen kurmuş ve bu düzen oluşturulurken inen

ayetler kıyamete kadar gelecek bütün insanlık için bir mesaj içermektedir. Dolayısıyla Kur'an, bugün içinde yaşadığımız dünya hayatımızda bize de takip etmemiz için yol haritası sunmaktadır. Bu yol haritasında nasıl bir hukuki düzen oluşturmamız, aile ve akraba ilişkileri tesis etmemiz, eğitim sistemi düzenlememiz ve toplumsal düzen tesis etmemiz gerektiğine dair yol göstericilik bulunmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in Tarihi

Bütün bu ifadeler ve değerlendirmelerden sonra Kur'an-ı Kerim'in nasıl bir tarihsel süreç içerisinde mushaf haline getirildiğinin açıklamasına geçebiliriz. Tarihi veriler ve bu verilerle ilgili bazı yan bilgilerde de görüleceği üzere Hz. Peygamber (s.a.v.) Kur'an-ı Kerim'in parça parça, ayet ayet, sure sure inen bölümlerini vahiy katipleri diye ifade edilen insanlara yazdırmıştır. Yirmi üç sene zarfında Kur'an-ı Kerim bölümlerinin nüshaları onlarca vahiy katibinde toplanmıştır. Dolayısıyla Hz. Peygamber vefat ettiğinde ardında vahiy katiplerinde ve Ashab-ı Kiram'ın önde gelenlerinde olan Kur'an'ın parçalarının olduğu bir miras bırakmıştır.

Hulefai Raşidin dönemine geldiğimizde Hz. Ebu Bekir (r.a.) döneminde ashabın önde gelen özellikle hafız sahabenin savaşlarda şehit olması veya normal vefatlarıyla birlikte Hz. Ömer (r.a.), Kur'an-ı Kerim'in bir araya getirilmesiyle ilgili bir teklifte bulunmuştur. Zeyd bin Sabit (r.a.)'in başkanlığında oluşturulan heyetle bir süreç işletilmiştir. Hz. Ebu Bekir (r.a.) döneminde vahiy katiplerinde ve Ashab-ı Kiram'da olan Kur'an bölümleri bu heyet tarafından bir araya getirilmiş ve iki kapak arasına alınmıştır. Kur'an mushafının bu şekilde oluşturulduğunu ifade etmemiz gerekir. Burada tabii bu süreç belirli kurallar, kaideler çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bizim tetkikimiz çerçevesinde Zeyd bin Sabit (r.a.)'in başkanlığındaki heyetin hem sözlü hem de yazılı delillerle beraber ayet-i kerimeleri bir araya getirdiğini belirtebiliriz.

Hz. Ömer (r.a.) döneminde İslam'ın kuzeye doğru yayıldığı; Mısır, Bilad-ı Şam, Irak, Anadolu ve el-Cezire gibi bölgelere; batıda Mağrip ve Endülüs'e,

doğuda Maverünnehir'e, Horosan üzerinden Sind'e doğru genişlemenin olduğu bir fütuhâtı görmekteyiz. Hz. Osman (r.a.) dönemine geldiğimizde İslam, Mağrip sınırlarından Maverünnehir'e, Sind sınırlarından Anadolu'nun içlerine kadar geniş bir alana yayılmıştır. Bu yayılmalar sonucunda Kur'an-ı Kerim'in çoğaltılması özellikle fetihler sonrası şehirlerde yaşayan insanlara Kur'an'ın ulaştırılması etrafında bir ihtiyaç olarak gündeme gelmiştir. Kur'an-ı Kerim'in çoğaltılması ise ilk olarak Hz. Osman (r.a.) döneminde karşımıza çıkmaktadır. Hz. Osman bu anlamda yeniden Zeyd bin Sabit (r.a.)'in heyet başkanlığında Kur'an-ı Kerim'i yedi nüsha olarak çoğaltmıştır. Nüshalar Mekke ve Medine'den Yemen, Bahreyn, Şam, Basra ve Kufe gibi İslam dünyasının o dönemdeki yedi merkez şehrindeki insanlara gönderilmiştir. Burada gerek fetihlerle İslam coğrafyasının genişlemesi gerek o coğrafyalardaki farklı toplumlara Kur'an'ın takdim edilmesi gerekse de yeni Müslüman olan milletlerin Kur'an ihtiyacının karşılanması gibi sebeplerle nüshanın çoğaltıldığını söyleyebiliriz. Aynı zamanda Hicaz'daki Araplar ile kuzeyde olan Arapların kıraat ve okuyuş farklılığı, çoğaltmayı zaruri hale getirmiştir.

Hz. Osman (r.a.) döneminde çoğaltılan Kur'an-ı Kerim'de hareke ve noktaların bulunmadığını belirtmemiz gerekmektedir. Farklı milletlerin Kur'an-ı Kerim'i okuma, anlama, yorumlama ihtiyaçlarından dolayı Emeviler döneminde Abdümelik b. Mervan (r.a.)'ın halifelîği esnasında Irak valisi Ziyad bin Ebih, Ebu'l-Esved ed-Düveli'ye Kur'an-ı Kerim'in çoğaltılan nüshalarının noktalanması ve harekelenmesi hususunda bir sorumluluk yüklemiştir.

Diğer taraftan Emeviler dönemindeki bu uygulama Kur'an-ı Kerim'e bugün de elimizde olan son halinin verilmesi anlamına gelecektir. Bu nüshalar üzerinden musahhihler ve müzehhipler hat sanatıyla da Kur'an-ı Kerim'i süsleyerek çoğaltmışlardır. Tabii matbaanın icadı ve yaygınlaşmasının yanı sıra özellikle Sanayi Devrimi ile beraber dünya üzerinde Kur'an-ı Kerim'in çok daha kolay bir şekilde çoğaltılması ve bugün evlerimizde olmasını mümkün kılan teknik gelişmeler olduğunu vurgulamalıyız.

Kur'an-ı Kerim'in tarihine ana hatlarıyla baktığımızda böyle bir tarihsel süreçten bahsedebiliriz. Kur'an-ı Kerim'den önceki kutsal kitaplar o dinlerin

sonraki mensupları tarafından üzerinde oynamalar ve yeniden kaleme alınmalarla birlikte tahribe uğramıştır. Bu hususta Tevrat, İncil ve Zebur'a baktığımızda bu kitapların tahrip edilmiş olduğunu görürüz. Ama Kur'an-ı Kerim ayette de ifade edildiği üzere kıyamete kadar korunma altında olacak olan bir kitaptır. Bu korumanın ilahi bir boyuttan anlaşılması gerektiği kadar aynı zamanda insanların yani Müslümanların üzerinden sürdürüleceğinin kastedildiğini düşünebiliriz. Nitekim tarihsel sürecini ifade etmiş olduğumuz gibi Hz. Peygamber (s.a.v.) sonrasında Müslümanların Hulefa-i Raşidin ve Emeviler Dönemi'nden itibaren Kur'an-ı Kerim'i himaye ve muhafaza ederek bugüne kadar getirdiğini görmekteyiz.

Burada, konumuza ışık tutması için şu kadarını söylememiz kafidir: Kur'an-ı Kerim tarihsel süreçte iki şekilde günümüze kadar gelmiştir ve kıyamete kadar da bu şekilde devam edecektir: Sözlü gelenek ve yazılı gelenek. Sözlü gelenek Kur'an-ı Kerim'in ezberlenmesi ve bu ezberlerin ilk nesilden günümüze kadar hafızlık geleneği şeklinde sürdürülmesidir. Hafızlık geleneği Kur'an-ı Kerim'in muhafaza edilmesi hususunda çok önemli bir gelenek olarak devam etmektedir. İkincisi ise onun mushaf olarak yazımı, çoğaltılması ve basımıdır. Dolayısıyla sözlü ve yazılı gelenek Kur'an'ın Müslümanlar tarafından kıyamete kadar korunması hususunda en önemli iki yol olarak bugün de devam etmektedir. Buna ilave edebileceğimiz üçüncü husus, Kur'an-ı Kerim'in sözlü ve yazılı geleneği üzerine oluşturulan ilimlerdir. Nitekim bu ilimlerle Kur'an'ın okunup anlaşılabilmesinin devamlılığı kıyamete kadar sürdürülebilecektir.

Kur'an-ı Kerim ve Tarih

Bütün bu ifadeler ve değerlendirmelerden sonra şu sorunun cevabı aranabilir: Kur'an-ı Kerim tarih dediğimizde bize nasıl bir fotoğraf sunar? Kur'an'daki tarih elbette insanla ilintilidir. Kur'an tarih anlatımını bize iki safhada sunar. Birincisi, hilkat/yaratılıştan bahseder. Hz. Adem (a.s.) ile Hz. Havva (a.s.)'nın cennette yaratılışı ve cennetten yeryüzüne indirilişiyle hayatın başlaması anlatılır. Dünya hayatını bu anlamda tarihin ikinci aşaması olarak zikreder.

Burada hayatı iki safhada yorumlayabiliriz: Birincisi “*el hayatu'd dünya*” (dünya hayatı) yani tarihin yakın boyutu ve ikincisi “*el hayatu'l ahira*” (ahiret hayatı), bu da tarihin uzak boyutudur. Dolayısıyla aslında Kur'an tarihi, yaratılış, hayat (hayat kendi içerisinde yakın ve uzak tarih yani dünya ve ahiret hayatı) çerçevesinde bir noktada karşımıza çıkar.

Cenâb-ı Allah, bize burada zamandan ve mekândan münezzeh olduğu için Kur'an-ı Kerim'de dünya hayatı olan yakın tarihten de ahiret hayatı olan ve cennet ve cehennemi de kapsayan uzak tarihten de bahsediyor. Dolayısıyla aslında Allah, Kur'an-ı Kerim'de bize tarihe bütünlüklü bakmamızı telkin ediyor. Bir taraftan tarihte kendisinin yaratıcı olduğunu, dünya ve ahiret hayatını yarattığını, tarihte aktör olduğunu, yaratıcı olarak tarihin içinde yer aldığını, almaya devam ettiğini ve edeceğini bize gösteriyor. Kur'an-ı Kerim, Tebük'ten, Hendek'ten, Hicret'ten ve çeşitli vakalardan bahseder; vahyin gelişini anlatır. Aynı zamanda kendinden önceki Peygamberlerin vakalarından da bahseder. İbrahim (a.s.)'ın Nemrut ile babası ile; Hz. Musa (a.s.)'nın Firavun'la ve toplumuyla; Hz. Yusuf (a.s.)'un kardeşleriyle ve Züleyha ile; Hz. Adem (a.s.)'in oğulları Habil ve Kabil'in kendi aralarındaki diyalogundan bahseder. Bunları aslında o tarih inşasında vakıalar yani mikro hadiseler olarak anlatmaktadır. Ama bir taraftan da Kur'an, tarihi çok geniş ve bütünlüklü olarak bize sunmaktadır. Aslında Kur'an bizim o vakıaları geniş tarih perspektifinin içinde anlamamızı istemektedir. Allah (c.c.), bunun ardında da kendisinin olduğunu, kendisinin asıl aktör ve yaratıcı olduğunu ama insanın da yeryüzünde cüzi irade sahibi olarak eylemlerde bulunarak tarihin inşasında yer aldığını söylemektedir.

Meydana koyduğumuz bu hususlar çerçevesinde Kur'an, Cenâb-ı Allah (c.c.) tarafından insanlığa indirilen vahyin sonudur, sonucusudur. Yani tüm peygamberlerle adım adım gelen vahyin son temsilcisi olan Hz. Muhammed (s.a.v.) ile insanlığa gelen en mükemmel halidir. Daha önce nasıl ki insanlık peygamberlerle gelen vahye uyduklarında dünya ve ahiretlerini mamur etmişler ve bir düzene taşımışlarsa son peygamberle de insanlık bulunduğu dönemde kendisini mamur etmiş dünya ve ahiret mutluluğuna erişmiştir. Aslında Kur'an-ı Kerim bize bu bütünlüklü tarihten hareketle bugün şunu söyler: Biz

de yirmi birinci yüzyılda yaşayan Müslümanlar olarak Kur'an-ı Kerim'in bütün o emirlerini, nehiyelerini hayatımıza yansıttığımızda hayatımızda bir düzen elde etmiş oluruz. Zira Kur'an insanı nizama doğru taşır, demiştik.

Hülasa edersek;

Kur'an-ı Kerim'de anlatılan o bütün tarih bize bizden önce yaşamış ve vahiyle irtibatta olan toplumların tarihini sunmaktadır. Kur'an bir taraftan bizden önceki insanlığın vahiyle irtibatını, bu irtibatı güçlü tuttuğunda nasıl bir dünya ve ahiret mutluluğuna eriştiğini, irtibatı kopardığında nasıl dünya ve ahiret krizlerine düştüğünü bize tarihsel bir fotoğraf olarak anlatmaktadır. Günümüzde bizim Kur'an'ı merkeze alarak onunla irtibata geçen, onun emirlerini ve yasaklarını yerine getiren, toplumsal ve iktisadi hayatını, hukuk sistemlerini, eğitim anlayışını, insan ilişkilerini düzenleyen düzen getirici ve nizama kavuşturucu mesajıyla bir hayat inşa etmemiz gerekmektedir.

Umarım Ramazan ayı, kendi şahsi hayatımızdan aile, toplum ve devlet hayatımıza, ümmet coğrafyasına ve tüm insanlığa doğru Kur'an'ın mesajını yansıttığımız, temsil ve tebliğ ettiğimiz bir ay olur. Kur'an'ın bu mesajını idrak ettiğimiz, hayatımıza yansıttığımız ve dünya düzenine doğru taşıdığımız müddetçe unutmayalım ki yirmi birinci yüzyılda da yeniden güçlü Müslüman(ların) etkisinin olduğu bir noktaya gelebiliriz. Temennim Ramazan ayının, Kur'an'a bu düzlemde yaklaştığımız, onu bu düzlemde anladığımız ve bütün bir hayatımızda onu kurucu bir düzen unsuru olarak gördüğümüz bir noktaya bizi getirmesidir.

Vesselam.

Kur'an-ı Kerim'i Anlamada Temel İlkeler

Mesut Kaya

Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Ramazan-ı Şerif oruç ayı olduğu kadar Kur'an ayıdır da. Cenâb-ı Allah bu ayda Kur'an-ı Kerim'i indirmiş ve bu aya özel bir şeref ve değer atfetmiştir. Allah (c.c.), شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ “*Ramazan ayı, kendisinde insanlara bir hidayet ve rehber olmak üzere Kur'an'ın indirildiği aydır*”² buyuruyor. Dolayısıyla Ramazan ayında Kur'an-ı Kerim önceliklerimiz arasında yer almalı, oruç ibadeti kadar Kur'an-ı Kerim ile hemhal olmaya da özen ve gayret göstermeliyiz.

Kur'an-ı Kerim'in anlaşılması fevkalâde önem arz etmektedir. Hadis kitaplarımızda ve ayrıca müstakil kitaplarda *Fezâiü'l-Kur'an* ismiyle Kur'an-ı Kerim'in faziletlerinin anlaşılması, onunla amel edilmesi, ahkamı ve adabının hayata tatbik edilmesi noktasında çok önemli rivayetler gelmektedir. Örneğin Hz. Osman (r.a.), Abdullah İbn Mes'ûd gibi Sahabe-i Kiram'ın “Bize Kur'an-ı Kerim nazil olduğu, Allah Resulü Kur'an'ı bize tebliğ ettiği zaman biz on ayet öğrenmeden diğer on ayete geçmezdik, biz onu ilim ve ameliyle beraber öğrenirdik” şeklindeki ifadeleri Kur'an-ı Kerim'in ilk dönem sahabelerinin hayatında ne kadar önemli olduğunu bize göstermektedir.

Kur'an-ı Kerim'in tilaveti kadar onun belli esaslar çerçevesinde anlaşılması da fevkalade mühimdir. Çünkü önümüzde 1400 yıl önce nazil olmuş bir kitap vardır. Bu kitabın belli usule ve esaslara göre anlaşılması, belli ilkeler dairesinde anlaşılacak tefsir edilmesi önemlidir. Bu anlamda ilk dönemden günümüze kadar Kur'an'ın anlaşılması için çeşitli ilkeler, esas ve usuller belirlenmiştir.

Bu esasların en başında Kur'an-ı Kerim'in nüzul ortamının, nüzul vasatının bilinmesi gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'in yirmi üç yıllık bir sürede indiğini biliyoruz. Bu sürenin on üç yılı Mekke'de geri kalanı ise Medine'dedir. Kur'an-ı Kerim, Mekke döneminde daha çok insanların akidevi, zihinlerindeki tevhid inancını teyit etmek ve tespit etmek üzere indirilmiş ayetlerden müteşekkildir. Mekke döneminin ayetlerinin öncelikli vurgusu tevhid, kıyamet,

---

2 Bakara, 2/185.

ahiret, hesap, mizan, cennet-cehennem, fakir fukaranın doyurulması, kölelere insani bir şekilde muamele edilmesi gibi esaslardan oluşmaktadır. Medine döneminde inen ayetler ise daha çok ahkam ayetlerinden müteşekkildir. Dolayısıyla nüzul döneminin şartlarının ve kültürünün göz önünde bulundurulması Kur'an'ın anlaşılması için öncelikli bir ilke olarak karşımızda çıkmaktadır. Bizim tefsir veya usul kitaplarımızda bu durum genel itibariyle *esbab-ı nüzul* adında zikrediliyorsa da nüzul ortamı dediğimiz daha genel bir çerçeveyi ifade etmektedir. Çünkü *esbab-ı nüzul* dediğimiz belli ayetlerin belli sebepler üzerine indirildiği meselesi ile ilgilenirken nüzul vasatı ortamı dediğimiz daha genel anlamda Arapların yahut o dönem yaşayan inananların ve inanmayanların genel anlamda zihinlerinde var olan belli düşüncelerini, inanç dünyalarını ve dünya görüşlerini kapsamaktadır.

Hz. Ömer (r.a.)'den şöyle bir rivayet gelmiştir; “Kitapları bir, kibleleri tek olan bir ümmet nasıl olur da ihtilafa düşer. Bunu bir türlü havsalam almıyor.” Bunu duyan, Hz. Ömer (r.a.)'e göre nispeten genç bir sahabî olan İbn Abbas ise; “Ya Ömer, biz Kur'an'ın hangi şartlarda hangi olaylar üzerine indiğini biliyoruz. Ancak bizden sonra gelen nesiller bu bilgi seviyesini kaybedecekler. Dolayısıyla her biri Kur'an'ın anlaşılması ile ilgili bir fikir ileri sürecekler ve bu fikri ayrılıklar onları tartışmaya götürecektir.” şeklinde bir ifade de bulunuyor. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'in nazil olduğu ortamın, örf ve adetlerinin ve Arap dilinin iyi derecede bilinmesi fevkalade önemlidir.

Bir ayette *إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ* *“Safa ve Merve Allah'ın şiarlarındandır, kim onları tavaf ederse ona bir günah yoktur,”* (buyrulmaktadır. Normal şartlarda bakıldığında Safa ve Merve arasında say yapmak Hac ibadetinin vaciplerinden iken burada “bir vebal yoktur” şeklinde bir ifade geçmektedir. Bunun arka planını Hz. Aişe (r.a.) bize şöyle anlatır: “Bu Safa ve Merve tepeleri arasında menat putu vardı ve müşrikler bu iki tepe arasında say, tavaf ederken aynı zamanda putlarına da saygı gösterirlerdi. Müslümanlar ilk dönemlerde burada say yapmanın bir günah, bir vebal olacağı düşüncesinde kapıldılar.” Allah Teala onların bu vehimlerini gidermek için “Bunların tavaf edilmesinde herhangi bir vebal yoktur,” şeklinde bir ifade kullanmıştır. Dolayısıyla

ayetlerin nazil olduğu arka planı bilmek Kur'an'ın anlaşılması için fevkalade önem arz etmektedir.

İkinci bir husus ise Hz. Peygamber'in sünnetinin göz önünde bulundurulmasıdır. Allah Teala Peygamber (s.a.v.) hakkında; وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ “Biz sana bu zikri, insanlara beyan edesin diye indirdik,³” buyurmaktadır. Bir diğer ayet-i kerimede; يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ buyurmaktadır. Bu ayetin manası ise şöyle açıklanabilir; Peygamber (s.a.v.)'in görevi, ümmetine ayetleri okumak, tebliğ etmek, tezkiye etmek ve öğretmektir. Peygamber (s.a.v.)'in tebliğ, tezkiye, beyan ve teşri gibi görevleri vardır. Tebliğ görevi bütün ayetleri insanlara duyurması; beyan görevi de bunları fiili olarak hayatında tatbik etmesi ve ahkamıyla, adabıyla bir de anlaşılmayan hususların onlara izah edilmesi manasına gelmektedir. Dolayısıyla Kur'an'ın sünnetle birlikte okunması Allah Resul'ünün teşri ve tezkiye faaliyetinin göz önünde bulundurulması da kaçınılmazdır. Nitekim Ahmed b. Hanbel ve İbn Abdulber gibi alimler, sünnetin Kur'an'ı tefsir ettiklerini beyan etmişlerdir. O sebeple Kur'an anlaşılırken Allah Resul'ünün sünnetinin ve hadislerin mutlaka göz önünde bulundurulması gerekir. Ayrıca tefsirde öncelikle Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri ve sonrasında Kur'an'ın sünnetle tefsiri yapılması gerektiği unutulmamalıdır. Çünkü Kur'an'ın mücmel bıraktığı bazı hususların sünnet tarafından kayıtlandığını yahut da müşkil olan bazı noktaların sünnet ile izaha kavuşturulduğunu ya da tahsis edildiğini görmekteyiz. Bu sebeple mutlaka sünnetin beyanı da göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü Kur'an'ın mücmel bıraktığı özellikle helal ve haramlar noktasında bazı hususların Allah Resulü tarafından teşri edildiğini görmekteyiz. Örneğin, Kur'an-ı Kerim'de helaller var haramlar sayılırken deniz ürünleri ile ilgili herhangi bir hususun geçmediğini görürüz. Bu durum Resulullah'a sorulduğu zaman Allah Resulü; إِنَّ الْبَحْرَ حَلَالٌ مِثْنَتُهُ طَهُورٌ مَائُهُ “Denizin ölüsü helal yani denizden çıkarılan ürünler helal, suyu da temizdir” şeklindeki ifadesi ile mevzuya açıklık getirmiştir.

Üçüncü husus ise ayetler arasındaki ilişkileri göz önünde bulundurmaktır. Kur'an-ı Kerim'de bazen mücmel bırakılan yani özet olarak geçen hususlar,

3 Nahl, 16/44.

4 Âl-i İmran, 3/164.

başka ayetlerle daha ayrıntılı bir şekilde tefsir edilmiştir. Çünkü Kur'an-ı Kerim aşamalı bir şekilde, peyderpey nazil edilmiştir. Dolayısıyla bu ayetlerin bir araya getirilmesi ve bunların bütüncül bir şekilde anlaşılması fevkalade önemlidir. İşte buna teknik anlamda Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri denilmektedir. Özellikle müteahhir ulema arasında İbn Kesir'den sonra bu yöntemin çok daha sistematik bir şekilde kullanıldığını görmekteyiz.

Nitekim *لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ* “Gözler onu ihata edemez, o ise gözleri ihata eder,”⁵ şeklindeki ayetten veyahut da Allah Teâlâ'nın Hz. Musa (a.s.)'ya buyurduğu *لَنْ تَرَانِي* “Beni göremezsin,”⁶ şeklindeki ayetten hareketle bir kısım İslam mezhepleri *ru'yetullahı* kabul etmemişler yani Allah'ın kıyamette görülemeyeceğini söylemişlerdir. Ancak diğer ayetler göz önünde bulundurulduğunda bu ayetlerin tek başına bir hüküm ifade etmediği ortaya konulmaktadır. Nitekim Kıyamet Suresi'nde *وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاصِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاطِرَةٌ* “O gün yüzler vardır ışıltı ışıltı Rablerine bakmaktadırlar,”⁷ ayeti bu görüşün tam tersini beyan etmektedir. Dolayısıyla buradaki nazara ifadesinin Allah'a bakmak, Allah'ı görmek anlamında olduğunu ve birinci ayetin ikinci ayete hamledilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Bunun haricinde *لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ* “İyilik yapan kimselere cennet ve ziyade vardır,”⁸ şeklindeki ayetteki *ziyadenin* kıyamet günündeki *ru'yetullah* yani Allah'ın cemalinin görülmesi olduğunu ifade etmişlerdir. Veyahut İmam Şafiî, *كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ*, “Onlar kıyamet günü Rablerinden perdelenektedirler,”⁹ ayetinden hareketle “Eğer inkarcılara Allah'ın yüzü perdelenecekse, bu, inananlara Allah'ın cemalinin perdesinin kaldırılacağı anlamına gelir.” şeklinde bir delil ortaya koymuştur. Dolayısıyla üçüncü bir ilke olarak Kur'an tefsir edilirken mutlaka Kur'an'ın diğer ayetlerini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Kur'an'ın anlaşılmasında önemli olan dördüncü bir ilke ise Kur'an'ın indiği dönemin Arapçasını göz önünde bulundurmadır. Kelimeler canlı uzuvlar gibidir ve zaman içerisinde değişir, dönüşürler. Anlamlarında genişlemeler,

5 En'âm, 6/103.

6 Araf, 7/143.

7 Kıyâme, 75/22, 23.

8 Yunus, 10/26.

9 Mutaffifin, 83/15.

daralmalar, anlam kaymaları olur. Özellikle dillerin farklı kültür ve medeniyetlerle karşılaşması bu sürecin çok hızlı bir şekilde gelişmesine yol açar. Nitekim Türkçede yüz yıl önce kullandığımız dil ile bugün kullandığımız dil arasında uçurum denebilecek kadar bir fark olduğunu görüyoruz. Bunun gibi Kur'an'ın nazil olduğu dönemdeki kelimelerin anlamları ile sonraki dönemlerdeki anlamlar arasında bazı farklılaşmalar söz konusu olmuştur. Dolayısıyla Kur'an'ın nazil olduğu dönemdeki kelimelerin anlamlarını tespit etmeye çalışmak, Kur'an'ın anlaşılması için çokça önem arz etmektedir.

Örneğin Âl-i İmran Suresi 7. ayette *te'vil* kelimesi geçmektedir. وَمَا يَعْلَمُ إِلَّا اللَّهُ تَأْوِيلَهُ Kur'an'ın bazı ayetleri bilindiği üzere muhkem bazı ayetleri ise müteşabihtir. Kalplerinde eğrilik bulunanlar Kur'an'ın müteşabihlerine uyarlar. Onların niyeti dinde fitne çıkarmaktır. Buradaki *te'vil* kelimesine tefsir anlamı yüklenmiş sanki Kur'an-ı Kerim'de tefsirini Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği ayetler varmış gibi anlaşılmıştır. Çünkü sonraki dönemlerde *te'vil* kelimesi ile tefsir kelimesinin eşdeğer anlamda kullanılmaya başlanmıştır. Halbuki Cenâb-ı Allah, Kur'an'ı indirirken onu *mubin* bir kitap olarak isimlendirmekte ve onun bütün ayetlerinin anlaşılabilirliğini söylemektedir. Burada *müteşabih* denilen ve esasen *te'vilin* Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği ayetler ise kıyametin vuku', İslam ümmetinin eceli ve benzeri hususlarda bunların ne zaman tahakkuk edeceği gibi meselelerin Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla buradaki *te'vil* kelimesi akıbet, sonuç, bir şeyin ortaya çıkması anlamlarına gelmektedir. Nitekim Hz. Yusuf (a.s) bir rüya gördüğünde ve bu rüyasını babasına anlattığında babası bu rüyasını kardeşlerine anlatmamasını tembih etmiş, çeşitli hadiseler gelişmiş ve malumunuz nihayet Mısır'da annesi, babası ve kardeşleri gelip rüyası tecelli edince Hz. Yusuf; هَذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلِ demmiştir ki bu “*Babacığım, işte bu benim daha önce gördüğüm rüyanın te'vilidir*”¹⁰, yani rüyanın ortaya çıkmasıdır, rüyanın zuhurudur anlamına gelmektedir.

Kur'an'ın anlaşılmasında göz önünde bulundurulması gereken bir diğer temel ilke az önce bahsi geçen ilkenin devamı niteliğinde, Arap dilinin hakemliğine

10 Yusuf, 12/100.

başvurmaktır. Eğer ayetlerde farklı anlamlar, farklı anlayışlar ortaya çıkmışsa burada Arap dili bizim için belirleyici ve bağlayıcı olacaktır. Nitekim Hz. Ömer (r.a.) bir ayetin anlamını sorduğunda bedevilerden biri kalkıp *tahavvuf*¹¹ kelimesinin *tenakkus* anlamında olduğunu söylemiştir. Hz. Ömer (r.a.) bunu nereden çıkarttığını sorduğunda bu bedevi bir şiir söyleyerek kelimenin anlamını izah etmiştir. Bunun üzerine Hz. Ömer tatmin olmuş ve “Divanınıza sahip çıkın.” buyurmuştur. Orada mecliste bulunanlar “Divanımız nedir?” deyince Hz. Ömer; “Cahiliye şiiridir, çünkü orada kitabınızın ve dilinizin anlamları vardır,” demiştir. Dolayısıyla cahiliye döneminde şairlerin söylemiş oldukları şiirler Kur’an’ın anlamlarının tespit edilmesinde önemli bir görev üstlenmiştir. Başta İbn Abbas olmak üzere sonraki müfessirler bu şiirlerde geçen kelimeleri ve anlamlarını Kur’an’ın anlaşılmasında önemli bir done olarak değerlendirmişlerdir. Nitekim İbn Abbas’a şöyle bir görüş isnat edilir إِنَّهُ ظَنَّ أَنْ لَنْ يَحُورَ “Onlar zannettiler ki Allah’a dönmeyecekler,”¹². Buradaki *hara-yehûru* kelimesi dönmek anlamına gelmektedir. İbn Abbas diyor ki; ben bir bedevi kadının” kendisinden uzaklaşan kızına *hûrî iley* geri gel bana dön dediğini duyana kadar *en len yahûr* kelimesindeki *hâra* fiilinin dönmek anlamında olduğunu bilmiyordum. Bu nedenle mutlaka cahiliye şiirinin de göz önünde bulundurulması gerekiyor ki bu müfessirlerimiz bunu her daim yapmışlardır.

Son bir madde olarak icma yahut da sahabe ve tabiinin Kur’an’ın anlamı üzerinde ittifak etmeleri meselesini zikredebiliriz. Sahabe ve tabiinin Kur’an üzerinde beyan ettikleri fikirler bizim için bağlayıcı olmuştur. Özellikle onlar bir anlamda icma etmişlerse o ayetin anlamının onların icma ettiği bu anlam olduğuna riayet ederiz. Çünkü bu Kur’an onlara inmiştir ve en başta da belirtildiği gibi Arapların kültür ve adetlerini ve dillerini en iyi onlar bilmektedir. Dolayısıyla onlar bir ayet üzerinde icma etmişlerse daha sonra ihlas edilecek anlamlar eğer bu anlamlara muvafıkça kabul edilir. Ama onların icma ettikleri hususlara aykırıysa bunlar, ikinci dereceden, üçüncü dereceden te’viller olarak değerlendirilir ve kabul veya reddedilebilir.

11 Nahl, 16/47.

12 İnşikâk, 84/14.

Nitekim tabiin alimlerinden Mücahid b. Cebr, *اعْتَدُوا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِيِينَ*^{۱۳} ayetinde geçen “aşağılık maymunlar olun” ifadesi, cumartesi yasağını çiğneyen bu insanların gerçek anlamda maymun olmadıklarını, bunların, manevi anlamda ahlak ve karakter olarak maymuna dönüştürüldüklerini belirtmektedir. Ancak alimler bunun icmaya aykırı olduğunu, çünkü diğer bütün ulemanın, bütün sahabe ve tabiinin bu ayette gerçek anlamda bu kavmin maymuna dönüştürüldüğünü ve bir müddet sonra helak edildiğini kastettiğini söylemişlerdir. Nitekim Taberî de bütün bu görüşleri göz önünde bulundurarak Mücahid’in bu görüşünün isabetli olmadığını ve icmaya aykırı olduğunu, dolayısıyla kabul edilemeyeceğini ifade etmiştir. O zaman bizim özellikle sahabe ve tabiinin icma ettiği hususları Kur’an’ı anlarken ve tefsir ederken mutlaka göz önünde bulundurmamız gerekir.

Kur'an ve Kadın

Merve Özaykal

Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Bismillâhirrahmânirrahîm.

Kur'an ayı Ramazan-ı Şerif münasebetiyle özel olarak kadınların Kuran-ı Kerim'e muhataplığı konusunu ele alacak ve bu hususta bazı örnekler sunacağız.

Kadınlar Vahye Muhatap mı?

Elbette Kur'an-ı Kerim'in kadını da muhatap aldığı konusunda bir şüphe bulunmamaktadır. Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de insanı merkeze alır, ona hitap eder ve bu konuda kadın ve erkek arasında herhangi bir ayırım yoktur. Ancak topluluğa hitabın Arapçada müzekker kalıplarla gelmesi sebebiyle böyle bir istifhâm oluşabilmektedir. Sahabe hanımları dahi kadınların da erkekler gibi Kur'an'ın doğrudan muhatabı olup olmadığı sorusunu sormuşlardır. Hatta Ümmü Seleme validemiz Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e gelip “Ya Rasûlallah, neden biz de erkekler gibi doğrudan vahye muhatap olmuyoruz, neden biz de Kur'an'da zikredilmiyoruz?” şeklinde bir serzenişte bulunmuştur.

Ümmü Seleme'nin sorusu üzerine Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Cuma hutbesinde Ahzâb Suresi'nin 35. ayetini okumuştur. Ayet-i kerime'de:

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَائِتِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالْخَائِعِينَ وَالْخَائِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّانِمِينَ وَالصَّانِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا وَالْقَائِنَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ

“Şüphesiz Müslüman erkeklerle Müslüman kadınlar, Mü'min erkeklerle mü'min kadınlar, itaatkâr erkeklerle itaatkâr kadınlar, doğru erkeklerle doğru kadınlar, sabreden erkeklerle sabreden kadınlar, Allah'a derinden saygı duyan erkeklerle Allah'a derinden saygı duyan kadınlar, sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkeklerle oruç tutan

kadınlar, namuslarını koruyan erkeklerle namuslarını koruyan kadınlar, Allah'ı çokça anan erkeklerle Allah'ı çokça anan kadınlar var ya, işte onlar için Allah bağışlanma ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.”

buyrulmaktadır. Ümmü Seleme validemiz bunun üzerine çok şaşırılmış ve Rasulullah'ı bu ayeti okuduğu zamanki kadar heybetli görmediğini söylemiştir. Elbette Kur'an-ı Kerim baştan sona kadını ve erkeği muhatap almaktadır. Fakat görüldüğü üzere, burada ve bazı ayetlerde kadınlar ve erkekler özel olarak zikredilmekte; İslam, iman, itaat, sabır gibi sıfatlara sahip olan her iki cinsin de aynı şekilde mükâfatlandırılacağı açıkça belirtilmektedir.

Nisâ Suresi'nde de -ki zaten *nisâ* kelime olarak kadınlar anlamına gelmektedir- kadınların evliliğinden, boşanmasından, mirasından, mehirden, kadının haklarından ve kadınlara adaletle muamelenin gereğinden bahsedilmektedir. Nisâ Suresi'nin 124.a yine kadınların doğrudan muhatap olarak vurgulandığı ve erkeklerin de kadınların da yaptıkları salih amellerin karşılığını eksiksiz olarak alacaklarını ifade eden şöyle bira vardır:

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَبْرًا

“Erkek olsun kadın olsun, her kim mümin olarak iyi işler yaparsa, işte onlar cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar.”

Görüldüğü üzere Kur'an-ı Kerim, kadın ve erkek arasında herhangi bir ayırım yapmadan salih amellerde bulunan kimselere cenneti vadetmektedir. Yine Allah Teâlâ, kadın olsun erkek olsun çalışan ve güzel işler yapan hiç kimsenin emeğini asla zayı etmeyeceği vurgusunu yapmaktadır. Allah Teâlâ, Hz. Adem (a.s.) ile Hz. Havva (a.s.)'nın tövbesini kabul ediyor ve Âl-i İmrân Suresi'nin 195. ayetinde şöyle buyuruyor:

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ

“Rableri onların dualarına şöyle karşılık verir: “Şüphesiz ben, erkek olsun kadın olsun -ki birbirinizden meydana gelmişsinizdir- sizden bir

şey yapanın emeğini asla boşa çıkarmam. Hicret edenlerin, yurtlarından çıkarılanların, benim yolumda eziyete uğratılanların, savaşanların ve öldürülenlerin, işte onların günahlarını elbette sileceğim. Andolsun ki, Allah katından bir mükâfat olarak onları altından ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Şüphe yok ki nimetin güzeli Allah'ın katındadır!”

İman ve teklif noktasında veya muhataplık konusunda Kur'an-ı Kerim kadın ve erkek ayrımı zaten yapmamaktadır. Yanı sıra pek çok ayette açıkça ve özel olarak hanımlara doğrudan hitap edildiğini de net bir şekilde görmekteyiz.

Vahyin İlk Hanım Muhatabı, İlk Müslüman Hz. Hatice

Kur'an nazil olmaya başladığı zaman Efendimizin (s.a.v.) vahyi ilk aktardığı kişi de yine bir kadındır. Yani bu anlamda Kur'an-ı Kerim'in ilk muhataplarından biri kadındır diyebiliriz. Ayrıca ilk Müslüman olan, vahiy aldığı anda Efendimizi çok güzel bir şekilde karşılayan bir hanımdır Hz. Hatice. Buhârî'de “Bedü'l-vahy” yani vahyin başlangıcı kısımlarında ve Müslim'de uzun uzun anlatılır. Rasûlullah Efendimiz (s.a.v.) korkarak gelir ve Hz. Hatice onu şu şekilde teselli eder:

“Vallahi Allah asla seni utandırıp mahzun etmez. Çünkü sen akrabayı gözetirsin, doğru konuşursun, işini görmekten âciz kimselerin elinden tutarsın, yoksulları kayırırsın, misafirini ağırlarsın, haksızlığa uğrayan kimseleri korursun.”

Hz. Hatice validemiz, Efendimiz (s.a.v.)'in sahip olduğu sıfatları kendisine hatırlatarak onu teskin etmiştir. Efendimizin de vahyi ilk aldığı anda o korku ve telaşa başka bir yere değil de eşi ve en büyük destekçisi Hz. Hatice'nin yanına gitmeyi tercih etmiş olması da önemlidir. Burada da vahyin Hz. Hatice'de nasıl tezahür ettiğini ve vahyi nasıl karşıladığını güzel bir örnek olarak görmüş oluyoruz.

Mücadelesiyle Vahye Konu Olan Bir Hanım: Havle binti Sa'lebe

Vahye doğrudan muhatap olmuş hanımlardan biri de Havle binti Sa'lebe'dir. Hz. Havle'nin eşi Evs bin Sâmîr Havle'ye zihâr adı verilen bir uygulamada bulunmuştur. Cahiliye Araplarında yaygın olan bu uygulama, İslam'ın yasakladığı ve kötü gördüğü bir uygulamadır. Zihâr, erkeğin karısını “Sen bana annemin sırtı gibisin” gibi çirkin bir ifadeyle annesine veya mahremi olan bir başka kadına benzetmesidir. Bundan kasıt karı-koca hayatını sonlandırmaktır. Cahiliye Araplarında böyle bir gelenek vardı ve bunun sonucu boşanmaktı. Hz. Havle kendisine yapılan bu zihârdan ve boşamadan razı değildir. Eşi de bir süre sonra pişman olup karı koca hayatı yaşamaya devam etmek istemiş ancak Hz. Havle Rasûlullah Efendimiz (s.a.v.) ile durumu konuşmak istemiştir.

Hz. Havle, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in huzuruna gelerek ona durumu anlattı. Evs için gençliğini tükettiğini, onun için çocuklar büyüttüğünü, yaşlanınca da bu şekilde kapı dışarı edildiğini, zor durumda olduğunu belirterek boşanmak istemediğini ifade etmiştir. Peygamber Efendimize (s.a.v.) o vakte kadar konuyla ilgili herhangi bir vahiy gelmediği için Efendimiz sessiz kalmıştır. Ancak Hz. Havle durumun bu şekilde kalamayacağını, bir çözüm bulunması gerektiğini söyleyerek ısrar etmiştir. Sonunda istediği cevabı alamayınca; “Allah'ım! Ben şikâyetimi, içinde bulunduğum bu zor durumu sana arz ediyorum. Beni bu durumdan kurtar. Rasûlünün dilinden bir vahiy indir” diye dua ederek ayrılmıştır. Bunun üzerine Mücâdele Suresi ya da diğer adıyla Mücâdile uolarak da bildiğimiz surenin ilk dört ayeti nazil olmuştur:

وَاللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَدِيدٌ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ
بِصِيرٍ

“Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyetinde bulunan kadının sözünü Allah işitmiştir. Allah, sizin konuşmanızı işitir. Çünkü Allah işitendir, bilendir.”

Âyette bir kadına “tartışan”, “mücadele eden” anlamında “mücâdile” sıfatı verilmiş ve bundan sonra insanlar onu bu şekilde anmaya ve çabasından,

mücadelesinden ötürü tebrik etmeye başlamışlardır. Burada dikkatimizi çeken husus, mücadele ederek hakkını arayan bir kadına Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in tepki göstermemesi, kızmaması, hatta ilgili ayetler gelince kendisini müjdelemesidir. Allah Teâlâ da onu asla bir edepsizlikle suçlamayarak tam tersine “*Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah’a şikâyetinde bulunan kadının sözünü Allah işitmiştir*” buyurmuş ve onu “mücâdile” olarak nitelendirmiştir. Böylece edep sınırları içerisinde hakkını aramak, tartışmak olumlu bir şey olarak sunulmuştur. Hz. Ayşe bu olayı anlatırken diyor ki “Efendimizle konuşurken Havle'nin sesi o kadar kısıktı ki biz onu duymakta zorlanıyorduk.” Bu sebeple buradaki tartışmayı bu şekilde anlamak gerekir. Hz. Havle edebiyetle problemini dile getiren ve hakkını arayan bir kadın örneği olarak karşımızda durmaktadır.

Havle gösterdiği mücadelenin sonucunu elde etmiş ve evliliğini kurtarmıştır. Ayrıca Havle'nin eşi özelinde zihârda bulunanlar ile ilgili de bir uyarı ve kınama söz konusu olmuş, “çirkin bir söz ve yalan söylemekle” nitelendirilmişlerdir. İkinci ayette şöyle buyrulur:

الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ مَا هُنَّ أُمَّهَاتِهِمْ إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا اللَّيْ وَلَدَنَّهُمْ وَلَهُمْ لِيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنْ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوفٌ غَفُورٌ

“İçinizden zihâr yapanların hanımları, onların anaları değildir. Onların anaları ancak kendilerini doğuran kadınlardır. Şüphesiz onlar çirkin bir laf ve yalan söylüyorlar. Kuşkusuz Allah, affedicidir, bağışlayıcıdır.”

Sonraki âyetlerde ise zihârın hükümlerinden ve eşlerine dönmek isteyenler için kefâretinden bahsedilmektedir:

وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسًا ذَلِكَمْ تَوْعَظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

“Kadınlardan zihâr ile ayrılmak isteyip de sonra söylediklerinden dönenlerin hanımlarıyla temas etmeden önce bir köleyi azat etmeleri gerekir. Size öğütlenen budur. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.”

فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَّاسَا فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فِإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ذَلِكَ لِيُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ

“(Buna imkân) bulamayan kimse, hanımıyla temas etmeden önce peş peşe iki ay oruç tutar. Buna da gücü yetmeyen, altmış fakiri doyurur. Bu (hafifletme), Allah’a ve Rasûlüne inanmanızdan dolayıdır. Bunlar Allah’ın hükümleridir. Kâfirler için acı bir azap vardır.”

Evs’in köle azat edecek, yaşlı olduğu için iki ay peş peşe oruç tutacak ve altmış fakiri doyuracak durumu olmadığını ifade etmeleri üzerine Efendimiz (s.a.v.) Evs’e bir sepet hurma verip bunu dağıtmasını söyler. Bu şekilde kefareti yerine getirir ve Evs ve Havle evlilik hayatlarını kurtarırlar. Bu kıssa da Hz. Havle’nin çabaları, bunu gerçekleştirme biçimi ve sonucunu almasıyla mücadele eden bir hanım portresi olarak çok kıymetlidir. Allah Teâlâ’nın da Kur’ân-ı Kerim’de onu zikretmesi ve müjdelemesi çok değerlidir.

Ayetlerin nüzulünden sonra sahabe Hz. Havle’ye özel bir hürmet göstermişlerdir. Hz. Havle’nin Halife Hz. Ömer (r.a.) ile karşılaşip onu lafa tutması sebebiyle etrafındakilerin “Bu kadına niye sabrediyorsun, bizi akşama kadar tutacak” dediği ve bunun üzerine Hz. Ömer’in (r.a.) “Bu kadın Allah’a şikayetini duyurmuş ve hakkında ayet nazil olan bir kadinken ben mi onu dinlemeyeceğim. Vallahi beni akşama kadar tutsa, namaz vakitleri hariç onu dinlerim” şeklinde yanıt verdiği bilinmektedir. Netice itibariyle Havle örneğinde, bir kadına verilen değer yan sıra Müslüman bir kadının hakkını arama cesaretini ve vahye konu olan mücadelesini görüyoruz.

Yine Efendimiz (s.a.v.) de kadınlara karşı çok merhametliydi ve “Sizin en hayırlınız ailesine karşı en hayırlı olandır” buyurmuştur. Ayrıca Abdullah bin Ömer’in “Biz Rasûlullah zamanında, hakkımızda ayet iner endişesiyle kadınlarımıza sert sözler söylemekten ve kötü davranmaktan korkardık” dediği bilinmektedir. İslam’da kadınların korunduğunu, gerektiği zaman ayet inzal buyrulduğunu ve neticede adaletin gerçekleştirildiğini bu tür örneklerle görmekteyiz.

Bunların haricinde Hz. Meryem ve Sebe Melikesi Belkıs gibi Kur'an-ı Kerim'de zikredilen başka örnek hanımlar da vardır. Firavun'un hanımını Âsiye'den isim olarak olmasa da iman etmiş ve iman uğruna zorluklara ve işkencelere katlanmış bir hanım olarak bahsedilmiştir. Kur'an-ı Kerim herhangi bir cinsiyet, ırk ya da sosyal statü ayrımı yapmadan herkesi eşit derecede muhatap almaktadır. Neticede, kadın olsun erkek olsun ahsen-i takvîm üzere yaratılmış insanoğlu teklife muhatap olma noktasında Allah Teâlâ katında eşittir.

Kur'ân ve Akıl İlişkisi

Hülya Alper

Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Bu yazıda Kur'an ve akıl ilişkisini ele alacağız. Aslında Kur'an ve akıl ilişkisini biraz daha geniş bir perspektifle akıl ve vahiy ilişkisi şeklinde de düşünebiliriz.

Öncelikle şunu ifade etmek gerekir; akıl ve Kur'an veya akıl ve vahiy, Allah Teâlâ'nın insana lütfettiği iki ayrı nimettir. Dolayısıyla bunlar arasında bir çatışma ve bir çelişki olduğundan bahsedemeyiz. Açıkçası Kur'an ile akıl arasında herhangi bir çatışma yoktur. Kur'an-ı Kerim, Allah'ın kelamı olarak insana gelmiştir ve insanın aklına hitap eder. Kur'an'ın muhatabı akıl sahibi insanlardır -akıl sahibi olmayanlar biliyorsunuz ki sorumluluk sahibi değildir- ve Kur'an'ı anlayan da akıldır. Peki, akıl ve vahiy arasındaki ilişkiyi nasıl açıklarız? Kur'an-ı Kerim ile akıl arasında -başka bir ifadeyle akıl ile vahiy arasında- döngüsel bir ilişki vardır. Şöyle ki; başlangıçta dine giriş akılla gerçekleşir. Yani akıllı olmayanın zaten -bunlar bir prensiptir- dini de yoktur.

Bir insanın Kur'an-ı Kerim'i insan sözü değil de Yüce Allah'ın kelamı olduğunu kabul etmesi akılla gerçekleşir. Burada aklın dışında bir başka bilgi edinme yolu da yoktur. Biliyoruz ki bizim çeşitli bilgi edinme yollarımız var. Duyularımızla bilgi ediniyoruz, haber yoluyla bilgi ediniyoruz ve bir de akıl yoluyla bilgi ediniyoruz. Elbette ki "Kur'an-ı Kerim Allah kelamıdır," önermesi doğru bir önerme ama biz bu önermenin doğruluğunu nasıl biliyoruz? Bu önermenin doğruluğunu bilmemizin ancak akılla olduğunu vurgulamak istiyoruz. Yani anne babam; "Kur'an-ı Kerim Allah kelamıdır" dediği için ben de ona Allah kelamıdır demiyorum. Yahut elime alıp duyusal olarak "bu çok güzel bir kitap" o yüzden Allah kelamıdır da demiyorum. Burada aklımızı kullanarak Kur'an-ı Kerim'in Allah kelamı olduğunu kabul ediyoruz. Peki, neden Kur'an Allah kelamıdır? Kur'an'ın insan sözü değil de neden Allah kelamı olduğunu düşünmek ve araştırmak gerekir. Bir insanın dine girişi, başta vahyin "vahiy" olduğunu anlamakla gerçekleşir. Vahyin, Kur'an'ın Allah kelamı olduğunu kabul ettikten sonra ikinci adımda akıl, artık vahye Kur'an-ı Kerim'e teslim olmak zorundadır.

Şimdi “Kur'an-ı Kerim neden Allah kelmadır?” sorusunun cevabı bağlamında akıl yürütelim. Kur'an-ı Kerim'in Tanrı sözü olduğuna inanmayanların iddia ettikleri birçok şey vardır. Örneğin bu insanlar Kur'an'ın Hz. Peygamber aleyhisselam tarafından yazıldığını iddia ederler. Ancak Kur'an-ı Kerim zaten onun ümmi olduğunu ifade eder. Bu beyanla belirli bir ilmî ve felsefî eğitim görmemiş bir insanın böyle sözleri söylemesinin imkânsızlığına işaret etmektedir. Esasen onlarca ayetin her biri, Kur'an'ın Hz. Peygamber'in kendisinin yazdığı bir kitap değil Allah'ın sözü olduğuna delildir. Örneğin Kur'an'ın insan ilişkilerinde ortaya koyduğu temel prensipler bu bağlamda ele alınabilir.

Kur'an-ı Kerim, yüzünüzü ekşitmeden bakamayacağınız şeyleri sadaka olarak vermeyin, diyor. İnfakin en üst mertebesinin nasıl yapılması gerektiğini söylüyor. Verdiğinin peşine düşmemeyi, güzel şeyleri infak etmeyi öğütüyor. Dahası Hz. Aişe'ye olan iftira vakasındaki olaylarda Hz. Ebu Bekir (r.a.)'e yönelik ifadeler... Tüm bunlar özellikle Kur'an-ı Kerim'de insanın ilişkilerine dair bildirimler bir insanın böyle üst bir düzeyde ahlakı üretmesinin mümkün olmadığını göstermektedir. Tekrar vurgulamak gerekirse: dKur'an-ı Kerim'de öyle ahlaki prensipler vardır ki bir insan, kendi aklıyla bu üst derece prensipleri üretemez. Bu konuda bir örnek vermek istiyorum. Hz. Aişe'ye iftira atıldığında bu iftirayı atanlardan birisi de Hz. Ebû Bekir (r.a.)'in yardım ettiği Mistah b. Üsâse adlı bir kişidir. Bu olayın akabinde Hz. Ebû Bekir, artık o Mistah'a yardım etmeyeceğine dair yemin eder. Ancak konuya dair mealen şöyle bir ayet-i kerime iner: *وَلَا يَأْتَلِ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْإِثْمِ وَالْيَصَفْحَ أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ* *“İçinizden faziletli ve varlık sahibi olanlar akrabaya, yoksullara, Allah yolunda hicret edenlere (mallarından) vermeyeceklerine yemin etmesinler; affetsinler; hoş görsünler. Allah'ın sizi bağışlamasını sevmez misiniz? Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.”*¹⁴ Bu ayet üzerine Hz. Ebû Bekir'de kararından vazgeçerek yardım etmeye devam eder. Böyle bir ahlaki ilkeyi, kötü söz söyleyene dahi eğer ihtiyacı varsa yardım etmeniz faziletli olduğu ilkesini, hatta size namus iftirası atana dahi yardım etmenin iyiliğini insan

aklı kolay kolay üretmez. Bunu nereden biliyorsunuz denilebilir. Tecrübe bize bunu göstermektedir. Nitekim insanlar benzer bir hadiseyi duyduklarında “vermeseydi, yardım etmeseydi keşke” dediklerine şahit oldum. Ama ayet aksini söylemektedir. Bir başka örnekte *Te'vilâtü'l-Kur'an* okurken dikkatimi çeken Tebbet Suresi tefsiridir. Kur'an-ı Kerim'de “Ebû Leheb'in elleri kurusun” mealindeki bir âyet vardır. İmam Mâtürîdî bu âyetin tefsirinde diyor ki, “*Bu Kur'an'ın Allah kelamı olduğuna bir delildir. Çünkü eğer vahiy olmasaydı Hz. Peygamber böyle bir şey söylemezdi*”. Zira o dönemde zayıflar ve sıkıntıları var. Ebû Leheb ise o zamanda ona çok yardım etmiş bir kişi olup bilindiği üzere Peygamber'in aynı zamanda amcasıdır. Bu sebeple Hz. Peygamber'in bu kadar ağır bir eleştirel ifadeyi kendisi söylemeyi tercih etmezdi ama vahiy bunu söylüyor.

Bu konuda başka pek çok örnek verilebilir. Zaten Kur'an-ı Kerim kendisi, Allah kelamı olması hasebiyle insanlara meydan okuyor. Eğer bu insan sözüye, hadi siz de bir kitap getirin, gibi bir metin yazın, ortaya koyun diye Kur'an inanmayanlara meydan okuyor. Kur'an-ı Kerim Allah sözü olduğundan dolayı insanlara gelin beni kabul edin demiyor, fakat en güzel söze uyun diyor. Bu en güzel söz elbette ki hem lafızları bakımından hem de içeriği bakımından en güzel sözdür.

Kur'an-ı Kerim'in inmeye başladığı ay olan Ramazan ayında Kur'an-ı Kerim okumak ve mukabeleleri takip etmek bir sünnet ve çok önemli bir ibadet ama bunu yaparken bir taraftan da Kur'an'ın içeriğini anlayacak şekilde, yani muhtevasını, mealini okumaya özen göstermeliyiz. Kur'an okurken onun ilâhî kelam olduğunu çok yüksek derecede hissediyorsunuz. Yalnız burada biraz konuyu dağıtmış olacağım ama küçük bir açıklama yapmak isterim: Her şeyde denge çok önemlidir. Günümüzde bu dengenin biraz bozulduğunu görüyoruz. Kur'an-ı Kerim'i anlayarak okumak elbette ki bir Müslümanın yapması gereken bir vazifedir. Ama bunun Kur'an okumanın önüne geçmesi gerekir. Kur'an lafızları da ilâhî olan bir kitaptır. Dolayısıyla lafızlarını anlamasanız dahi okumak bir ibadettir. Bugün ki Kur'an'ı anlamadan okumayı reddeden bazı anlayışlar var. Biz Kur'an'ı menfaat için okumuyoruz. Kur'an'ı hidayetlenmek için okuyoruz. O ilâhî lafızların dilimizden dökülmesi

başlı başına bize manevî olarak katkı sağlar. Onları dinlemek de aynı şekilde manevi olarak katkı sağlar. Yani Kur'an-ı Kerim'in içeriğini anlamak için gösterilen çaba ve anlamadığında okumayı reddeden anlayış sebebiyle ibadet göz ardı edilmemelidir. Arapça bilmesek dahi lafızlarını okuyarak ibadeti eda etmeliyiz.

Tekrar vahyin akılla ilişkisine dönecek olursak; Kur'an-ı Kerim'in Allah kelamı olduğunu kabul ettikten sonra insanoğlunun, artık buna teslim olması gerektiğini belirtmeliyiz. Öze ifadeyle: Önce akıl, sonra vahiy diyoruz. Akıl önceliği ve vahyin gerekliliği diye çok kullandığım bir ifade vardır. Dine girişte önce akli kullanmaya ihtiyaç vardır. Vahyin vahiy olduğunu akılla bilir ve kabul ederiz. Ama dine girdikten sonra artık akıl, vahye teslim olmak zorundadır. Çünkü öbür türlü, aksi mantıksızlık olur. Hem bir sözün senin yaratanın ifadesi olduğunu söyleyip hem de sonrasında onu reddedemezsin. Bu mantıkî bir durum değildir. Bu noktaya dikkat çekmek isterim. Zira günümüzde post-modern söylemler altında maalesef dindarlık anlayışımız da değişti. İnsanoğlu dini, teslim olacağı bir alan değil, üreteceği bir alan olarak görmeye başladı. Neticede herkes kendine göre bir din üretmeye başladı. "Benim dinim," "Bana göre," söylemleri arttı. Halbuki Allah'ın kelamı olduğunu kabul ettikten sonra artık ona teslim olmak zorundayız. Özellikle de ibadet ederken bu teslimiyet daha da önemlidir. İbadetleri nasıl yapacağımız hususunda artık teslim olup vahyin dediğine uymak durumundayız. Şayet böyle olmasaydı Ramazan ayında değil de Şevval ayında da oruç tutabilirdik. Allah Teâlâ, Ramazan'da oruç tutmamızı farz kıldığı için biz Ramazan ayında oruç tutuyoruz. Akıl, İslam dininde çok önemlidir ama ibadetlerin nasıl ve ne zaman yapılacağına dair bilgilerde akıl vahye teslim olmak durumundadır. Kendimiz dindarlık üretemeyiz. Din ne ise ona teslim olmamız gerekir. Kur'an-ı Kerim bize Ramazan ayında oruç tutmamızı emrettiği için, Hz. Peygamber (s.a.v.) de bunu bu şekilde uyguladığı için böyle yapmak durumundayız. Burada özgürlüğe mâni bir husus yoktur. Burada akılcılık adı altında Kur'an-ı Kerim'i istedikleri gibi değiştirme ve yorumlamaya doğru giden yaklaşımlar var. Buna karşı çıktığım ve yanlış bulduğum için özellikle belirtmek istedim.

Kur'an-ı Kerim'in Allah kelamı olduğunu kabul ettikten sonra insan akılı vahye teslim olmalı dedik. "Ama teslim olduktan sonra aklın işlevi bitti mi artık hiç işi yok mu?" gibi sorular akla gelebilir. Elbette akıl hala devrededir. Peki, nasıl devrede? Akıl vahyi anlamak ve hayata geçirmek için önem taşımaktadır. Akıl yine devrede ki başta ifade ettiğimiz gibi Kur'an ile akıl döngüsel bir ilişki içindedir. Akıl, Kur'an'ın vahiy olduğunu kabul eder, ona teslim olur. Akabinde Kur'an-ı Kerim akla değer verir. İnsan aklına önem verir. Aklın kıymetli olduğunu söyler. Aklını kenara bırak aklını kullanma ve bana gel demez. Aksine aklını kullan, düşün, tefekkür et der ve böylece akla bir konum biçer. O yüzden akıldan vahye, vahiyden akla giden bir döngüsel ilişki vardır.

Kur'an-ı Kerim'de onlarca ayette tefekkür tedebbür (tedbirden, geleceğe yönelik düşünmek), teemmül (yoğun düşünmek), tezekkür (geçmişe bakarak düşünmek) kelimeleri çokça zikredilir. Allah Teâlâ insanoğluna yeryüzüne, gökyüzüne, kendi nefesine ve kendi varlığına bakarak düşünmeyi emreder. Genel manada İslam'da en büyük ibadetin tefekkür olduğunu söyleyebiliriz. Bu sebeple ki bir saatlik tefekkür, bin saatlik ibadetten daha hayırlıdır, denir. Tefekkür aklın ibadetidir. Aklın kulluğudur tefekkür. Neden tefekkür başka ibadetlerden daha hayırlı, daha iyi diye sorusuna insanoğlunda en aziz olan şeyin akıl olduğunu hatırlatarak cevap verebiliriz, der.

İnsanoğlunda en aziz ve en yüce olan şey akıldır. İmam Maturidi aklın insandaki en aziz şey olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla en yücenin ibadeti de en yüce olur. Bu bakımdan tefekkür en büyük ibadettir. Ramazan ayında tefekküre bol bol vakit ayırmalıyız. Özellikle İstanbul gibi bir şehirde yaşayanlar bu büyük kaos ve karmaşanın içinde tefekküre vakit ayırmalıdır. Bu koşturmaca arasında biz günlük ibadetlerimizi yapıyoruz ama düşünmeye ve tefekkür etmeye vakit bulamıyoruz. Şunu da belirtmek gerekir; tefekkür etmek öyle rastgele hayal kurmak değildir. Belirli bir soru hakkında insanın kendisine zaman ayırıp düşünmesi, başlangıçta kendine sorular sormasıdır. Örneğin; ben niçin varım, varlığımın anlamı nedir, nereden geliyorum, nereye gidiyorum, nerede bulunuyorum, ne yapıyorum? "Varlığımın asıl amacı nedir?" sorusunu sorup -ki varlığımızın asıl amacı Allah'a kulluktur, insan Allah'a kullukla yücelen bir varlıktır- bunun cevabı üzerine düşünüp O'nu

hatırlamaktır tefekkür. Bu bakımdan ibadetler de bizi Allah'ı hatırlatan şeylerdir. İbadetlerin en temeli de *marifetullah* yani Allah'ın varlığının ve birliğinin bilgisine ulaşmaktır. Bu nasıl kazanılır? Kuşkusuz ancak akılı kullanmakla elde edilir. Bu bakımdan akıl ve düşünme, İslam dini açısından çok önemlidir ve çok temel bir yer tutar. O yüzden Ramazan ayında tefekküre vakit ayırmak gerekir. Hatta Ramazan'ın son on günü -bu hatta sünnettir de- caminin bir köşesine çekilip itikafa girmeyi tavsiye ediyoruz. Bütün gece geçirilemese dahi en azından iki namaz vakti arasında telefonu kapatıp, internetten uzaklaşıp tefekküre vakit ayırmanın çok önemli olduğunu vurgulamak istiyorum.

Allah Teâlâ'nın yarattığı mahlukatı, evreni düşünüp, gökyüzüne ve yeryüzüne bakıp O'nun varlığını ve birliğini hissetmeye çalışmak; tefekkürle vardığımız nokta budur. Bazı şeyleri salt bilgi olarak biliyoruz ama onu hissetmek başka bir şeydir. Tefekküre vakit ayırdığımızda bu his de gelişecektir. Tefekkür imanımızın kalitesini artırır. Günlük hayatta gerçekten insanoğlu bu şehrin kaosu içinde imanının kalitesini arttırmak için, daha iyi bir mümin olmak için ne yapabilirim sorusunu sorup ona vakit ayırmalıdır. Ramazan ayı ibadet ayı olduğu için, bu ayda yapılan ibadetlerin daha bereketli olacağını ve bizi bazı noktalarda bir yerlere taşıyacağını düşünüyorum. Bu bakımdan Ramazan ayı farkındalık ayıdır. Yani insanın kendisini ve çevresini fark etme ayıdır. Örneğin etrafımızdaki fakirleri, muhtaçları fark ederek onlara yardım ediyoruz. Bu ayda kendimizi de fark etmemiz gerek. Oruçla bedeni bazı şeylerden uzak tutarak insanoğlunun kendinin nerede durduğunu fark etmesi gerek. Ramazan ayı bize bunu kazandırırsa gerçekten amacına ulaşmış denilebilir.

Tekrar Kur'an ve akıl ilişkisine dönersek Kur'an-ı Kerim'de insanoğluna düşünmesi tefekkür etmesi, akletmesi emredilerek akıl taltif ediliyor, yüceltiyor ve değerli kılınıyor. Kur'an akılı değersizleştirmiyor. Bu da İslam dininin hak din olduğunun açık bir göstergesidir. Kur'an-ı Kerim'de aklın saçma bulacağı, yanlış bulacağı ve kabul etmeyeceği hiçbir husus yoktur. Akla rağmen iman, akla rağmen inanmak, İslâm dinine aykırıdır. İslam inanç esasının her birisi akılla onaylanır, akılla kabul edilir. "Mucizeler var, mucizeleri akıl nasıl kabul edebilir?" gibi cümlelerle itiraz edenler olabiliyor. Mucize dediğimiz olay Hz. Peygamber'in yapmasının imkânsız olduğu bir husustur. Ama Allah

Teâlâ'nın, evrenin yegâne yaratıcısı, güç ve kudret sahibi bir varlığın mucizeleri yaratması ise çok basit bir şeydir. Bu akla aykırı bir durum değildir. Akıl açısından imkânsız da değildir. Kur'an-ı Kerim'de aklın saçma göreceği bir husus yoktur. Mesela $2+1=3$, $1+1=2$ değil mi? $1+1=4$ denirse bu akıl açısından saçmadır.

Kur'an bize saçma olan bir şeye inanmamızı emretmemektedir. Bu bakımdan Kur'an-ı Kerim'deki bütün prensipler aklın da onaylayacağı hususlardır. Buna göre akılla vahiy arasındaki ilişkinin birbirini desteklediği, akıldan vahye, vahiyden akla giden bir ilişkinin olduğunu görüyoruz. Fakat şu unutulmamalıdır; bir şeyin akla aykırı olması başka, akıl üstü olması başka bir şeydir. Kur'an-ı Kerim'de aklın kendi başına ulaşamayacağı, makul görüp bilgisine ulaşamayacağı hususlar olabilir. Bunları karıştırmamak gerekir. Bunları Kur'an'ın akla aykırı olduğu şeklinde yorumlamak doğru değildir. Kur'an'ın içindeki her bir hususun akla aykırı olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Sonuçta tekrar vurgulamak gerekir ki İslâm'da akıl ile vahiy arasında çelişki ve çatışma değil insicam ve uyum vardır.

The background of the cover is a photograph of the interior of a mosque, looking up at a large, ornate dome. The dome is covered in intricate, dark-colored Islamic geometric and floral patterns. Several arched windows are visible, some with white frames and others with dark frames. The lighting is dramatic, with strong shadows and highlights that emphasize the texture and depth of the architecture.

Kur'an-ı Kerim'in Ses ve Ahengi

Mehmet Ali Sarı

Prof. Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Ramazan, Kur'an ayıdır. Allah'ın kelamı Kur'an-ı Kerim'de "شَهْرُ رَمَضَانَ" الذي أنزل فيه القرآن¹⁵ ayeti vardır Bakara Suresi'nde. "Kur'an Ramazan ayında nazil oldu," demektir. Kur'an-ı Kerim bir umman. Kur'an-ı Kerim hakkında nüzulünden bugüne kadar pek çok şeyler yazılmış, ilmi araştırmalar yapılmış, tefsirleri yazılmış, edebiyatı, edebi üslubu i'cazı üzerinde ciltler dolusu eserler verilmiştir.

Kur'an-ı Kerim çok yönlü bir Allah kelamıdır. Evvela *elfazı mu'cizdir*. Mu'ciz; yani edebiyatta ileriye gitmiş, her türlü, her milletten insanların küçük bir suresinin dahi benzerini meydana getiremediği bir eserdir. Kur'an edebiyat dünyasına meydan okumuş; "Haydi! Gücünüzü kuvvetinizi toplayın, siz de bir ayet meydana getirin" demiştir. Bu mübaeze meydan okuyacak birisi maalesef bulunamamıştır. Bulunanlar da teker teker dökülmüşlerdir. Kur'an-ı Kerim'in elfazındaki i'caz ve üstünlük, o elfazdaki ahenk, harflerin şahsiyetleri, inceli kalınlı harflerin dokunuşu, bütün bunlar ulaşılamayacak bir zirvedir. Hocalarımızdan birisi hoşuma giden şöyle bir cümle sarf etmişti; "Kur'an-ı Kerim'i kim yaptıysa Allah odur demiş". Bu ne demektir? Yani böyle bir Kur'an'ı, böyle bir sözler mecmuasını Allah'tan başka kimse yapamaz, demektir. Gerçekten yapamaz ve yapamamıştır. Kur'an-ı Kerim'in tefsiri başlı başına bir ummandır. Müfessirler küçüklü büyüklü her ayetin daha uzun tefsiri ve daha kısa mealleri için çalışmışlardır. Kur'an-ı Kerim'in tilaveti de ayrı bir dünya. Kur'an-ı Kerim sesle iletilmektedir. Ama nasıl bir ses? Kur'an'a uygun bir ses. Kur'an-ı Kerim'in i'cazına, yüceliğine yakışacak ve Allah'ın kelamına, o zirvedeki esere denk bir sesle. O sebeple terbiye edilmiş, sanat yolunda ilerlemiş, sanat değeri kazanmış bir sesle Kur'an lafızlarını buluştururuz. Bu tilavettir ve ustalık isteyen bir sanat dalıdır. İslam sanatları gibi, ebru ve hat gibi tilavet de bir sanattır. Günümüzde zirve yolunda tilavetçiler vardır. Zirveye ulaşmış tilavetçiler ise hemen hemen yok denebilir. Peki önceleri o zirveye ulaşılmış mıdır? Elbette. İstanbul'umuzu süsleyen bu selatin camilerin kubbeleri altındaki o günlük mihraplar bu zirveleri tatmıştır. Daha sonra bir fetret dönemi geçirdik. O fetret dönemi hemen hemen yarım

asır sürmüştür. Yarısı yirmi beş senelik yasaklama, diğer yarısı da yeniden yetiştirme dönemi. Bir yarı asırlık fetrette biz tilavet alanında geriye kaldık. Bu dönemde yüksek frekanslı radyolardan dinlenen sesleri, taklit etmeye başlamışız. Kendi seslerimiz susturulunca o sesleri dinlemeye başlamışız. Kendi seslerimiz yasaklanınca o sesler alan, meydan bulmuş, insanlarımız da Kur'an'dan vazgeçemedikleri için o sesi taklide yönelmişlerdir. Böyle bir arabesk meydana gelmiştir. Halbuki Kur'an bizim nağmelerimiz bizim gök kubbemiz ve coğrafyamızda bize göre oluşan nağmelerle asırlarca Kur'an-ı Kerim okunmuştur.

Selatin camilerin mihraplarında görev yapmış büyük üstatlardan hiçbirisi taklitten okumamıştır. Kendi nağmeleriyle, kendi tavrıyla, kendi edindikleri güzelliklerle okumuşlardır.

Edebiyatçılar, Kur'an-ı Kerim'in edebi yönünü araştırmışlardır. Gerek başka dilden edebiyatçılar gerek Arap dili edebiyatçıları araştırmalar yapmış ve müthiş eserler meydana getirmişlerdir. Kur'an-ı Kerim'in tefsiri, Kur'an-ı Kerim'in tarihi, vahiy tarihi, Kur'an-ı Kerim'in sureleri arasındaki ittisal usul vs. bunların hepsi ayrı ayrı ilim dalı olarak çalışmışlardır.

Kur'an-ı Kerim müthiş bir Allah kelimidir. Gerek halktan okuyanlar, tilavet edenler ve hafız kardeşlerimiz gerekse biz Müslümanlar namazda Kur'an-ı Kerim'den sureler okuruz. Ancak dilimiz Arapça olmadığı için Kur'an-ı Kerim'in anlamındaki o halaveti tatmaktan mahrumuz. Sadece elfazındaki tadı tatmakla yetiniyoruz. Kur'an-ı Kerim'in elfazında nağmelerle, seslerle doldurulması gereken kalıpların meydana getirdiği bir üslup ve ahenk vardır. Onu dinlerken imanımızla, gönlümüzle bu üslup ve ahenkten müthiş zevk alıyoruz. Ama Kur'an-ı Kerim'in anlamını bilen birisi bundan daha fazla zevk almaktadır. Esasen Kur'an-ı Kerim'in anlamının zevkine ulaşmamız gerekir çünkü Kur'an-ı Kerim, manası anlaşılması için nazil olmuştur. Kur'an-ı Kerim'de; أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ، أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ، أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ، أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا، “Neden akıl etmezler”, “Niçin tefekkür etmezler/düşünmezler”¹⁶، أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا، “Onlar neden Kur'an-ı Kerim'i düşünmüyorlar yoksa kalplerine kilit mi vurulmuş ki”¹⁷ gibi çok

16 En'am, 6/50.

17 Muhammed, 47/24.

sarsıcı beyanlarla Cenâb-ı Hak, bizi Kur'an-ı Kerim'in o elfazının taşıdığı anlamı anlamaya teşvik etmektedir ve hatta bunu emretmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de Cenâb-ı Hak'ın tekrarlanan bir müjdesi vardır: *وَلَقَدْ يَسَّرْنَا* *الْفُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ* “*Andolsun ki Kur'an'ı düşünülün diye kolaylaştırdık. Düşünecek yok mu?*”¹⁸ Allah, Kur'an-ı Kerim'i müminlere kolaylaştırmıştır. Başta Resul-u Ekrem'den başlamak üzere Sahabe-i Kiram'dan gelerek müminlere Kur'an-ı Kerim kolaylaştırılmıştır. Onun içindir ki günümüzde çok küçük yaşlardan itibaren Kur'an-ı Kerim'in tamamını ezberleyen evlatlarımız vardır. Dahası çok ileri yaşlarda hafız olan kardeşlerimiz mevcuttur. Başka bir lisanda böyle bir ezber yapmak olağanüstü bir hadisedir. Anadili dışında başka bir dilde bir bütün kitabı ezberlemek mümkün değildir. Bir tiyatro oyununda dahi ezbere konuşmaları takviye eden suflörler vardır. Kur'an-ı Kerim işte Cenâb-ı Hak tarafından okumamız, ezberlememiz için biz müminlere kolaylaştırılmıştır.

Ramazan-ı Şerif'te hatimle teravih kılınır. Hatimle teravih kılmak demek her rekatta Kur'an-ı Kerim'den bir sayfa okuyarak otuz günlük Ramazan ayında son teravihte Kur'an-ı baştan sona bitirmek demektir.

Ramazan ayında Kur'an-ı Kerim'in iletilme vasıtası olan tilavetten yararlanırsınız. Mukabeleler sesle okunur, camideki mihrabiyele sesle okunur, radyolar-daki televizyonlardaki tilavetler sesle okunur. Onun için ses adeta, Kur'an'a giydirilen elbisedir. Bu elbise Kur'an-ı Kerim'in azametine uygun olarak olmalıdır, bu giydirme sanatkarane olmalı, azametine mütenasip olmalıdır.

Hocalarımızdan Ali Rıza Sağman merhum şöyle derdi: “Kur'an-ı Kerim göklerin şiiiridir. O'na atlas libas yakışır.” Böyle lalettayin bir kumaş değil, ona giydirilecek atlastan libas en değerli elbiselerden olmalıdır. Kur'an'ı okuyacak sesin ona son derece uygun olması gerekir. Peki ses Kur'an-ı Kerim'e son derece nasıl uygun olur? Bu ancak ses dünyasının usul ve erkanını bilerek gerçekleşir. Nağmelerin hangisi güzel, hangisi birbiriyle mütenasip, makamlardan, perdelerden hangisi uygun bunları bilmek gerekir. Sesi çok güzel hafızlarımız var, ancak tiz perdelerden okuyorlar. Adeta bağıryorlar.

18 Kamer, 17/17.

Hâlbuki Kur'an-ı Kerim bu kadar bağırılmaya uygun değildir. Evet, seslerimizi de göstermemiz icap eder ama Kur'an-ı Kerim vakarına uygun nağmelerle. Ayetler, sadelik ve o sadeliğin içindeki azameti takdim edecek şekilde ayarlanmalıdır. Bu da ancak Kur'an okuyanların ses dünyasına girmeleri ve o dünyadan bilgiler edinmeleri sonucu meydana gelebilir. Aksi takdirde aklımıza gelen bir eda ile veya duyduğumuz iyisini kötüsünü fark edemediğimiz bir eda ile Kur'an-ı Kerim de okunabilir. Ona da cevaz vardır. Ama güzel ve doğru okumaya dikkat etmek gerekir.

Hepimiz yazı yazmayı, okumayı, okuduğumuzu yazmayı biliyoruz. Bir yazı vardır doğru yazılmıştır, harfleri eksik değildir. Mana anlaşılıyor ama güzel değildir ama bir de yazı vardır ki hat değerindedir. O hat değerindeki yazı o yazıyı yazanı hattat seviyesine çıkarır. Kur'an-ı Kerim'in tilaveti de böyledir. Halkımızın, insanımızın, kadın erkek okuyuşlarıyla seslendirme şeklinde veya gizli okuduğumuz namazlarda Kur'an-ı Kerim okunur, caizdir. Namazımız sahihtir. Sesli okuduğumuz zaman mihrapta hocalarımızın okuduğu zammı sure ile namazımız sahihtir. Hocamızın okuduğu Bakara Suresi'nin o son iki ayetinde hangi sesi kullanırsa kullansın namazı sahihtir. Ama bunu güzel kullanmamız gerekir. Güzel yazılmış bir yazıya hayranlıkla baktığımız gibi o edayı da böyle hayranlıkla dinlememiz, gönlümüzü ve gönül kapılarımızı sonuna kadar açar.

Süleymaniye Cami'ni düşünün. Oranın beş, altı bin belki daha fazla kişiyi aldığını biliyoruz. Mihrapta bir Kur'an-ı Kerim okuduğu zaman bütün bu cemaat sessiz sedasız o Kur'an'ın ahengini dinler ve Kur'an'a muhatap olur. Biz Türkler Arapça bilmezken Kur'an'ın nesini dinleriz? Kur'an'ın, o mucize Kelamullah'ın gönlümüzle, gönlümüz frekansıyla birleşen ahengini dinleriz. Kur'an-ı Kerim'in bir de bu yönü vardır, ahenk yönü. Biz bunu dinler ve okuyuş bitinceye kadar da dinlemeye devam ederiz.

Kur'an-ı Kerim'i bir de aklımızla fikrimizle dinlediğimiz zaman, o zaman büsbütün artık Kur'an'ın anlamına erişebiliriz. Kur'an böyle bir varlıktır. O biz müminlere- Cenabı Hakk tarafından verilmiş en büyük hediyedir. Ramazan ayında bu büyük hediye nasiplenmeye çalışmalıyız. Kur'an ayında Kur'an'a bir adım atalım. Bir izimiz olsun. Bir kuşun İbrahim (a.s.)'in ateşine

su taşınması gibi o niyeti taşıyalım. Söndüremeyebiliriz. Kur'an-ı Kerim'in okuyuşunu tamamlayabiliriz. Ama bu yöne doğru bir yönelelim. Kur'an-ı Kerim'in harflerini, Kur'an'ın icaz ve ahengini meydana getiren harfleri ile gözlerimiz nemalansın. Dilimiz bir zevk alsın. Bunları geçiştirmeyelim.

Kur'ân'ı Kağıda Nakşetmek: Hüsn-i Hat

Mehmet Arif Vural

Hattat

Ramazan ayında Kur'an'ın her yönünü terennüm etmek ve anlamak üzere gayret ediyoruz. Bu gayret neticesinde Kur'an'ın nakşedilişini, yazılışını lafızlarının muhteşem bir surette bir sanat eseri olarak nasıl meydana geldiğinin serüvenini paylaşacağız.

Kur'an-ı Kerim her yönüyle mucize ve her yönüyle muhteşem bir muhteviyat sahibi bir kitaptır. Kur'an ilk vahiy olarak indiği sıralarda Efendimiz (s.a.v.) gelen vahiyleri sahabelere söz ile tebliğ ediyordu. Bunların kalıcı olabilmesi için bir şekilde yazılması gerekiyordu. Fakat nereye yazacaklar, neye yazacaklardı? Günümüzdeki gibi kalem, kağıt ve bu anlamda araçlar yoktu ve o dönemde düz ve üzerine nakşedilebilir olarak buldukları ne varsa, deri parçaları, taş parçaları vs., bunlar üzerine Kur'an'ı yazmaya başladılar. Elbette herkes vahiy geldikten sonra kafasına göre yazmıyordu. Efendimiz (s.a.v.)'in tayin ettiği gelen vahiyleri yazmakla vazifeli olan vahiy katipleri vardı. Vahiylere geldiği zamanlardaki Mushaf'lara şimdi ulaşamıyoruz. Fakat o vakitte yirmi, otuz, kırk veya yüz yıl sonrasında yazılmış parşömenler müzelerde yer almaktadır. Ancak bunlar sonraki döneme aitlerdir. Örneğin Topkapı Sarayı'na gittiğimizde veyahut dünyadaki farklı müzeleri ziyaret ettiğimizde Efendimiz (s.a.v.)'in döneminde yazılmış olan mushaf örneklerini değil daha sonraki dönemlerde yazılmış nüshaları görüyoruz. O dönem yazılan nüshalara ne olduğu ise maalesef bilinmemektedir. Ancak şu da unutulmamalıdır; vahiy geldiği zamanlarda vahiylerin kaydedildiği ve yazıldığını dair mütevatir rivayetler vardır. Bu ilk nüshalara en yakın yazılmış nüshalara baktığımızda yazıların çok profesyonel olmadığını muntazam ve mükemmel şekilde yazılmadığını görürüz. Zira bu kayıtlar Kur'an ayetlerinin kaybolmaması amacıyla tutulmuştur. Pekala, şimdi akla şu geliyor; vahiy geldiği zamanlarda tutulan kayıtlar mushaf haline ne zaman geldi?

Efendimiz (s.a.v.) hayatta olduğu zaman vahiy katiplerinin tüm nüshaları muhafaza edilmiştir. Efendimiz Rahmet-i Rahman'a kavuştuktan sonra halife olan Hz. Ebubekir (a.s.)'e Hz. Ömer (a.s.) geliyor ve harbe giden hafızların şehit olduklarını ve bu sebeple Kur'an'ı muhafaza için bir kitap haline

getirilmesi gerektiğini söylemiştir. Hz. Ebubekir (a.s.) Efendimiz (s.a.v.)'den böyle bir tavsiye almadığı için önce biraz tereddütte kalmıştır. Hz. Ömer (a.s.) bazı maslahatları öne sürünce bu defa vahiy katipleri tarafından yazılmış olan tüm nüshalar, Hz. Zeyd (a.s.)'in başkanlığında tashih ve tespit edilerek bir asıl, ana nüsha meydana getirilmiştir. Bir müddet bu nüsha yeterli olsa da artan fetihler sonrasında bir nüsha yetersiz kalmıştır ve Kur'an'ın çoğaltılma ihtiyacı hasıl olmuştur.

Kur'an-ı Kerim'in çoğaltılması ise Hz. Osman (a.s.) döneminde gerçekleştirilmiştir. Hz. Osman (a.s.)'ın Kur'an'ı çoğaltması esnasında hat yani yazı ve imla konusunda gelişmeler kaydedilmiştir. Bu suretle bir rivayette 6 nüsha bir rivayette 4 nüsha olarak toplanan Kur'an fethedilen muhtelif yerlere gönderilmiştir. Bunlar gayet muntazam yazılmış nüshalardır.

Kur'an en büyük ilimdir. Dolayısıyla Kur'an'ı kayıt altına almak alimin bir şiarı olmuştur. Hz. Osman (a.s.)'dan sonra Emevi Dönemi'nde Kur'an çoğaltılmıştır. Abbasi Dönemi'nde ise artık Kur'an'ı yazan hattatlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Emevi Dönemi'nde ilim, irfan faaliyetleri artmış ilim sahasında yetişen insanlar çoğalmıştır. Abbasi Dönemi'nde ise Kur'an-ı en iyi şekilde yazmayı şiar edinen hat sanatı ortaya çıkmıştır.

Emevi Dönemi'nde H. 100-150'li yıllarda mushafın artık farklı kabileler ve insanlar tarafından okunmaya başlanmasıyla birlikte ortaya çıkan telaffuz farklılıkları Kur'an'ın harekelenmesi ve noktalanması gündeme getirmiştir. Ve bu dönemde Kur'an harekelenmeye başlanmıştır.

Emevi Dönemi'nde Kûfe'ye nispet edilen, harflerin biraz köşeli yazıldığı Kûfi yazı çokça kullanılmıştır. Bu yazı günümüzde kolay okunabilen bir yazı değildir. Döneminde sanatlı bir yazı olarak görülen Kûfi yazı bir tür olarak çok gelişmiş değildir.

Abbasi Dönemi'ne gelindiğinde ise artık Kûfi yazının çeşitlenmesi söz konusudur. Mesela doğu Kûfisi, batı Kûfisi gibi Kûfi yazının da çeşitleri ortaya çıkmıştır. Çünkü insanların yaşadıkları coğrafya, yaşam biçimi ve hayat tarzı değiştiğinde bu yazısına, edebiyatına ve ifadesine bu direkt yansımaktadır.

Kur'an'ın daha kolay yazılması ve daha kolay okunması için Kûfi yazıdan vazgeçilmiştir. Abbasi Dönemi ve sonrasında artık M 1000'li yıllara geldiğimizde daha oval hareketlerle herkesin yazabileceği ve rahat okuyabileceği türde bir yazı olan "Reyhani" yazı ve sonrasında da "muhakkak" yazı türü kullanılmaya başlanmıştır. Bu noktadan itibaren Kur'an yazısında bir gelişme kaydedildiği görülmektedir.

Hattatların amacı Kur'an'ı en güzel şekilde yazmaktır. Osmanlı zamanına geldiğimizde nesih yazı dediğimiz ve günümüzde de alışkın olduğumuz Kur'an yazısına doğru bir ilerleme kaydedilmiştir. Abbasi döneminde Kur'an artık sanatlı yazılmaya başlamış aynı zamanda o dönemlerde artık Kur'an'ın sadece yazısı değil sayfa kenarındaki etrafındaki süslemeler de dikkat çekmeye başlamıştır. Örneğin hizb gülleri, cüz gülleri, durak sonu işaretleri ve sure başları süslenmeye başlanmıştır. Artık H. 600, M. 1200'lü yıllara gelindiğinde Selçuklu, Memlük ve Safevi dönemlerinde hat sanatı ve Kur'an süslemeleri çok kıymetli ve üst düzey icra edilen bir sanata dönüşmüştür. M. 1300'lü mushaf yazımında en çok sanatın, tezyinatın ve süslemenin kullanıldığı dönem olarak kayda geçer.

13. ve 14. yüzyıldan itibaren bazı mushafın *zahriye* denilen arka sayfaları ve *ser levha* denilen ilk sayfaları muhteşem tezyinat ve renklerle bezenmiştir. Yazının tekamül ettiği en önemli isimler arasında bir ismi mutlaka söylememiz gerekir; Amasyalı Şeyh Hamdullah Efendi. Amasyalı Şeyh Hamdullah Efendi II. Beyazıt Amasya'da vali iken onunla orada hemhal olur. Daha sonra II. Beyazıt sultan olduktan sonra, Şeyh Hamdullah Efendi'yi sarayına çağırır ve orada artık hat sanatı bir devrin kapanıp başka bir devrin açıldığı bir döneme girer. Şeyh Hamdullah nesih ve sülüs yazı çeşitlerini en üst seviyeye getirerek Kur'an'ın yazılabileceği en güzel hale büründürmüştür. Bu yazı eşitleri sayesinde, mushafın yazısı, herkesin rahatlıkla okuyabileceği ve fakat sanatın da zirvesinde olduğu bir şekilde gelmiştir.

Farklı dönemlerde mushafın çeşitli yazı türleri ile yazılması denenmiş ama Kur'an'a en uygun yazı olarak nesih hattında karar kılınmıştır. 1600'lü yıllara gelindiğinde yine meşhur hattatlardan Hafız Osman da hat yazısını çok

geliştirmiştir. O zamanlardan bu zamana mushafı güzel yazma hususunda yarışan hattatlar çoğalmıştır.

1800'lü yıllarda yine önemli bir isim karşımıza çıkmaktadır: Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin talebesi olan Hasan Rıza Efendi. Hasan Rıza Efendi mushaf yazımı konusunda bizlerin gözümüzün nuru addettiğimiz o mushaf sayfalarına baktığımızda muhteşem bir insicam, letafet ve sanatın kaydedildiği onlarca mushaf yazmış bir hattattır. Bir diğer önemli isim; Burdurlu Hafız Kayışzade Osman Efendi'dir. Kayışzade Hafız Osman Efendi yine çok muhteşem eserler ortaya koymuştur. Yüz altı adet Mushaf yazan Osman Efendi, yüz yedinci mushafı yazarak Yusuf Suresi'ne gelmiş fakat teravih namazını kılarken rükû esnasında Rahmet-i Rahman'a kavuşmuştur.

Dolayısıyla tezyinatı ve yazısı itibarıyla hat sanatımızın birinci ana hedefi olan Kur'an, tarih boyunca yazılmış yazılmaya devam edilmektedir. Nakşedilen, tezyin dilen mushaflar önümüze muhteşem bir ziyafet olarak sunulmaktadır. Kur'an-ı Kerim böyle yazıldığı, yazılmaya devam edildiği ve okunduğu müddetçe ilelebet bizimle olacak ve biz de inşallah onunla amel edeceğiz.

Kur'an'ın Dili: Arapça ve İ'cazı

Serap Karamollaolu

Yazar

Konumuz Kur'an, Arapça ve Türkçe.

Yıllardır yaptığım dersler esnasında Türkçede Arapçadan geçmiş kelimelerin sayısının çok fazla olduğunu fark ettim. Sürekli yaptığımız dersleri daha anlaşılır kılmak, kalıcı hale getirmek ve sevdirmek için bu kelimeler üzerine bir araştırma yapmak istedim. Biliyorsunuz veya duymuşsunuzdur, Arapçanın çok zor olduğu söylenir. Derler ki alfabesi bile başlı başına zordur. Hele ki grameri hem öğrenmesi hem anlaşılması neredeyse imkansızdır. Bunu ifade eden tekerlemeler bile vardır: “Benim kızım bina okur, döner döner bir daha okur,” derler. Türk Dil Kurumu bu sözün, çok çalışmasına karşın belli bir düzeyden öteye geçememek halini ifade ettiğini, yazar. Biz bu söze karşı çıkıyor ve senelerdir yaptığımız çalışmalar neticesinde geliştirdiğimiz metotla da aksini ispat ediyoruz.

Kur'an hem Arapça hem açık hem de kolaydır. Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de tam on bir yerde Kur'an'ı ve Kur'an dilini Arapça olmakla vasıflamıştır. Altı ayette Arapçanın apaçık olduğu ifade edilmiştir ki Arap kelimesi lügatte aslında açık, anlaşılır ve kendini iyi ifade eder demektir. Bunun zıttı da ace midir. Biz bu kelimelerin ikisini de Türkçemizde kullanıyoruz. Dolayısıyla Kur'an'ın kendisi yani orijinal hali apaçıktır, güzeldir ve etkileyicidir. Altı ayette de Kur'an'ın kolaylaştırıldığı ifade edilmiştir. O halde Kur'an dilinin yani Arapçanın zor ve anlaşılmaz olduğunu söylemek ayetlere aykırıdır.

Peki niçin Arapçayı öğrenmeliyiz? Arapça her şeyden önce bizim ibadet dilimizdir. Müslümanların kutsal kitabı Arapçadır. Allah'ın bize hitabını anlamak, bizden istediklerini öğrenmek, ibadetlerimizde okuduğumuz ayetlerin manasını anlamak, dua ederken Allah'tan ne istediğimizi bilmek için Arapça öğrenmek gerekir. Aynı zamanda dünyada geniş bir kitle tarafından konuşulan bir dili öğrenmek bizim için ufuk açıcı olacaktır. Dil ile o dili konuşan insanların kültürü, yaşam tarzı dünyaya bakış açısı da öğrenilecektir. Ayrıca hac ve umre ziyaretlerimizde başka kültürlerden gelen insanlarla iletişime geçmek ve Hucurat Suresi on üçüncü ayette ifade edilen tanışma emrini yerine getirebilmek için de Arapça öğrenmek gerekir.

Hac ziyaretleri sırasında dünyanın her yerinden gelen farklı kültürdeki insanlarla birlikte olma fırsatına erişiriz. Hz. Ömer'in bir sözü vardır: "Arapça öğrenin. Zira Arapça öğrenmek akli geliştirir ve saygınlığı arttırır." Arapça matematiksel bir dildir. Kendine özgü bir musikisi de vardır. Bunun için hem sözelciler hem sayısalcılar için zevkle öğrenilecek bir dildir. Netice olarak herkes Arapça öğrenmek için bir neden bulabilir. Genç yaşta olanlar düşünce ufkunu geliştirmek, farklı ve zengin bir kültürle tanışmak ve zihni faaliyetlerini geliştirmek için; yaşı biraz ilerlemiş olanlar ise beyin ve ruh sağlığı için Arapça öğrenmelidir diyebiliriz. Bunun yanında Arapça bilgimiz sayesinde hepimizin dini duyguları gelişecek ve ibadetlerimiz olumlu yönde etkilenecektir.

Belli bir seviyede Arapça bilgimizin olmadığı durumda okuduğumuz Kur'an'ı, duaları ve tesbihleri anlayamıyoruz. Bu da bizim ibadetlerden uzaklaşmamıza neden olmaktadır. O halde en azından konuyu hissedecek, anlayacak kadar temel bir Arapçayı hepimiz öğrenmeliyiz.

Arapçanın her yaş için öğrenmenin kolay olduğundan bahsettik. Peki Arapçayı nasıl öğrenebiliriz? Arapça biz Türkçe konuşanlar için öğrenilmesi kolay bir dildir. Tabii ki her dilin kendine mahsus bir yapısı, zorlukları ve kolaylıkları vardır. Ama Türkçe konuşan bizler için Arapçayı öğrenmek ya da belli bir seviyede anlamak gerçekten çok kolaydır. Bunun sebebi de Türkçede günlük dilimizde kullandığımız Arapçadan geçmiş çok fazla kelime olmasıdır. Bu konuda bugüne kadar maalesef istatistiksel bir çalışma yapılmamıştır. Uzun süredir Kur'an'ı anlayarak okumaya yönelik Arapça öğrenmek, öğretmek, Kur'an ilimleriyle alakalı olarak yaptığım eğitim çalışmaları neticesinde ve Allah'ın yardımıyla biz bu konuda çalışmalara başladık.

Temel olarak Türkçe ve Arapça hakkında şunları söyleyebiliriz: Türkçe, bitişen diller grubundadır. Dolayısıyla bir kök kelime sadece sonuna aldığı eklerle değişik manalar kazanır. Mesela "gelmek" kelimesini ele alalım. Bu kelime, sonuna aldığı eklerle değişik manalar kazanabilir: Gel, gelecek, gelenek, gel git, gelişi güzel gibi. Arapça ise bükümlü diller grubundadır. Yani bir kök kelime hem kökünü oluşturan harfler arasına hem başına hem sonuna gelen ilave harflerle değişik manalar kazanır. Bu da kökü tanımayı güçleştirir.

Ama bizim Türkçemizde daha ziyade bu köke ilave edilmiş harflerle birlikte türemiş kelimeler kullanıldığı için bu bizim için bir dezavantaj değil aksine avantajdır. Arapçada bir kelime kökünden elli kadar kelime türetilir. Dolayısıyla bu türetme kalıplarını iyi bilen kişi bir kelime ile aynı anda elli kelimenin manasını öğrenmiş olur. Bu kalıpların da hemen hemen yarısını biz Türkçemizde kullanmaktayız. Bu, Arapçanın zenginliğini ifade eden bir durumdur. Arapçanın zorluk sebeplerinden bir olarak gösterilmesine rağmen bizim için avantajdır. Türkçede kullanılan M ve T harfleriyle başlayan kelimelerin çoğu Arapçadır. Bu kelimelerdeki harfleri ve sesli harfleri çıkarttığımız zaman kalan çoğunlukla üç harfli kelime kökü gösterir. Dolayısıyla biz bu kökten ve Türkçede kullandığımız türevlerinden dolayı bu kelimenin manasını hissedebiliriz.

Kur'an'da Türkçede aynen kullandığımız çok sayıda özel ve cins isim vardır. Bunlar bizim için yabancı kelime sayılmaz. Allah, melek, şeytan, cin, cennet, cehennem, vesaire. Arap dili için yapılacak çalışmaları dört başlıkta toplayabiliriz: Birincisi lisan, kelime manaları. İkincisi sarf, kelimelerin ve fiillerin çekimleri. Üçüncüsü de nahiv, cümle yapısı. Dördüncüsü ise belagat, manalar bölümüdür. Lisan bölümü, bir dil öğrenirken en çok zamanımızı alan, ne kadar çalışsak da manalarını unuttuğumuz için bizi en çok zorlayan bölümdür. Sarf dediğimiz ve çeşitli kelimelerin çekimi olarak tarif edebileceğimiz bölümde ise en azından ihtiyacımızı karşılayacak kadar kısım bizim için gerçekten kolaydır. Nahiv dediğimiz kısımda yine ihtiyacı karşılayacak kadar bölüm kolayca öğrenilebilir. Belagata gelince iyi bir Arapça eğitiminden sonra yapılabilecek bir çalışmadır. O halde biz gerekli olan temel Arapça seviyesini öğrenmeye Türkçe bilmeyen toplumlara göre yüzde yetmiş, yüzde seksen önde başlamaktayız. Kur'an'da geçen yüz otuz beş kelimenin bütün Kur'an'ın yüzde yetmişini oluşturduğu tespit ettik. Bu kelimelerin yüz on beş tanesini Türkçede bir şekliyle kullanmaktayız geriye sadece yirmi kelime kalmaktadır ki bunları da öğrenmek çok kolaydır. Bu konuda hazırladığımız kitabı Kur'an sayfalarında kelime bulma, kelime manaları ile ilgili görseller ve WordWall uygulamaları ile destekledik. Yine önemli bir istatistik; Kur'an'ın yüzde 15'ini oluşturan doksan sayfada bizzat yaptığımız bir çalışmayı, Kur'an'ın altı yüz sayfasını uyarlayarak şunları söyleyebiliriz: Kur'an'ın bir

sayfasında geçen kelime sayısı yüz otuz-yüz kırk arasındır. Kur'an'ın yüz kırk altı sayfasında Türkçede kullanılmayan sadece sıfır veya bir kelime vardır. Kur'an'ın üç yüz elli sekiz sayfasında Türkçede kullanılmayan iki veya beş kelime vardır. Kalan doksan altı sayfada ise Türkçede kullanılmayan altı veya on kelime vardır. Yani bir Kur'an sayfasındaki ortalama yüz otuz beş kelime arasında Türkçede kullanılmayan yaklaşık üç kelime olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla bizler, Türkçe konuştuğumuz, yüzyıllardır Müslüman olarak yaşadığımız ve Arap alfabesini kullandığımız için dilimize geçmiş, yerleşmiş hatta bugün alternatifi bile olmayan çok sayıda Arapça kelime biliyoruz. Bu kelimelerin Kuran'daki sayısı bu istatistiğe göre yüzde 98'e yakındır. Tabii bu arada şunu da önemle belirtmeliyim ki bu kelimelerin sayısı hesaplanırken bizim hazırladığımız kitaplarda, Türkçede geçmediği halde Kuran'da çok geçtiği için yer alan edatlar zamirler gibi bir grubun da bulunduğunu, biliyor sayıldığını söylemek gerekir.

Her gün manasını ve okunuşunu bildiğimiz iki kelimenin Kur'an'da geçiş şekillerini öğrenerek sadece iki ayda bütün Kur'an'ın yüzde 70'ini anlar hale gelebilir ve daha severek, zevkle Kur'an okuyabilir, ezberleyebilir, tefsirlere dalarak hayatımızı Kur'an'ın istediği şekilde yaşamaya çalışabiliriz. Tabii bununla asla bir tefsir yapabileceğinizi, cümleleri baştan sona düzgün bir cümle halinde tercüme edebileceğinizi kastetmiyorum. Sadece zevkle, severek, hoşlanarak ibadetlerimizi renklendirmek ve daha çok isteyerek yerine getirmeyi kastediyorum.

Arapça öğrenmek hayatımıza ne katar sorusu da ayrıca önemlidir. Biz bir tercüme okuyarak Kur'an'ı anlayamaz, sevemez ve hissedemeyiz. Kur'an, Allah'ın bize gönderdiği bir kitaptır. Allah Teâlâ bizi yaratmış ve bu hayatı nasıl yaşamamız gerektiğini de seçtiği resullerle öğretmiştir. Allah'a inanmak zor değildir. Bu zaten bizim fitratımızda vardır. Zor olan, bizim gibi bir insanın Allah tarafından seçilmiş olduğuna inanmaktır. Çünkü insanlar fitratları gereği başka bir insana uymayı sevmezler. İşte Allah bu işi yani peygambere inanmayı kolaylaştırmak için peygamberlerine mucizeler vermiştir. Hepimizin bildiği gibi her peygamberin insanlara tebliğ ettiği bir mesajı, bazen bir kitabı veya sayfaları ve bir de mucizesi vardır. Hz. Salih'in, Hz.

Musa'nın, Hz. İsa'nın, Hz. İbrahim'in farklı farklı mucizeleri vardı. Bu mucizeler; gören ve yaşayan kişiler tarafından çocuklarına anlatılarak nesilden nesle aktarılmıştır. Ama bu etki nesiller çoğaldıkça azalmıştır. Araya çeşitli abartı unsurları girmiştir ve mucizeler gerçeklikten uzaklaşmıştır. Bizim peygamberimize verilen mucizeye gelince o mucize tebliğ ettiği mesajdadır ve bu mucize sadece gözle görülen ve şahit olunan bir mucize değil, kulaklara hitap eden ve herkesin bizzat şahit olduğu bir mucizedir. Aradan 1500 yıl geçmesine rağmen bugün biz Allah'ın kitabına bize gönderdiği kitaba ve mucizeye birebir muhatap olabiliyoruz. Peki, bu mucize Arapça olan aslında mıdır yoksa başka bir dile mesela Türkçeye tercüme edildiğinde de aynı manayı, aynı etkiyi, aynı mucizevi yönü muhafaza eder mi? Allah'ın bize gönderdiği kelimeler açısından başka bir dile tercüme edilip bir derece anlaşılabilir. Ancak onun mucizevi yönünün başka bir dile aktarılması hemen hemen imkansızdır. Bu yön olmayınca da insanların etkilenip hayatını değiştirmesi veya o kitaba tamamen uyarak yaşaması çok kolay değildir. Zamanımızda Kur'an'ı baştan sona Türkçe manasıyla okuyan, üzerinde düşünen insan sayısı maalesef azdır. Okuyan kişilerin de bu mucizeden haberi yoktur. Bu lezzeti tadamamaktadırlar. Oysa bu manaları ve mucizeleri öğrenen kişiler çok etkilenmekte ve daha fazlasını öğrenmek istemektedirler.

Bugün, bizim Müslümanlar olarak yaptığımız şey ya hiç anlamadan Kur'an Arapçasını okumak ya da Arapçasını hiç okumadan ve bilmeden Türkçe tercümesini okumak. Her ikisinde de bir taraf eksik kalır. Aslında yapılması gereken şey; anlayarak, düşünerek, etkilenerek, severek ve hayata geçirerek Arapça aslından Kur'an'ı okumaktır. Yabancı dilde yazılmış bir şiiri okuduğunuzu düşünün. Bu şiiri tercüme etmeye kalktığımızda bütün etkisinin, havasının, lezzetinin kaybolup gittiğini görürsünüz. Bir şiir başka bir dile aynı güzellikle çevrilebilir mi? Bir insanın sözü bile başka biriyle tercüme edildiğinde güzelliğini kaybederken Allah'ın sözünün durumu nasıl olur? Mana aktarılabilir belki ama güzellik yani mucizevi yönü maalesef aktarılamaz.

Suyuti, *Kur'an İlimleri* Ansiklopedisi ismiyle Türkçeyi tercüme edilen *İtikan* isimli eserinde şöyle söylemiştir: "Bir insan yaratıcı ile yaratılan arasındaki farkı hayal edebilirse, Allah'ın kelamı ile insanın kelamı arasındaki farkı da

hayal edebilir.” Bunu resim ve ressam veya heykeltıraş ve heykel kelimeleri ile de örneklendirebiliriz. Tercüme aslının yerine tutabilir mi? Tercüme edildiğinde mucizevi yönü kaybolur, güzelliği ve etkisi kaybolur, kelime dizimi yani nazmı kaybolur, mananın da her zaman tam olarak tercüme edileceğini söyleyemeyiz.

Kur'an'ın mucizevi ve etkileyici yönüyle alakalı birkaç örnek vermek verebiliriz. Örneğin insan manasında Kur'an'da geçen birçok kelime vardır: İns, insan, nas, beşer. Bunların hepsini biz Türkçe insan olarak tercüme ediyoruz.

Aynı şekilde cehennem manasında yine Kur'an'da birçok kelime vardır: Nar, cehennem, cahim, haviye, sakar, hutame. Ancak hepsini yine tek bir kelime ile tercüme ediyoruz.

Rahman ve Rahim isimlerinin ikisi de merhamet manası taşır. Ancak Rahman merhametle dolup taşmayı ifade eder. Hani çok üzüntülü veya çok sevinçli olduğumuzda bu duygular nasıl yüzümüzden hemen belli oluyorsa aynı onun gibi bir mana taşır Rahman da. Rahîm ise merhamet manasının ondan hiçbir zaman ayrılmadığını ifade eder. Ama Türkçede bu manaları ifade edecek tek bir kelime yok maalesef. Aslında bu kelimeler lafzen de bu manaları taşır. Rahman kelimesinin ortasındaki çeken Elif'i, ağızımızı açarak Rahman diye telaffuz etmek, dikey uzaklığı hatırlatır. Bu, dikey bir şekilde gökyüzünden yere doğru anlık olarak akan rahmeti gösterir. Böylelikle Rahman, yepyeni, etkili, adeta yaşayan bir kelime olarak bize rahmetin etkin bir halde olduğunu ve anlık olarak üzerimize yağdığını hatırlatır. Rahîmdeki çeken Ye harfinin telaffuzuna gelince, ağızımızı yatay bir şekilde açarız ve Rahîm deriz. Bu da Allah'ın rahmetinin ezelden ebede kadar sürdüğünü bize hatırlatır.

Kalp, fuat, sadr kelimelerin üçünü de Türkçeye kalp kelimesi ile tercüme ediyoruz. Peki bunların üçüyle de aynı mana mı kastedilir?

Kamer Suresi on ikinci ayette şöyle buyurulmuştur: **وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا**. Burada da pınarları fişkırtık değil, aslında ayet-i kerimenin Arapçasında yeryüzünü fişkırtık buyurulmuştur. *Feccerna* koparmak, ayırmak manasına gelirken şeddeli olduğundan paramparça etmek manasına gelmektedir. Dolayısıyla

bu ayet-i kerimeyi Arapça aslından okurken gözümüzün önünde yeryüzünün bir fıskiyeeye dönüştüğünü hayal edebiliriz ancak Türkçe tercümelelerden bunu maalesef hissedemeyiz.

Bir örnek daha vermek gerekirse, Bakara Suresi iki yüz otuz sekizinci ayet-i kerimede Allah Teâlâ; *حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ* buyurmuştur. *Hafeza* kelimesi “korudu” demektir. Bu fiilin tek bir faili vardır ama *hâfiza* fiili karşılıklı iki taraf arasında geçen fiiller için kullanılır. Dolayısıyla burada iki özne, iki fail vardır: Bunlardan biri namaz diğeri insandır. Dolayısıyla namazın bizi korumasını istiyorsak bizim de namazı korumamız gerektiği ifade edilmiştir ki bu fiil, Kur'an-ı Kerim'de dört yerde her zaman da namazla birlikte geçmiştir.

Arap dili, dini korur ve bunun için önemlidir. Kur'an bugün hala Allah Teâlâ'nın gönderdiği şekilde muhafaza edilmektedir. Allah Teâlâ diğer kitaplarını değil ama Kur'an'ın muhafazasını kendisi üstlenmiştir. Bunun sebebi de Kur'an'ın son kitap olmasıdır. Kur'an Allah'ı hatırlamak ve zikir için kolaylaştırılmıştır ve herkes için de kolaydır. Bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur: “Kur'an üzerinde ustalık kazanan kişi en üst düzeydeki meleklerle birlikte dir. Kur'an'ı zorla okuyan kişiye ise bunun iki katı vardır.” Yani bu ilimler size zor geliyorsa aslında şanslısınız demektir. Kur'an öğrenme isteği, sevgisi kalbinize girerse bu iş kolay olacaktır. Aksi halde yüzlerce delilin bir faydası olmaz.

“Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğreten dir” buyurulmuştur. Rabbimizin Kur'an'ıyla, kelamıyla tanışmak için Arapça öğrenmeliyiz. Kur'an okunmalı ve sadece okumakla kalmayıp anlamaya, ezberlemeye ve yaşamaya çalışmalıyız. Allah Teâlâ, Fatır Suresi otuz ikinci ayet-i kerimede: “*O kitabı kullarımızdan seçtiğimiz kişilere miras bıraktık,*” buyurmuştur. Bu ayette bahsedilen varislerden olmak için yarışmalı ve hayatımızı Kur'an'la anlamlandırmalıyız.

Hafızlığın Ehemmiyeti

Bekir Çetintaş
Hafızlığın Ehemmiyeti

Hafızlık sevgili Peygamberimiz (s.a.v.)'in sünneti olan İslam tarihi kadar kadim bir meslektir. İlk hafız sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) idi. Kendisi Kur'an-ı Kerim ayetleri geldikçe Allah'ın yardımını ve inayetiyle onları doğrudan ezberlerdi ve arkasından Sahabe-i Kiram'a aktarır ve onların her birisi de bir müjdecisi olarak mahallelere dağılır ve ashaba gelen ayetleri müjdelirdi. Ashab-ı Kiramda da çok sayıda hafız vardı. Hatta Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.)'in yaşadığı dönemde sayıca çok fazla hafızın şehit olduğu bazı hüznü olaylar yaşanmıştı. Örneğin bunlardan ikisi Bi'rimaune hadisesi ve Yemame mevzusudur. Bi'rimaune'de 70 civarı hafız sahabenin daha sonra Yemame'de 70-100 yahut daha fazla sahabenin şehit olduğu rivayet edilmektedir. Bu hadiselerin Peygamberimiz (s.a.v.)'i çok üzdüğünü biliyoruz. Ancak bu sayılar gösteriyor ki o dönemde Peygamberimiz (s.a.v.) başta olmak üzere çok sayıda hafız vardı. Çünkü hafızlığı teşvik eden ayet ve hadisler mevcuttur.

Hicr Suresi'nin dokuzuncu ayet-i kerimesinde Yüce Rabbimiz; *إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ* buyuruyor. Bu ayetin manası şudur: *“Hiç şüphe yok ki bu zikri yani Kuran'ı biz indirdik ve yine hiç şüphesiz onun koruyucusu da biziz.”* Tefsirlere baktığımızda Yüce Rabbimiz, Kur'an'ın nüzul sürecinde herhangi bir dış müdahaleye açık olmadığı ve nüzulden sonra da artık tahrip edilemeyeceği garantisini vermesinin yanı sıra Kur'an'ı muhafaza etmenin yollarından bir tanesinin de hafızlık olduğu ifade edilmektedir. Yani bugün -Allah muhafaza- yeryüzündeki Kur'anlar bir şekilde kaldırılmış ve yok edilmiş olsa bile Kur'an-ı Kerim'i baştan sona, harfi harfine, noktası noktasına yazacak hafızlarımız vardır. Bu misal dahi hafızlık müessesesinin ne kadar kıymetli olduğunu ifade etmek için yeterlidir.

Bunun dışında Peygamber Efendimiz (s.a.v.); *“Eşrâfu Ümmetî Hameletü'l Kur'an”* buyuruyor yani; ümmetimin en şereflipleri Kur'an hâmilleridir. *Hâmil*, taşıyan demektir. Kur'an'ı taşımak, Kur'an'ın hâmil olmak demek sadece bir hard disk gibi onu hafızaya alıp üzerinde taşımak mı yoksa fazlası da var mı bunu da ifade etmek gerekir. Şunu biliyoruz ki ilmi ile *âmil* olmamak yani amelsiz ilim vebaldır ve yine hafızlık, ilim hayatının nihayeti

değil bidayetidir, başlangıcıdır. Ülkemizde şöyle bir anlayış var; bir kimse hafız oldu mu artık onun artık ilim süreci sonlanmış ve zirveye ulaşmıştır. Halbuki böyle değildir. Hakikatte hafızlık İslami ilimlere niyet etmiş, adım atmış bir talibin, bir talebenin attığı en önemli ilk adımdır. Çünkü artık dinin en temel kaynağı olan Kur'an'ı ezberlemiştir ve artık ilminin üzerine koyacağı diğer şeyler daha kolay gelecektir. Yapılan bazı araştırmalar, ilim hayatına hafızlıkla başlayan bir kimsenin, aynı zekâ düzeyindeki insanlarla kıyaslandığında çok daha çabuk öğrenebildiğini ve başarısının çok daha ileri düzeyde olduğunu ortaya koyuyor.

Konuya dönecek olursak Kur'an'ı taşımak demek öncelikle aynı Efendimiz (s.a.v.) ve Ashâb-ı Kiram gibi Kur'an'ı ezberlemek ve devamında onun manasını da taşımak demektir. Kur'an, Müminleri överken ve'l-kâzîmine'l-ğayza "*Sinirlerine hâkim olurlar*", ve'l-âfine 'ani'n-nâs "*İnsanları bağışlarlar*" Ellezîne hum fi salâtilim hâşi'ün "*Onlar namazlarında huşu içerisinde-dirler*", ve "*Onlar boş işlerden yüz çevirirler*" ifadelerini kullanarak onları methetmektedir. Bu özelliklere sahip kimse Kur'an'ın hayata nizam veren yönünü hayatına giydirdiği zaman Kur'an'ın hamili olmuş olur. Bu da insanı ümmetin en şerefli olma payesine götürür.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bizlere hafızlığı bizzat kendi sözleriyle teşvik etmiş ve hafızları methetmiştir. İslam tarihine baktığımız zaman birçok büyük kıraat âlimi olduğunu görürüz. Bunlardan biri olan İbn Cezeri'nin kıraat kaidelerini kaleme aldığı *Tayyibeü'n-Neşr* isimli manzum bir eseri vardır. Bu eserin özellikle mukaddime kısmında hafızlara çok ciddi methiyeler vardır. Bu mukaddimedede yer alan methiyeler alimin şahsi görüşü olduğu için değil her bir cümlesi bir ayetten ya da bir hadisten mülhem olduğu için çok kıymetlidir.

Bu mukaddimenin girişinde yine "eşrâfu ümmetü üli'l-ihsân" denir. Manzume burada baştan sona verilmeyecektir fakat ama içinden bazı kısımları ele alacağız. "eşrâfu ümmetü üli'l-ihsân". Kur'an hâmilleri, ehl-i Kur'an hem ümmetin en şerefli leridir hem de Allah'ın kendisine birtakım ihسانlar vermiş olduğu kişilerdir. Derler ki, Allah katındaki kıymetinizin ne olduğunu anlamak için, Allah'ın sizi ne ile meşgul ettiğine bakın. Allah katındaki derecenizin ne olduğu sorulduğunda, Allah sizi hangi işlerde istihdam ediyor, ne ile meşgulsünüz

ona bakın. İşte ehl-i Kur'an, Allah'ın kendi kelamıyla uğraşmayı müyesser kıldığı insandır. Halk arasında kişi eğer namaz kılamıyorsa, Allah onu kendi huzuruna davet etmeye layık görmemiş demektir denir. Benzer şekilde kişinin Allah'ın kelamı ve kitabıyla uğraşıyor olması Allah'ın onu hem şerefli kılmış olduğunun bir alametidir hem de ona buna ihsan ettiğini gösterir.

İbn Cezeri, *Tayyibetü'n-Neşir*'in mukaddimesinde “Onlar aynı zamanda eh-lullahtır, Allah ehli olan kimselerdir” demiş, Allah'ın onlarla övündüğünü belirtmiştir. Hani hatırlayalım hadis-i şerif var: “Eğer bir kimse Allah'ı kendi başına zikrederse Allah da onu kendi nefsinde zikreder. Eğer bir kimse Allah'ı toplulukla zikrederse Allah da onu ondan daha hayırlı bir topluluk içerisinde zikreder.” buyuruyor. Allah'ın kişiyle övünüyor olması, meleklerinin veya bizim bilemediğimiz nice varlıkların yanında Allah'ın bizi ismen zikretmesi anlamına gelmektedir.

“Yine o Kur'an öyle bir kitaptır ki, hem şefaattir hem de Allah katında şefaati geçerli olan şefaatchilerdendir.” Bir kimse, Kur'an'la meşgul olduğu zaman Kur'an onun şefaatchisi olacaktır. İnsan günahkardır, günahı olmayan insan yoktur. Bu nedenle herkesin ahirette bu şefaate ihtiyacı olacak diyebiliriz. Allah'ın ehl-i Kur'an'a ahirette yapacağı ikramlar ile ilgili İbn Cezeri'nin şöyle bir ifadesi bulunmaktadır: “Allah ona ahirette, sonsuz olan cennette bir mülk verecek, onu çalışmayla, gayret ile elde edilemeyecek muhteşem nimetlere gark edecek, ona ahirette insanları mutlu edeceği bir keramet tacı giydirecek. Hatta ona “oku ve cennet dereceleri içerisinde yüksel!” denilecek.” Bir hadis-i şerifte göre kişi ezberindeki ayetleri okuyarak ahiretteki derecesinde yükselecektir. Ayetlerin kişinin ezberinde olması bundan dolayı kıymetlidir. Yalnızca kişinin kendisine değil, anne babasına da cennette öyle kisveler giydirilecek ki cennet ehli bu kadar güzel kisveler giydirilen kimselerin kim olduğunu soracak, denir. Hadisin devamında mealen deniliyor ki; “Siz Allah'ın ehl-i Kur'an'ın anne babasına bile bu kadar ikramda bulunuyorsa Rabbimiz ehl-i Kur'an olan bir kimsenin kendisine yapılacak nimet ve ikramın ne kadar yüksek olacağını siz düşünün.”¹⁹ İbn Cezeri ayrıca şunları da belirtiyor; “Öyleyse mutlu olan kimse, yani mutluluğu talep eden kimse onun tahsilinde

19 *Ebû Davud, Vitr, 14; Ahmed, 3/440; Hâkim, “Müstedrek”, 1/567*

hırslı olsun.” Şimdi hangimize deseler ki sana boğazın en güzel yalılarında bir tanesini vereceğiz bunun için işte bir sene çalış; kişi nefes almadan 1 yıl boyunca bu nimete ulaşmak için çalışacaktır. Allah-u Teâlâ sonsuz bir mülk ve akla hayale gelmeyecek nimetleri vaat ediyor ise bunun için bir - iki senelik gayret hiç de çok değildir. Bu nedenle İbn Cezeri diyor ki; “Öyleyse bahtiyar olan mutlu olan kimse ya da bunu talep eden kimse bunun tahsilinde de hırslı olsun ve onu talep etsin.”

Peygamber Efendimizin hafızlığı teşvik eden bir hadis-i şerifi daha var; “Kur'an-ı Kerim'i ezberden okuyan kimse şerefli meleklerle birlikte dir.” Bizim meleklerle birlikte olmamızın faydası nedir? İnsanlar bazen işlerinin rast gitmediğinden, içlerindeki sıkıntıların geçmediğinden yakınırlar. Bu durum, insanın çevresinden bereket, huzur ve sekînet getiren o şerefli meleklerin gitmesinin bir sonucudur. Meleklerin evde, kişinin çevresinde olması bundan dolayı kıymetlidir. Kur'an'ı ezberden okuyan bir kimse de meleklerle daima beraber olduğu için işlerinin, güçlerinin rast gitmesi ve huzurlu ve dingin bir hayat yaşaması için bir vesile olacaktır. Bir hadisinde Peygamber Efendimiz; “Kalbinde Kur'an'dan herhangi bir şey olmayan bir kimse harap bir eve benzer.” diyor. Bu nedenle kişinin ezberinde olabildiğince fazla ayet olması çok kıymetlidir. Kur'an'ın ezberi ve onun yanında hayata tatbiki de çok önemlidir.

Kur'an'ı ezberledikten sonra unutmamanın yahut unutmuş gibi davranmanın da bir tehdidi var Kur'an'da. Taha Suresi'nde şöyle bir ayet-i kerime var: “وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى” Bu ayet özellikle hafızlık yapana en başta söylenir. Her kim zikrimden yüz çevirirse, diyor Allah-u Teâlâ, onun için dünyada dar bir geçim ve ahirette âmâ olarak haşredilmek vardır. Ve bir kimse Kur'an yolunu tercih ettikten sonra artık hayatı boyunca ilmini daima sıcak tutmak zorunda ve bu hüküm ile âmîl olmak zorundadır. Bu ilmi tahsil ettikten ve hayatımıza tatbik ettikten sonra insana çok büyük nimetler var ama bunu tahsil ettikten sonra bir kenara bırakmanın ve yokmuş gibi davranmanın önemli cezaları vardır.

Hafızlığın bazı dünyevi faydaları da bulunmaktadır. Aynı seviyedeki öğrenciler arasında hafızlık yapanların akademik başarısının çok daha yüksek olduğu bilimsel araştırmalarla kanıtlanmıştır. Bunun yanında çağımızın hastalığı olan

Alzheimer'ın hafızlık yapan kimselerde 7 ile 14 yıl daha ötelendiği ortaya çıkmıştır. Çünkü hafızlık esnasında beyin devamlı olarak çalışmaktadır.

Son olarak hafızlık yapmak isteyenlere birkaç metot öğreterek yazıyı sonlandırabiliriz. Öncelikle yarın ezberlemeye niyet edilen sayfayı bu geceden yatmadan çok düzgün bir şekilde çok da ezberlemeye gayret etmeden şöyle bir 33 tesbih dönecek kadar okumalarını tavsiye ediyorum. Yani yatmadan önce o sayfayı 33 defa tane tane, kaidelerine dikkat ederek okusunlar ve yatsınlar. Sabah namazına kalktıklarında görecekler ki adeta neredeyse sabaha kadar uykularında çalışmışlar ve daha önce o sayfayı ezberlemişler gibi o sayfa kendilerine tanıdık gelecek. Ve biraz gayretle çok iyi bir şekilde o sayfayı ezberleyebilecekler. Ezber yaptıkları günün ertesi günü de yani aradan ikinci bir uyku geçtikten sonra o sayfayı bir kez daha tekrar ettiklerinde o sayfanın ezberinin ne kadar kalıcı olduğunu görecekleriniz.

❁

Kur'an'ı Güzel Okumak

❁

Kerim ztrk

Büyük Çamlıca Camii İmam Hatibi

Kur'an-ı Kerim bize eşi ve benzeri olmayan, hiç kimseye muhtaç olmayan, herkesin kendisine muhtaç olduğu alemlerin rabbi tarafından, çok kıymetli ve değerli bir elçi olan Cebrail Aleyhisselam vasıtasıyla alemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber (s.a.v.)'e indirilen nazm-ı celildir, ilahi kitaptır. Cenâb-ı Hak bu kitapta çok özel ve eşsiz şeylere bizleri muhatap kılmıştır. Kur'an-ı Kerim, öncelikle öğüt almak isteyenlere bir öğüt, doğru yolda gitmek isteyenlere rehberdir. Kur'an-ı Kerim fikirlerini ve kalbini nurlandırmak, aydınlatmak isteyenlere ortaya koyduğu delillerle bir ışıktır, nurdur. Kur'an iman etmek isteyenlere hidayettir. Kur'an ahlaklı olmak isteyenlere ahlaklı yaşam biçimlerini öğreten kitaptır. Kur'an insanlarla ilişkilerini adalet ölçüleri çerçevesinde yürütmek isteyenlere en adaletli usulleri, kanunları, hükümleri (ahkamı) öğreten kitaptır. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim hem lafzıyla hem manasıyla mucize bir kitaptır. Yani o halde biz Kur'an-ı Kerim ile muhatap olduğumuzda, öncelikle ilk adımda lafzını, sonra manasını en doğru şekilde okumaya, okumalar yapmaya gayret etmeliyiz. Doğru okuma şekli nedir peki? Bunun ölçüsünü de Kur'an yine kendisi bize vermektedir.

Furkan Suresi'ndeki bir ayet-i kerimede; *وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا* Müzzemmil Suresi'ndeki bir ayet-i kerimede *وَرَتَّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا* ifadesi geçmektedir. Onun *tertil* ile okunması gerektiğini bizlere bildiren ayetler bulunmaktadır. Tertilin, manası: *Tecvidü'l huruf* ve *marifetü'l vukuf*. Ne demektir bu? Kur'an harflerini tecvit ile okumak. Tecvit ne demektir peki? Cevdet kökünden gelen bir kelimedir. Bir şeyi güzel yapmak, iyi yapmak demektir. İstılahtaki anlamına gelince tecvit bir ilimdir ki o ilim Kur'an'ın harflerinin mahreç ve sıfatlarının doğru ve güzel okunması gerektiği konusunda bize ölçüler veren bir ilimdir. Peki marifetül vukuf ne demektir? Marifetü'l vukuf; vakıfları, durakları nerededir, nereden iptida edip tekrar Kur'an tilavet etmeye başlayacağız, bunları ihtiva eden ilimdir. Bu ilimler aracılığıyla şu elde edilir: Manayı doğru anlamak. Mesela Türkçemizde de vardır "balkona çık" veya "balkon açık". İki de aynı harflerden oluşmaktadır. Bir tanesi balkonun kapısının açık olduğunu ifade ederken, diğeri bir emir kipi ile oraya gitmemiz gerektiğini bize bildiren bir

ifadedir. İşte, Kur'an'daki bu usuller, herhangi bir dilde olduğu gibi mananın doğru anlaşılması için dikkat edilmesi gereken usullerdir.

Mesela Nahl Suresi'ndeki *مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ* ayetini tilavet ederken kişi buradaki mananın birinin *ma-i mevsule* birinin *ma-i nafiye* olduğunu bilmelidir. Yani Allah'ın yanındaki kıymetlidir sizin yanınızdaki değersizdir, kıymetsizdir. Allah'ın yanındakine daha çok kıymet verin anlamına gelen bir ayet olduğu için sizinki geçici onun yanındaki kalıcıdır şeklindeki bir ayet olması hasebiyle biz buradaki mahallerden hangisine ses vurgusu yapacağız ki yanlış bir anlaşılmaya sebebiyet vermeyelim. Bu da temsili okuyuş şekline örnek olabilir, manaya göre ses vurgularının yerini tayin etme usulü. İşte bu da belli bir tilavet, kıraat ve tecvit bilgisi ile olabilecek bir iştir. Kur'an-ı Kerim, alemlerin Rabbi tarafından en kıymetli bir taşıyıcı ve elçi olan Cebrail vasıtasıyla alemlere rahmet olan Efendimiz (s.a.v.)'e gelmiş, Allah'ın ahsen-i takvim diye nitelediği insana rehber olması ve yol göstermesi için getirdiği bir kitaptır. Dolayısıyla okumak, "her manada" önemlidir.

Kur'an-ı Kerim'i doğru okuyup anladıktan sonra ne yapacağız? Sıra onun ahkâmını bilmeye gelecektir. Ahkâm bize neyi sağlar? İnsanların birbirleri arasında muamelat ve adaletle hükmetmeleri gerektiği konusunda bizlere belli hükümler ve belli esaslar sağlar. Peki bunlar yeter mi? Sonrasında ahlak gelir. Çünkü Kalem Suresi'nin ilk ayetlerinde yüce Rabbimiz; *وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ* buyurmaktadır. "*Sen yüce bir ahlak üzerinesin.*" Efendimiz (s.a.v.), çok yüce bir ahlakı temsil etmekteydi. Dolayısıyla Efendimize tabi olan, onun getirdiği vahiy esaslarını bilen okuyan, anlayan ve hayatında tatbik eden, ahkâmına uyan insanların en yüce bir ahlak ile muttasıf (vasıflanmış) olmaları hususunu bizlere bildirmektedir. Çünkü bizim yegâne örneğimiz Allah Resulü (s.a.v.)'dir. *لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ* "*O bizim için en güzel bir örnektir en güzel bir örnek*". Dolayısıyla Efendimiz (s.a.v.)'e inen bu yüce kitabın okunuşu, tilaveti ve kıraati çok önemlidir. Cenâb-ı Hak bunu herhangi bir metin gibi okumamızı istememektedir. Bunu nereden anlıyoruz? Kıyamet Suresi'nin birinci sayfasının son ayetlerinde; *إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ* "*Onu senin zihninde toplayacak olan biziz*". Efendimiz (s.a.v.)'e vahiy geldiği esnalarda Peygamberimiz bazen tedirginlik

yaşamaktaydı. Gelen ayeti unutmamak, kaybetmemek için tekrar ediyordu. Bu ayeti kerimenin öncesinde gelen ayette: *“Dilini hareket ettirme.”* Dilini hareket ettirme diyor Allah (c.c.) Efendimiz (s.a.v.)’e. Yani senin kalbinde zihninde onu toplayacak muhafaza edecek olan biziz diyor Cenâb-ı Hak. *“Onun okunuşunu da biz öğreteceğiz, sen ona tabi ol. Sonra beyanımı da öğreteceğiz.”*

Kur'an-ı Kerim herhangi bir Arapça metin gibi değildir. Arapça metinlerde aksanlar, ağızlar bölgelere göre farklı olabilir, harflerin telaffuzları değişebilir; yuvarlanarak, yutularak veya kısaltmalar yaparak okunabilir. Ama Kur'an'da ciddiyet vardır. Kur'an'da bu değiştirmeleri yapamayız. Oradaki inceliklere, detaylara, kalınlık, incelik, vakıf, iptida vs. bunların hepsine riayet etmemiz gerekir. Kur'an tilavetinden, doğru okumadan ve doğru anlamadan bahsederken aynı zamanda onun ahlakıyla mütehallik olmaktan da bahsediyoruz.

Tilaveti ses ile gerçekleştirmekteyiz. Ses insanın hayatında, diğer varlıklarla iletişimde önemli bir yer tutar. İnsanların birbirleriyle iletişimde ses önemli olduğu gibi kuşlar hayvanlar ses ile, rüzgâr sesi, gibi birçok ses insanı etkiler. Dünyadaki diğer varlıklar da sesle iletişim kurarlar. Dünyanın oluşumunun bir sesle bir patlama ile olduğundan bahsedilir. Kıyametin de yine bir çığlıkla sesle kopacağı söylenmektedir. Vahyin Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’e sesle geldi ve onu çok büyük bir sorumluluk altına soktu. Ses bu kadar önemliyse Kur'an tilavetinde de sesin önemine bir göz atmak gerekir.

Kur'an-ı Kerim’i harfleri ve mahreçleri esas alarak doğru bir şekilde okumak esastır. Harf ve mahreç dediğimiz zaman bahsettiğimiz de sestir. Çünkü harf sesin bir mahrece itimat ederek, dayanarak çıkmasıdır. Harfler, sesin dilimiz, dişlerimiz, boğazımız, genzimiz veya dudaklarımızın az, çok; şiddetli veya eksik dokunma hareketi ile bir mahrece itimat ederek çıkmasıdır.

Güzel sesle Kur'an okuma nedir peki? Efendimiz (s.a.v.)’in güzel sesle Kur'an okumaya dair birçok hadisine rastlıyoruz. Kur'an'ı güzel sesle tilavet etmenin etkileyici bir boyutu da vardır. İnsanın -kalbinin derinliklerine nüfuz eden bir boyutu var. Davut (a.s.) için Kur'an'da Sebe Suresi’nde yine buyurulan bir ayet-i kerime var: *وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِمَّا فُضِّلَ يَا جِبَالُ أُوْبِي مَعَهُ وَالطَّيْرَ وَأَلْنَا لَهُ الْحَدِيدَ*

“Andolsun biz Dâvûd’a tarafımızdan müstesna bir lutfu bulunduk. “Ey dağlar! Onunla birlikte tesbih edin. Ey kuşlar! Siz de!” dedik ve onun için demiri yumuşattık.” Kur’an, Davut (a.s.)’ın, güzel sesle Allah’ın ayetlerini tilavet ve zikrettiğini göstermektedir. Buradan hareketle demek ki, “Zeyyinul Kur’ane bi esvatikum” hadis-i şerifini de baz alarak Kur’an’ı güzel sesle tilavet etmenin doğru olduğu kanaati oluşmaktadır. Dolayısıyla ayetler ve hadisler Kur’an’ı güzel sesle okumayı tavsiye eder ve Kur’an güzel sesle telaffuz edildiğinde insanların kalbine nüfuz eder.

Kur’an-ı Kerim’i güzel sesle okumak güzel ve önemlidir ama aynı zamanda Kur’an tilavetinin ana direkleri olan tecvit ve ahkamı doğru okuma usullerini, vakıf ve iptida gibi hususları göz ardı edemeyiz. Bu hususlar Kur’an tilavetinin ana direkleridir. Musiki ve güzel sözle onu tilavet etmekse bir tezyinattır, bir süslemedir. Ama asıl olan Kur’an’ı doğru okumaktır. Harfleri doğru çıkarmak ve kelimeleri düzgün telaffuz etmek, vakıf ve iptida dediğimiz usullere uymak; onu anlamak için çaba sarf etmek ve anladıktan sonra yani bilgilerimizi derinleştirmek daha önemlidir. Sadece tilavetle kalmamalı bilgilerimizi derinleştirmeli, ahkamını öğrenmeli ve ahlakını bizzat yaşayarak insanlara örnek olmalıyız. Zira yaşamak sözden daha öncedir. Onun için Kur’an’ın Saff Suresi’nde yüce Rabbimiz buyurmaktadır ki; *يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ* “Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük gazap gerektiren bir iştir.” İnsanların yapmadığı şeyleri söylemesi Allah katında çok kötü bir davranış olarak addedilmektedir. Dolayısıyla noksansız ve eksiksiz olan Kur’an’ı çok iyi bir şekilde okumalı, onu anlamalı ve anladıktan sonra yaşamımıza ve hayatımıza tatbik etmek için elimizden geleni yapmalıyız. Elbette ki insanız hata eder kusur ederiz ama hatalardan dönmek de yine kulluğun ve insan olmanın bir gereğidir. Zira şeytan kibrini gerekçe sunarak hatasından dönmemiştir.

Allah şeytana, sana emrettikten sonra seni secde etmekten meneden şey nedir, diye sorduğunda şeytan kendisinin insandan daha hayırlı ve üstün olduğunu söylemiştir. “Ben ondan hayırlıyım, onu topraktan beni ateşten yarattın” diyor ve ateşin daha hayırlı olmasını gerekçe olarak sunuyor. Ama insan ne yapıyor

Hz. Adem (a.s.); *فَتَلَقَىٰ آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ* yani kusur işlediğini anladıktan sonra kusurunu anlıyor ve “*Ya Rabbi bana birtakım kelimeler ver de onunla kendimi affettireyim, tövbe edeyim*” diyor. İnsan olmak kusurunu anlamayı gerektirir çünkü. Kusurunu anlayan da tövbe eden de yalnız insandır.

Kur'an Neden Farklı Anlaşıyor?

Mehmed Ali Büyükkara

Prof. Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Kur'an-ı Kerim niçin ihtilafa zemin hazırlar? Kur'an, "birleştiren" bir kitap değil midir? Ayrıştırıcı değil birleştirici bir fonksiyon icra etmesi beklenmez mi? Kur'an'ın birleştirici bir kaynak olduğunu zaten peşinen kabul ediyoruz. Fakat biliyoruz ki Kur'an-ı Kerim ayetleri pekâlâ fırkalarca, cemaatlerce, mezheplerce vs. ihtilafa sebep ve senet olabilmektedir.

Mezheplerin, fırkaların ortaya çıkışlarının çeşitli sebepleri olabilir. İslam tarihine baktığımızda, iç savaşlar yaşandığını veya Müslümanların fetihler ve göçler nedeniyle başka kültür ve medeniyetlerle karşılaştıklarını görüyoruz. Müslümanlar temas ettikleri her medeniyetten birtakım bilgiler ve fikirler almışlardır. Yunan medeniyetiyle karşılaşmışlar ve onlardan mesela felsefeyi almışlar; İran medeniyetiyle karşılaşmışlar ve onların dinlerinin birtakım unsurlarından etkilenmişler. İç savaşların doğurduğu düşünce sorunları yine fikirselsel ve inançsal ihtilaflara yol açmış.

Her insan kendi tabiatına göre hangi tür grup yapılarıyla beraber olmak istediğinin, hangi zihin yapısındaki insanlar arasında mutlu olacağını ve hangi mizaçtaki insanlarla birlikte yol yürüyeceğinin tercihini yapar. İnsanın bu tabiatı fırkaların ve cemaatlerin karakterlerinin oluşumunda etkili olmuştur. Bir diğer doğal sebep ise dini nasların tabiatıdır. Naslar deyince akla ilk Kur'an-ı Kerim, ikinci olarak da sünnet-i nebevî gelir. Sünneti teşkil eden hadis-i şeriflerin nasıl ihtilafa sebep oldukları nispeten daha kolay anlaşılabilir. Zira bunlar sahih, zayıf, mütevatir, hasen, mevzu gibi sıfatlarla nitelendirilmektedir ve içlerinde uydurma olanları bile bulunmaktadır. Peki sıhhatinde şüphe bulunmayan Kur'an-ı Kerim nasıl ihtilafa, ayrılıklara sebep olacak bir zemin teşkil edebiliyor?

Öncelikle Kur'an'ın tabiatına bakmamız gerekir. Kur'an-ı Kerim kendisini şöyle tarif ediyor: *هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ* "Sana kitabı indiren O'dur. Onun (Kur'an'ın) bir kısım âyetleri muhkemdir ki bunlar kitabın anasıdır, diğerleri ise müteşâbihâtür."²⁰ Muhkem, baktığımızda hiç tereddütte kalmadan oradaki manayı anlayabileceğiniz muhtevadaki ayetlerdir. Kur'an-ı Kerim'in büyük kısmı bu anlamda muhkemdir. Yani

20 Âl-i İmran, 3/7.

onları okuduğumuzda ufak tefek detaylar dışında mana anlaşılabilir. Cenâb-ı Hak bu ayetlere “kitabın anası” demektedir, zira bunlar Kur’an’ın ana bünyesini oluşturur. Ayetlerin bir kısmı ise müteşâbihdir. Müteşâbih, anlaşılması muhkem olmayan, zor anlaşılabilir yahut anlaşılması mümkün olmayan ayetlerdir. Mesela *hurûf-u mukatta’a* dediğimiz, bazı surelerin ilk ayetleri olan “*Hâ Mîm*”, “*Elif Lâm Mîm*”, “*Yâ Sîn*”, “*Kâf Hâ Yâ ‘Ayn Sâd*” harf dizimleri buna misal teşkil eder. Bu harflerin manasını bazı tahminlerden öte bilemiyoruz. Bunlar dışında anlamakta zorluk çektiğimiz başka müteşâbih ayetler de mevcuttur. Örneğin Bakara Suresi’ndeki Hârut ve Mârut kıssasında geçen meleklerin insanlara nasıl sihir öğrettiklerini anlamakta zorluk çekmekteyiz. Veyahut orucun başlangıç vakti olarak “siyah iplik (*haytu’l-esved*) beyaz iplikten (*haytü’l-ebiyad*) ayrılıncaya kadar” ifadeleri geçmektedir, adı geçen beyaz iplik ve siyah ipliğin tam ne olduklarını belirlemekte ihtilafa düşüyoruz, çeşitli yorumlara gidilir. Kehf Suresi’ndeki Hızır (a.s.) ile Musa (a.s.)’nın kıssası da yine benzer bir misal olarak verilebilir. Bir nebi olan Musa (a.s.)’nın, nebi veya resul olduğu bildirilmeyen Hızır (a.s.) karşısında tabiri caizse zor durumda kaldığını, kendisini ilim açısından eksik hissettiğini görüyoruz. Hızır (a.s.) eğer en azından bir veli ise, o nebiden üstün müdür ki Musa (a.s.) kendisini eksik veya yetersiz hissetmektedir?

Boşanma sonrasında Kur’an-ı Kerim kadının üç *kurû* beklemesini emreder. Bu *kurû* temizlik hali mi yoksa hayız hali midir? Lügate baktığımızda *kurû* kelimesinin farklı anlamlara geldiğini görüyoruz. Bu misallerin benzeri birçok ayet Kur’an’da mevcuttur. Allah’ın sıfatları da yine bu bakımdan örnek olarak verilebilir. Örneğin “Allah arşa *istivâ* etti” denildiğinde nasıl *istivâ* ettiği açık değildir. *İstivâ* kaplamak, tümüyle örtmek anlamına gelmektedir. Allah, eğer *istivâ* ettiyse, bu *istiva* bir mekanlaşma mıdır? Allah’ın -hâşâ- bir mekanını mı vardır? Veyahut *كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ* “Her şey yok olur ancak O’nun yüzü hariç,”²¹ ayetinden yola çıkarsak, Allah’ın bir yüzü var mıdır, varsa o yüz nasıl bir şeydir? *يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ* “Allah’ın eli onların elinin üstündedir,”²² diyorsa ayet, burada acaba nasıl bir elden bahsedilmektedir?

Bu sıfatlar Kur’an-ı Kerim’de geçmiyor olsaydı, bizler bu ifadeleri Allah Teala’ya yakıştıramazdık. Allah’ın eli, yüzü, *istivâsı*, kabzası vd. nasıl olur?

21 Kassas, 28/88.

22 Fetih, 48/10.

Bunlar haberî sıfatlardır. “Haberî” diyoruz, çünkü ihbarla gelmiştir. Eğer sağlam bir haberle, Kur’an üzerinden gelmeseydi biz bu sıfatları Allah hakkında kullanmayacaktık. Çünkü akıl bunları Allah için reddedecekti. Fakat Allah kendisini bu şekilde tanıttığı için biz buna inanıp iman etmekteyiz. İşte bu tür ayetlere *müteşâbihât* diyoruz. Ayetin devamında, “... *fe emme 'llezîne fi kulûbihim zeyğun*” (kalplerinde eğrilik olanlar) buyuruyor Cenâb-ı Hakk, “*fe yet-tebi 'üne mâ teşâbehe*” (O kalplerinde eğrilik bulunan insanlar bu müteşâbih ayetlerin peşine düşer, onlarla uğraşıp dururlar). Bu insanların iki türlü amacı vardır: *minhü ibtiğâ el-fitne* “*fitne çıkartmak*” ve *ibtigâe te'vilih* “*tevil etmek*”. Allah (c.c.) ayetin devamında şöyle buyurmaktadır: *Ve mâ ya 'lemu te'vilehu illallâh* “*Oysa onun tevilini sadece Allah bilir*”. *Ve'r-râsihûne fi'l-ilmi yekûlûne âmennâ bihi küllün min 'indi rabbinâ* “*Ve ilimde derinleşmiş olanlar, bu bilemediğimiz, arkasını göremediğimiz, anlayamadığımız manaların ilmi, Allah'tadır derler*”. Bu demek oluyor ki ilimde derinleşmiş olanlar dahi bu müteşâbih ayetlerin manasını kavramaktan aciz kalabilirler. Bu yüzden “biz susuyoruz, burada kalıyoruz, müteşâbihâtı teviden kaçınıyoruz” diyebilirler. Tabii ki bunları iyi niyetlerle, şerî ve makul ölçülerde tevil ederek Allah hakkında yanlış anlaşılmalara mâni olmak isteyen alimler de olacaktır.

Âl-i İmrân Suresi'nin söz konusu bu yedinci ayeti, anlaşılacağı üzere Kur'an-ı Kerim'in müteşâbih kısmının pekâlâ dini ihtilafa ve ayrılığa neden olabilecek bir zemin teşkil edebildiğini bize göstermektedir. Kur'an'a baktığımızda fakihlerin veya müfessirlerin her ayeti aynı düzeyde değerlendirmediklerini görürüz. Ayetler; müfesser, mücmel, müşkil, mübeyyen, müfesser, 'âmm, hâss gibi çeşitli kategorilere ayrılmıştır. Bunların kimisinin anlaşılması güçtür, kimisinin ise kolaydır. Kimisini anlamak için başka ayetlere veya sünnete başvurmaya ihtiyaç duyulabilir.

Hükümün başka bir ayet ile kaldırıldığı “mensûh” ayetler de bulunmaktadır. Mesela alkollü içkiler tek bir ayet ile değil birkaç ayet ile tedricen yasaklanmıştır. Bu konuda indirilen ilk ayette “Hurma ağacının ve üzümün ürünlerinden sarhoşluk veren içecek ve güzel rızık elde edersiniz” denilmektedir. Bu konuda müteakiben gelen ayette ise lâ takrabu's-salâte ve entüm sükârâ “*Sarhoş iken namaza yaklaşmayın,*” buyrulmaktadır, yani namaz dışında

içkiye yasak gelmemiştir. En son *inneme'l-hamru ve'l-meysiru ve'l-ensâbu ve'l-ezlâmu* diye başlayan içkinin ve kumarın mutlak anlamda haram kılındığı ayet indirilmiştir. Bu son “nâsîh” ayet, önceki “mensûh” ayetlerin hükmünü tümünden ortadan kaldırmış mıdır, yoksa ihtiyaç zamanında önceki ayetlerin hükümlerine geri dönülebilir mi? Bu türden ayetler de ihtilafa pek tabii neden olabilmektedir.

Ayetlerin illet ve maksatları bakımından bir değerlendirme yapmalıyız. Ayetin illeti denirken, onun hangi vesileyle ve gerekçeyle indiği, maksadının ve gâyesinin ne olduğu kastedilir. Ayetten hüküm çıkartmak için bunların bilinmesi gerekir. Siyer, hadis ve sebab-i nüzul rivayetlerine bakarak ayetin hangi olay bağlamında indiğini bulmalı ve sonrasında Cenâb-ı Hakk'ın hangi maksat ve yararlarla ayeti indirdiğini bir fıkıh işlemi olarak anlamalıyız. Bu bir rey ve içtihat işidir. Bu da demek oluyor ki; ayetin inişini farklı müçtehitler farklı şekillerde değerlendirebilir. Siyasiler ve hukukçular anayasa ve kanun tasarıları hazırlarken, koydukları virgülün bile çok önemli olduğunu bilirler, mesela metinde “ve” edatının mı yoksa “veya” edatının mı kullanılacağı üzerinde tartışır ve bunlardan sonuçlar çıkartırlar. Tüm bu ince işlere rağmen cari hukukta gene de bir sürü ihtilaf vardır. Kur'an-ı Kerim böyle noktalı virgüllü bir kitap değildir. Mesela ahlak ayetleri devam ederken birden kesilir ve peygamber kıssaları karşımıza çıkar. Kıssalar bittiğinde cihat ayetleri ya da nikah-talak ayetleri başlar. Kur'an giriş, gelişme ve sonuç gibi bölümleri olmayan bir kitaptır.

Kur'an-ı Kerim'in çoğu muhkem ayetini hariç tutarsak bazı ayetleri anlamakta çok zorlandıklarını alimlerimiz de itiraf etmişlerdir. Bu sebeple Kur'an'ın yüzlerce tefsiri mevcuttur. Bu tefsirler ile biz bu kitabı anlamaya çalışıyoruz. Peki tefsirler bize Allah'ın ayetlerini nasıl anlatmaya, açıklamaya çalışıyor? Öncelikle müfessirlerimiz Kur'an'ı Kur'an'la tefsir etmeye çalışmaktadır. Bir ayet anlaşılmadığında öncelikle öbür ayetlere bakarlar. Bir bütünlük içinde Kur'an'ı anlamaya çalışırlar. Bir kelime geçtiğinde başka ayette o kelime aynı bağlamda veya başka bir bağlamda geçmiş mi, oradaki mana buradaki manayı tutuyor mu inceler, araştırır ve aydınlatırlar.

Diğer bir açıklama ve izah çeşidi de sünnete müracaattır. Çünkü Kur'an-ı Kerim bir peygamber olmaksızın insanlara doğrudan aracısız inmemiştir. Görevlendirilmiş, resul dediğimiz vazifeli bir peygambere inmiştir. Kur'an'dan önceki mukaddes kitaplar da başka peygamberlere inmişti. Peygamberimiz (s.a.v.) Kur'an'ı bize izah etti ve hayatında tatbik etti. Hem fiilleriyle göstererek hem de sözleriyle ayetleri insanlara anlattı. Kur'an ve Peygamber (s.a.v.)'den sonra üçüncü kaynak sahabe neslidir. Kitabın inişine ve Hz. Resulullah'ın tatbikatına ilk elden şahit olan bu neslin ayetleri nasıl anladığına ve tatbik ettiğine bakarız. Onlardan sonraki tâbiîn nesli Kur'an'a en yakın nesiller arasında ikinci sırada gelir. Sahabilerden sonra onların ne söylediklerine de bakarız. Bu arada Arap diline ve bu dilin kaidelerine bakarız; zira Kur'an Arapça olarak inmiştir. En sonunda ise aklımızı çalıştırırız. Ayetlerin maksadını, neyi düzeltmek veya ortadan kaldırmak için indirildiğini anlamak için aklımızı kullanırız.

Ayetleri anlamak için aklımızı devreye sokarak ilmimizi, bütün gayretimizi ortaya koyarız. Cenâb-ı Hak Kur'an-ı Kerim'de bize sürekli *efelâ ta'kilûn!*, *efela tezekkerûn!* *efelâ tetefekkerûn!* benzeri sorular sorar. Bu yüklemeler “düşünmez misiniz”, “ibret almaz mısınız”, “akıl etmez misiniz”, “hatırlamaz mısınız” gibi anlamlara gelir. Bunlar nedir? Akıl ve kalp melekelerini çalıştırma, insanın duygusal verilerini ve meziyetlerini devreye sokma davetidir. Bu ilahi ifadeler aslında ayetleri anlamaya çalışma, bu yolla hakikati kavrama çağrısıdır.

Akli, duygusal ve duyumsal melekelerle Kur'an'ı anlayıp anlatmaya dirayet tefsiri diyoruz. Tevil ise bunun bir parçasıdır. Bu yüzden İmam Maturidi, tefsirinin ismini *Te'vilâtü'l-Kur'ân* koymuştur. Çünkü tefsiri, daha çok akli çıkarımlarla yaptığı izahları içerir. Tefsirinin içinde rivayetler de bulunur, fakat rivayetler yetmediğinde hemen akli çıkarımlarını devreye sokar. İtikatla ilgili ayetleri açıklarken İlm-i Kelam'ın usul ve yöntemlerine başvurur. Dirayet ve tevil ne yazık ki bizi tek bir neticeye çıkartmaz. Zira teoride aklın yolu birdir dense de bu hüküm pratikte çok işe yaramaz.

Tüm bu izahların karşısında birisi çıkıp şu soruyu sorabilir: Kur'an kendini “apaçık bir kitap” olarak vasıflandırmıyor mu? Kur'an “*biz bu kitapta hiçbir şeyi*

eksik bırakmadık” diyerek kendi kapsamını açıklamıyor mu? Lâ ratbin velâ yâbisin illâ fî kitâbin mübîn “Yaş kuru bir şey yok ki illa o apaçık kitapta bulunmasın,” diyen Kur’an’ın ihtilafı yapmış olduğu kaynaklık bir çelişki doğurmuyor mu? Bir taraftan Kur’an, ben yeterliyim, kâfiyim diyor; fakat biz bazı ayetler ihtilafa yol açabilir diyoruz! Bu çelişkili görünen durumu birisi sual edecek olursa ona cevabımız şu olur: Kur’an’ın kendini *kâfi* ve *şâfi* olarak adlandırması, Kur’an’ın temel ilkelerine dönük bir adlandırmadır. Yoksa Cenâb-ı Hak Kur’an’da müteşabihâtın da mevcut olduğunu niye söylesin!

Kur’an’a baktığımızda orada adalet ilkesinin bulunduğunu, eşitlik, liyakat ve ehliyet ilkelerinin bulunduğunu, “beş emniyet” dediğimiz korunmaları vacip değerlerin bulunduğunu görürüz. Muhkem ahkamı anlarız, fakat anlamakta zorlandığımız veya cevaplarını bulamadığımız noktalar da mevcuttur, zira her şey Kur’an’da yer almaz. Kur’an-ı Kerim ansiklopedik bir kitap değildir. 19 ve 20. yüzyıllarda pozitivistlerin baskıları karşısında bazı Müslüman çevreler yeni bilimsel gelişmelerin mucizevi şekilde Kur’an’da yer aldığını göstermek için özel bir gayret içine girmişler ve hatta bu konuya odaklanan çeşitli tefsirler kaleme almışlar. Bunların içinde en meşhuru Tantavi Cevheri’nin 130 küsur ayeti bilimle tefsir etme girişimidir. Bu çalışma günümüzde gülünç bir çaba olarak görünmektedir. Çünkü bilim devamlı değişip gelişen, Kur’an ise metin yönüyle değişikliğe uğramayan bir kitaptır.

Diğer taraftan, Kur’an’ın her bir şeyi içerdiğini söylemek, kitabın arka planında “bâtınî” bir metin olduğu varsayımına götürür. Yani zâhirî (görünen) metnin arkasında bâtinî (saklanmış) bir metin mi var? Bu bâtinî metni anlamak için harf ve noktaların esrarına veya *ebced* gibi hesap sistemlerine mi başvuracağız? Bunu yapanlar geçmişte ve günümüzde mevcuttur ve ihtilaf sebeplerinden biri de budur. Yani Kur’an’ın zâhirî anlamının yeterli gelmediğini, gelse bile bunun avama hitap ettiğini, fakat arkasındaki bâtinî-sırlı anlamların hakikate insanı ulaştıracak yeterlikte olduğunu ve bunun avama değil de havâssa (seçkinlere) hitap ettiğini iddia edenler bulunmaktadır. Bu konuyla bağlantılı olarak, Allah tarafından bilgilendirilip yetkilendirilmiş bir imama veya veliye tabi olunursa bu hakikat sırlarına vakıf olunacağını öne sürenler bulunmaktadır.

“Dünyevi imtihanın bir parçası” olarak telakki ettiğimiz, diğer taraftan düşünce ve fiillerde “çok seçenekliliği” doğurarak zengin bir “rahmet alanı” açan söz konusu ihtilaf noktalarının “tefrika” türünden negatif sonuçlarını ortadan kaldırmak için ne yapacağız?

Öncelikle Kur'anı bir bütün olarak ele alacağız. Kur'anın bir veya birkaç ayetini cımbızla çeker gibi çekip aldığımızda o ayetlerin üzerine kendinizden çok şeyler katarak kolayca yeni bir anlam inşasında bulunabilirsiniz. Halbuki Kur'an bir bütünsellik halinde gelmiştir. Fatıha'dan başlayıp Nas Suresi ile biten yüz on dört sure yekparelik ve insicam içindedir. Ayetler hep birlikte Cenâb-ı Hakk'ın götürmek istediği yere doğru bizleri sürükler. Örneğin kaza-kader ayetlerine baktığımızda; kaza-kader yazgısının sanki insan fiillerinin arkasındaki esas fail olduğunu bize söyleyen ayetlerin de kaza ve kaderin fiilleri tayin etmediğini bilakis bu fiilleri irade edip işlemede insanın hür olduğunu söyleyen ayetlerin de Kur'an'da birlikte mevcut olduğunu görürüz. Ayetleri tikel olarak aldığımızda görünür olan bu tezat sebebiyle tarihte bir tarafta kaderiye ekolü, öbür tarafta da cebriye ekolü teşekkül etmiştir. Oysa ilgili ayetler bir bütünlük içinde ele alınıp yorumlandığında bu tezatın bir yanılısına olduğu rahatlıkla anlaşılabilir.

İkinci olarak sünnet-i seniyyeyi asla devreden çıkartamayız. Kur'an-ı Kerim, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e indiğine göre onu en iyi o bilir, açıklar ve uygular. Dolayısıyla sahih olmaları şartıyla hadis rivayetlerini kullanmalıyız.

Üçüncü olarak ayetlerin inmesine tanıklık eden insanların, yani sahabilerin yaşayışlarına ve söylediklerine bakmalıyız. Çünkü nüzul döneminin dilini en iyi onlar bilmektedir ve Peygamberimizin ayetleri nasıl açıklayıp uyguladığının bilgisine büyük ölçüde birinci elden onlar şahittir.

Ayrıca aklın doğru kullanımı da önemlidir. Ancak bu noktada akli çıkarımların mantıksal doğruluğu ve bu çıkarımların dini naslarla uyumunun kuralları hakkındaki ilmi yetersizlikler, her önüne gelenin bu işe kalkışamayacağını bize söyler. Ayrıca insanların heva ve hevesleri de dini meselelerde aklın kılavuzluğuna halel getirebilir. Peki bu halde ne yapacağız? Bu noktada mezhepler imdadımıza yetişirler. Asırlardır kesintisiz süren mezhebi tecrübeyle oluşmuş

usuller, belli bir kuramsal disiplin içerisinde kitabımızın tefsir ve hükümlerini Müslüman toplumun önüne koyarlar. Bu usuller zemininde mezheplerin Kur'an'ı nasıl anladıkları, dünya ve ahiret işleri için çoğu Müslümana yeterli imkanlar sunar.

Kur'an, Hayat ve İnsan

Dursun Ali Tökel

Prof. Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

Kur'an'ın Hz. Peygamber (s.a.v.)'e nüzulü tabii ki bitti ve vahiy Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefatıyla kesildi. Peki, “vahiy kesildi” demek, “vahiy yok oldu” anlamına mı gelir? Tabii ki hayır. İşte Kur'an elimizde ve vahiy de onun içinde. Aç Kur'an-ı Azimüşşâni, vahiy oradan seslensin, hatta gelsin. O herhangi bir kitap değil ki, hükmü yazıldığı zamanın hakikati ve imkanıyla sınırlı olsun. Her Müslüman şunu bilmeli ki, eline Kur'an'ı aldığı anda, aslında kendisine az sonra nazil olacak vahiylerle muhatap olacaktır, o vahiyler ona derinden, kalpten seslenecektir, her ne ihtiyacı varsa var oluşunu devam ve mümkün kılmak için ona yeni ve açılmamış nice kapılar açacaktır.

Kur'an-ı Kerim, yaklaşık 1400 küsur yıl önce nazil oldu ve günümüze kadar hakkında yüzlerce tefsir yazıldı. Kur'an'da Cenâb-ı Hak; “*Eğer yeryüzündeki ağaçlar kalem olsa, denizler mürekkep olsa ve yedi misli deniz de yedekte bulunup yazılsa yine de Allah'ın sözleri bitmezdi,*”²³ buyuruyor. Yani Kur'an-ı Kerim Cenâb-ı Hakkın sözüdür ve oradaki sözler hâşâ Cenâb-ı Hakkın sözlerinin tamamından ibaret değildir. Her bir ayetinde nice manalar, nice sırlar, nice hakikatler, kalplere ve dertlere şifa nice devalar vardır. Biz de bu yazıda bir insan ve Müslüman olarak kitabımızdan nasıl istifade edebiliriz, kısaca bu konuya birkaç örnek eşliğinde değinmeye çalışacağız.

Kur'an Sadece Müslümanlara Değil Bütün İnsanlığa İnmiştir

Şunu söylemek gerekir ki, Kur'an-ı Kerim sadece Müslümanlara değil, bütün insanlığa inmiştir. Dolayısıyla insanlığın Kur'an'dan alacağı çok şey vardır. Basit bir örnek vermek istiyorum bununla ilgili. Amerika'da bir üniversitede dünyanın farklı yerlerinde yaşamış ünlü kişilerin biyografileri yayınlama kararı alınmış. Bir hanımefendi öğretim üyesine de Peygamberimiz (s.a.v.)'in hayatını yazma düşmüş. Demişler ki “Hz. Muhammed (s.a.v.)'in biyografisini sen yazacaksın.” Hanımefendi de Yahudi imiş. Demiş ki, “Ben Yahudi'yim, İslam Peygamber'ini nasıl yazayım?”. Üniversite yönetimi ısrar edince

23 Lokman, 31/27.

hanımefendi de mecbur kalmış. İlk önce oturup Kur'an-ı Kerim'i güzelce bir okumuş. Kur'an-ı Kerim'i okuyunca, hayretler içinde dikkatini ziyadesiyle çeken bir konu olmuş:

Allah (c.c.), Kur'an'da, erkeklerle beraber muhakkak kadınları da anıyor. Hanımefendi buna şaşırılmış. Arapçada *يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا* "Ey iman edenler" denildiğinde kadın ve erkek bu hitaba dahildir. Fakat bununla yetinilmemiş, Allah ısrarla kadınları da anıyor. *وَالْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ* yani "Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar" veya *وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ* yani "müşrik erkekler ve müşrik kadınlar" veyahut *ves-sâbirîne ve's-sabirât* yani "Sabreden erkekler ve sabreden kadınlar" örneklerinde olduğu gibi. Bu, hanımefendinin çok hoşuna gitmiş, diyor ki: "Kadını bu kadar yücelten tek kutsal kitap Kur'an'dır." Bu, müthiş bir *farkındalık* okuma biçimidir. Bizim ülkemizde bile "Kur'an'da ve dolayısıyla da İslam'da kadın aşağılanıyor" iftirası atılırken bir Hıristiyan toplumda, üstelikte bir Yahudi tarafından bu tespitin yapılması, Kur'an'ı nasıl bir dikkatle okumamız gerektiğine dair bize çok şeyler anlatmaktadır.

Bizim bir ilahiyatçı hocamız Tebbet Suresi ile ilgili konuşurken şöyle bir şey demişti: "Tebbet Suresi'nde Allah bir müşriki muhatap alıyor. Bunu anlamak çok zor." Yani burada demek istiyor ki; "Allah, neden Ebû Leheb'i, bir müşriki muhatap alıyor de hakkında bir sure indiriyor?" Görülüyor ki, Allah kendi düşmanlarını bile muhatap alıyor Kur'an'da. Allah Kur'an'da onların adını zikrediyor, fakat biz olsak yapmazdık bunu. Biz sevmediğimiz birinden bahsederken "adı lazım değil" diyoruz hakkında konuşmamak için. Halbuki Allah bize bu sure ile çok etkileyici bir ders de vermiş oluyor: İnsanı muhatap al, kim olursa olsun. Cenâb-ı Hak onun adını anıyor ve yaptıkları tek tek anlatıyor.

Bizim insanımız bile Tebbet suresiyle bir müşrikin muhatap alınmasını tuhaf karşılarken Müslüman olan bir papaz bize Tebbet suresini bambaşka bir şekilde okuma dersi veriyor. Bir Papaz Müslüman olduğunda, neden Müslüman olduğunu sormuşlar, o da "Tebbet Suresi sayesinde" Müslüman olduğunu söylemiş. Ne gibi bir ilgisi olduğunu sorduklarında adam, Tebbet Suresini okuduğunu ve hayret ettiğini belirtmiş. Tebbet Suresinde, kendisinden bahsedilen Ebu Leheb, hakkındaki bu sure indikten sonra sekiz yıl daha yaşamış. Surede

Ebu Leheb'in cehennemlik olduğu söylenmektedir. Ebu Leheb, sekiz yıl süresinde bu iddiaya inat olarak Müslüman olabilirdi ve bu da Peygamber'in yalancı, surenin de yalan olmasına sebep olurdu. Bu hadisenin üzerine papaz bu kitabın bir mucize olduğuna inandığını söylemiş. “Zira” diyor papaz “bu adamın sekiz yıl içinde kesinlikle Müslüman olmayacağını ancak Allah bilebilirdi.” Bu da müthiş bir okuma biçimi işte.

Dolayısıyla bu kitaba sadece bizim değil, bütün insanlığı ihtiyacı vardır. Ama Biz Müslümanlar olarak, Kur'an'ı onların da huzuruna götürmez ve onlara anlatmazsak, tamam, onlar bundan mahrum kalırlar. O zaman biz de hem görevimizi hakkıyla yapmamış ve hem de onların okuma biçimleriyle zenginleşmekten mahrum kalmış oluruz.

Kur'an Bir Hatırlatmadır

Kur'an bir zikirdir. Zikrin bir bildiğimiz manası vardır, “anma” anlamında ama asıl zikir hatırlama, hatırlatma demektir. Allah (c.c.), Kur'an'da Peygamberimizi müzekkir olarak anlatır. Diyor ki Kur'an Peygamberimiz için فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ , yani “*Sen hatırlatıcısın, hatırlat*”²⁴. Bir insanın birine bir şey hatırlatması için kişinin onu biliyor ancak sonra da unutmuş olması gerekir. Bu da demektir ki; “*Haftıza-yı beşer nisyân ile maluldür*”, yani insanda unutma illeti, hastalığı vardır. Dolayısıyla insanlara bazı şeyleri sık sık hatırlatmamız lazım.

Hz. Ömer'in kendisine ara sıra ölümü hatırlatması için birini tuttuğu söylenir. Adamın birisi arada bir diyor ki; “Ey Ömer! ölüm var.” Bizim de kendimize böyle bir hatırlatma yapmaya ve kendimize bir çeki düzen vermeye ihtiyacımız var. Hatta cihanı yöneten Osmanlı padişahları at üstünde gayet mağrurane giderken bir kişi “Mağrur olma hünkarım, senden büyük Allah var,” diye bağırmış. İşte bu müthiş bir uyarıcıdır.

Demek ki hepimizin hatırlatılmaya ihtiyacı var. Günümüzün vahşi kapitalist dünyasında sabahleyin evden çıkıp akşam dönünceye kadar reklamlar, ışıklar,

24 Gâşiye, 88/21.

panolar ve bilgisayarlar aracılığıyla bize neleri hatırlatıyor, neleri gözümüzün içine sokuyor saymakla bitiremeyiz.. Hiçbir şey yapmadan sabah evden çıkıp bir tur atıp eve gelinceye kadar binlerce uyarıcı var bize bir şeyler hatırlatan. Yemekler, içecekler, kıyafetler, şunlar bunlar... Yani kapitalist sitem gözlerimizi, zihinlerimizi, duyarlarımızı bir an bile boş bırakmıyor ve bize sürekli bir şeyleri hatırlatıyor. Bu demektir ki, hatırlatıcılar, yani hak ve hakikat hatırlatıcıları kesilip de batılın hatırlatıcıları ortalığı çepe çevre kuşattığı zaman -ki bu günümüz dünyası demek- insanın şeytan tarafından ele geçirilmiş olması demektir. Bunca batıl ve şer hatırlatıcılar etrafımızda cirit atarken hak ve hakikat hatırlatıcıları nerede?

Şunu düşünmek gerekir: Kur'an-ı Kerim Peygamberimizden neleri hatırlatılmasını istiyor? Peygamberimiz bizlere neleri hatırlatıyor? Öncelikle şunu bilmemiz lazım: Kur'an-ı Kerim "Bismillahirrahmanirrahim" ile başlıyor. Cenâb-ı Hakk'ın 99 tane ismi, sıfatı var ve hatta bildiğimiz kadarıyla daha da çok. Allah'ın besmelede neden *Rahman* ve *Rahim* isimlerini seçtiğini düşünmemiz lazım? Mesela Cenâb-ı Hak şöyle diyebilirdi: "Bismillahi tevva-bü'l gaffâr" ve "Bismillahi kerîmü'l cebbâr" vb. Allah (c.c.) neden kendisinin *Rahman* ve *Rahim* olarak bilinmesini istiyor? Bunu anlamak için o müşrik toplumları bilmek gerekir. Örneğin mitolojideki Tanrılar çok gaddardır, merhametsizdir, acımasızdır. Bu yüzden müşriklere deniyor ki; "Tanrısı Rahman olan bir din geldi."

Kur'an-ı Kerim'de müşriklerin, Allah'ın bütün sıfatlarını kabul ettiklerini, ancak "*Rahman*" sıfatını kabul etmediklerini söyleyen ayetler var. (Mesela Furkan suresi, 60. Ayet). Peki neden? Çünkü onların akılları tanrının "*Rahman*" olmasını almıyor. Onların taptıkları putlar o kadar acımasız ve gaddar olarak çizilir ki, Tanrı'nın "*Rahman*" olabileceğini düşünemiyorlar bile. Ne mutlu bize ki bizim öbür tanrılar gibi olmayan, Rahman ve Rahim olan bir tanrımız, Allah'ımız var. Diğer dinlerde ve mitolojilerdeki tanrılar şiddetli, öfkeli ve yıkıcıdır. Zeus bunların örneklerinden bir tanesi. Ancak biz besmeleden dolayı da biliyoruz ki bizim Rabbimiz Rahman ve Rahimdir.

Çok Sık Tekrarlanan Ayetler Bize Ne Diyor?

Kur'an-ı Kerim'de tekrarlanan ayetler vardır. Dolayısıyla hatırlatmanın niçin elzem olduğu buradan da anlaşılabilir. Kur'an'daki sıkça hatırlatılan ayetlerin bir listesini çıkarırsak, insanın neyi hatırlamaya muhtaç olduğunu ve aynı zamanda en çok neleri unuttuğunu da öğrenmiş oluruz. Mesela tekrarlanan ayetlerin başında şu ayet gelir: *Küllü nefsin zaikatü'l mevt – “Her nefis ölümü tadacaktır.”*²⁵

Bu ne demektir? Demek ki insanın en çok unuttuğu şey ölüm. Ben öleceğimi unutuyorum. Deniyor ki “bir gün öleceğini bilerek yaşayan tek canlı insandır ve bunu bile bile yaşar.” Oysa insan öleceğini bildiği halde hiç ölmeyecekmiş gibi yaşıyor. İnsanın ölümü unutmaması şuna benzetilebilir; bir araba sürüyorsunuz ve bu arabanın gazı var, freni yok. Gaza basıp gidiyorsunuz ama freni olmayan araba bir faciaya yol açar. İşte ölüm, insan hayatında fren etkisi gösterir. İnsanın hayatında hem gaz hem de fren lazım. Havf ve reca dediğimiz ümit de lazım korku da lazım. İnsan ölümü unuttuğu zaman karşısında hiçbir güç yok zanner. Bu sebeple insana ölümlü olduğunun sıklıkla hatırlatılması gerekir.

Sık tekrarlanan ayetlerden biri de yerde, göklerde ve her ikisi arasında her ne varsa hepsinin Allah'a ait olduğunun söylendiği ayetlerdir.²⁶ Neden bu konu bu kadar tekrarlanmaktadır? Bunun basit bir sebebi vardır: İnsanoğlu elinde senedi, tapusu var diye sahip olduklarının kendisine ait olduğunu zannetmektedir. Halbuki insan bu dünyada bir misafirdir, gelip geçecek bir konuktur. İnsanoğlu Yunus Emre'nin “*Mal sahibi mülk sahibi/ Hani bunun ilk sahibi*” mısralarını kulaklarına küpe yapmalıdır. Kur'an bu ayetleri bu kadar sık tekrarlamakla bizim en çok bu hakikati unuttuğumuza işaret etmekte ve bizi bu mevzu da şiddetle uyarmaktadır.

Çok sık tekrarlanan konulardan biri de Allah'ın kullarına yakın olduğuna dair ayetlerdir. Bu ayetlere bakıldığında Cenâb-ı Hakk'ın kullarına karşı

25 Âli İmran-185, Ankebût-57, Enbiyâ-35.

26 Bakara, 2/116; Bakara, 2/284; Âl-i İmrân, 3/109; Maide, 5/40; Nisa, 4/126; Nisa, 4/131.

olan derin merhameti apaçık görülecektir. Allah, yarattığı kullarını asla terk etmez, onları bir başına bırakmaz. Eğer kul darda, zorda kalmışsa istediği anda Rabbine içten niyaz ve dualarla ulaşabilir. Kulu ile Rabbi arasında bir engel, aracı, vasıta yoktur. Bu durum müşrikler için gerçekten anlaşılması zor bir durumdu.

Zira müşrikler için Tanrıya ulaşmak çok zordu. Onlar tanrılarına ulaşmak için araya aracı olarak putları vesaire din adamlarını koyuyorlardı. Böyle olmasına rağmen yine de ulaşamıyorlar, aracılardan sömürü çarkları arasında perişan oluyorlardı. Oysa İslam'da böyle değildir. Kur'an-ı Kerim'de Cenâb-ı Hak buyurur ki: *“Kullarım sana Beni sorarlarsa, bilsinler ki Ben, şüphesiz onlara yakınum. Benden isteyenin, dua ettiğinde duasını kabul ederim...”*²⁷ Müslüman'ın Allah ile arasında hiçbir perde yoktur. Müslüman istediği saatte istediği an Allah'a ulaşabilir ve dua edebilir. Müşrikler içinse böyle bir şey mümkün değildir. Tanrıyı kral gibi düşündükleri için ona ulaşamaz ve araya araçlar koyarlardı. Kur'an bu müjdeleri Müslümanlar ve hatta bütün insanlar için son derecede güvenli, sevimli ve gönüller ferahlandıran, emin bir limandır.

Kutsal Kitap ve Peygamber Birer Kılavuzdur

Şöyle bir gerçek vardır ki Peygamberimizin mucizesi edebiyattır. Dolayısıyla edebiyat dediğimiz şey her neyse onu bilmeden Kur'an-ı Kerim'i anlayamayız. Aşık Paşa'nın bir beyitini okuyalım, Kur'an-ı Kerim'i şöyle anlatıyor:

“İller sanır kim Kur'an okur/ Bilmez anı kim Kur'an anı okur” diyor. İnsanlar, “biz Kur'an-ı Kerim okuyoruz” derler. Halbuki siz Kur'an-ı Kerim okumuyorsunuz Kur'an sizi okuyor, diyor bu beyit. Okumanın bir de çağırma anlamı vardır. Dolayısıyla, Kur'an'ın kendisini çağırmadığı kişi Kur'an okuyamaz.

Her dinin bir kutsal metni olur ve bu kutsal metin o dinin kullanma kılavuzu gibidir. Dini nasıl yaşayacağımızı da o kutsal kitaba bakarak öğrenebiliriz.

---

27 Bakara, 2/186.

Ancak günümüzde bunun ilgili de bazı tehlikeler ortaya çıkmakta. Örneğin geçtiğimiz günlerde oğlum bir video getirdi ve videodaki genç; “Hadis’e gerek yok, fıkha gerek yok, kelama gerek yok. Ben Kur’an-ı Kerim’i açarım okurum anlarım, biter,” diyor. Yapabiliyorsa helal olsun dedim oğluma. Allah (c.c.) Kur’an’da “namaz kılın” diyor. Ama acaba nasıl kılınacak namaz? Nerede kılacak, kaç rekat kılacak, nasıl kılacak? Bunları yalnızca Peygamber (s.a.v.)’in sünnetine bakarak öğrenebiliriz. Allah (c.c.), “zekat verin” diyor. Fakat kime zekat vereceksin, nereden vereceksin, nasıl vereceksin? Ne kadar vereceksin? Dolayısıyla Peygamber gitti mi din de çöker.

Mesela Cuma Suresi’nde bir ayet vardır: *“Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah’ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır.”*²⁸ Bu ayet Cuma namazının farzietini ifade eder. Peki, Cuma namazını ne zaman kılacağız? Kuşluk vakti mi kılacağız, öğle namazı yerine mi kılacağız, yoksa öğle namazına bitişik mi kılacağız yahut ikindi namazında mı kılacağız yoksa ikisi arasında başka bir namaz mı kılacağız? Ayette Cuma namazının vakti, rekâtı ve nasıl kılınacağı belirtilmiyor ki! Bunları ancak Peygamber (s.a.v.)’e bakarak öğrenebiliriz. Peygamberimiz cuma günü Cuma namazını öğle vaktinde kılıyor ve ayrıca öğleni kılmıyor. Dolayısıyla o hatırlatmanın hayata dönüşmesi için benim birini kendime örnek almam lazım. Yani peygamber olmadan din olmaz, olur diyen her kişi de kendisini peygamber ilan etmiş olur ve kafasına göre de takılır.

İnsanlar Kur’an-ı Kerim’i sadece ilahiyata inmiş ilahiyatçıların konusu zannediyor. Evet teknik olarak ilahiyatın konusudur ancak tüm insanlar için inmiştir. Bir insan iki şeyi göremezmiş; bir bakmadığı şeyi, iki sürekli baktığın şeyi. Kur’an-ı Kerim’le irtibatı kestiğiniz zaman ondan beslenemezsiniz. Bunun bir ölçüsü vardır. Her gün en az bir yaprak okumak gerekir. Her gün istisnasız gece veya gündüz kalkıp bir şeyler okumalıyız. Özellikle de meal ile okumalıyız, o meal muhakkak kişinin hayatına dair bir şifre, müjde ve bir kolaylık verecektir.

---

28 Cuma, 62/9.

Asla Yalnız Değiliz

Kur'an'da sık tekrarlanan konulardan biri de Allah'ın her an ve yerde hâzır ve nâzır olduğu ve her şeyi görüp bildiğidir. Bu çok önemli bir konu ki, sık sık tekrarlanıyor. Bu sık tekrarın bir anlamı da bize bu konunun sık sık hatırlatılmasıdır. Niye sıklıkla hatırlatılıyor? Çünkü biz bu edip eylerken bu hakikati unutuyoruz; bizi kimlerin görmediğini zannediyoruz, kendimizi yalnız sanıyoruz. Mesela şu ayet bu konuda müthiş bir uyarıdır: *“Göklerde olanları da, yerde olanları da Allah'ın bildiğini bilmez misin? Üç kişinin gizli bulunduğu yerde dördüncü mutlaka O'dur; beş kişinin gizli bulunduğu yerde altıncıları mutlaka O'dur; bunlardan az veya çok, ne olursa olsunlar nerede bulunurlarsa bulunsunlar, mutlak onlarla beraberdir. Sonra, kıyamet günü, işlediklerini onlara haber verir. Doğrusu Allah her şeyi bilendir.”*²⁹Cenâb-ı Hak diyor ki: “sakın kendinizi yalnız zannetmeyin”. İnsan yalnız ve kimsesiz olduğunu düşünür fakat Allah, “sizin bulunduğunuz yerde gözcüler var” demektedir. Örneğin insan, yalnız olduğunu düşündüğü için birtakım işler çevirebilir, nasılsa kimsenin kendisini görmediğini düşünebilir. Bu ayetin zihninde bir mih gibi tutan insan iki bakımdan kendisini hep diri ve uyanık tutacaktır: Birincisi yalnız değilim, Allah hep bizimle beraberdir, dolayısıyla ümitsizliğe, karamsarlığa mahal yoktur. İkincisi, beni kimse görmüyor diye yanlış işler çevirmekten uzak olmalıyım zira seni kimsenin görmediğini zannetmek saçmalaktır, Allah sürekli seni görmektedir.

Victor Hugo'nun “Göz” isimli bir hikayesi vardır. “Kabil, Habil'i öldürüp gömünce karşıda bir göz kendisine baktığını fark ediyor. Çok korkuyor ve doğrudan eve kaçıyor. Eve geliyor kapıyı örtüyor; içeri gidiyor bakıyor ki karşıdaki duvarda bir göz var, kendine bakıyor. Korkuyor, içeri gidiyor; yatıyor yatağa çekiyor yorganı üzerine, bir göz yine orada kendine bakıyor. Gözlerini kapatıyor, gözlerini kapadığı halde yine bir göz kendine bakıyor. Müthiş bir hikayedir. Bu hikayedeki göz üzerinden şunu anlayabiliriz; Allah'ın gözü sürekli insanın üzerindedir. Bu sebeple, insan yalnız olmadığını her daim Allah tarafından görüldüğünü bilir ve bunun tedirginliğini duyarak hal ve

hareketlerine dikkat eder veya bunun vermiş olduğu güven ve emniyet hissiyle ümitsizlikten ve karamsarlıktan uzak durur.

Mesela kimse görmüyor diye süte su katmayı düşünen kişiyi Allah elbette görmektedir. Hz. Ömer (r.a.), bildiğimiz gibi gizlice çıkıp tebdil-i kıyafet göstermiş. Bir sabah kadının biri bağırıyor kızına “süte su kattın mı?” diye. O da diyor ki, “hayır katmadım.” Annesi “niye katmadın?” diye sorunca kız sesleniyor: “Halife Ömer yasakladı ya o yüzden katmadım.” Anne kızına bağırıyor: “Aman kızım, seninki de laf mı? Ömer bizi bu saatte nerede görecek?” Kızı ise, “Ömer görmüyorsa da Allah görüyor ya!” cevabını veriyor. Dolayısıyla her zaman bu bilinçte olmalıyız. Bir kimsenin asıl kimsesi Allah'tır. Kimsesizlerin kimsesi Allah'tır. Allah var ve hep bizimle ve hatta şah damarımızdan daha yakındır.

Başına Belalar mı Geliyor, Kendine Bir Bak

İnsanın başına birtakım sıkıntılar geldiğinde insan bu sıkıntıların niçin geldiğini sorar. Allah (c.c.) Kur'an'da “*Sana ne iyilik gelirse Allah'tandır, sana ne kötülük dokunursa kendindedir. Seni insanlara peygamber gönderdik, şahit olarak Allah yeter.*”³⁰ buyurur. İnsan bu yüzden başına bir şey geldiğinde sağı solu suçlamamalı, başka bir kabahatli aramamalı ve kendine bakmalıdır. Tasavvufun da esası ve özü zaten budur. Herkesi kendinden yüce bil, kendini herkesten edna bil. Böylece insan sürekli olarak kendini tamire uğraşmalıdır.

İnsan ancak Allah'ın hikmeti ile iyi olur. İyi olmak kolay değildir. Kur'an'da iyilerle, doğrularla ve salihlerle beraber olmayı emreden ayetler vardır. Şu soruyu kendimize sormalıyız: Allah, neden “doğru olun, salih olun” buyurmuyor da “doğrularla beraber olun, salihlerle beraber olun!” buyurmaktadır? Şu ayette olduğu gibi: “*Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve doğrularla beraber olun.*”³¹ Demek ki insanı kendi başına

30 Nisa, 4/79.

31 Tevbe, 9/119.

kalması halinde “iyi” olması “doğru” olması veya “salih” bir insan olarak kalması çok zor. “Üzüm üzüme baka baka kararır,” veya “Bana arkadaşını söyle sana kim olduğunu söyleyeyim” atasözlerimizde olduğu gibi kişi kimlerle beraberse yavaş yavaş ona benzemektedir. “Kişi arkadaşı kokar” sözü boş ve anlamsız bir söz değildir. Ayette bu mühim hakikate dikkat çekilmekte ve insanoğlu bu konuda uyarılmaktadır.

Yusuf peygamberin “*Benim canımı Müslüman olarak al ve beni iyilere kat.*”³² duasından anlaşılmaktadır ki, “iyi” olmakta aslında yeterli değildir; bununla beraber “iyi kalmak” da gerekmektedir, aslında bu ayetin derin işareti bir nazar edildiğinde “iyi kalma”nın da yeterli olmadığı, asıl marifetin “iyi olarak ölebilmek” hata “iyi olarak ve iyilerle beraber dirilmek” olduğu anlaşılmaktadır.

Kimin iyi dirileceğini ancak Allah bilir. İnsan için en büyük lütf iyi dirilebilmehtir. İnsan birlikte dirilmek isteyeceği insanlarla beraber olmalıdır. Dikkat etmek gerekir çünkü hayatın sonu, akıbeti göre belli olur. Kur'an-ı Kerim bize nasıl bir hayat yaşamamız gerektiğinin anahtarını verir. O halde insanın, Kur'an okumadan ve bu ince hakikatlere kulak vermeden iyi kalması veya iyi ölmesi son derece müşküldür.

Kur'an'da Her Şey Vardır

Şu hikâye ile bitireyim. Hz. Mevlâna diyor ki; bir gün bir hoca vaaz ediyor ve “Kur'an'da ezeli, ebedi, gelmiş geçmiş her şey vardır.” Bu mesele, adamın birinin aklına yatmamış ve sormuş: “Hocam nasıl her şey var diyorsunuz? Olacak şey mi? Mesela helvanın nasıl yapıldığı var mı Kur'an'da?” Hoca da “Var tabii ki!” demiş. “Allah diyor ki ‘ey bilmeyenler bilenlere sorun’. Şu köşede Helvacı Ali Efendi var, git ona sor, anlatsın sana helvanın nasıl yapıldığını!”

---

32 Yusuf, 12/101.

Dolayısıyla bakmasını bilene, iki cihan saadeti için ne lazımsa, her şey onda vardır. Biz ona yaklaşırsak, o bize yaklaşır. Biz ondan uzaklaşırsak o da bizden uzaklaşır. Onun bizden uzaklaşması ona bir zarar getirmez ama bu, asıl bizim felaketimiz olur.

Kur'an'la İlk Temas: Bed-i Besmele Törenleri

Kurtuluş Öztürk

Dr., İlim Yayma Cemiyeti Eğitim Müdürü

İslam tarihinin başlangıcından itibaren eğitim öğretim meselesi büyük bir ciddiyet ile ele alınan konular arasındadır. Bunun temel motivasyonu ise Kur'an-ı Kerim'in "oku" emriyle başlıyor olmasıdır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in; "İlim öğrenmek kadın erkek bütün Müslümanlara farzdır," hadis-i şerifi de Müslümanların bu konuda duyarlı olmasını sağlamıştır. İslam tarihine baktığımızda Bedir Savaşı sonrası esir alınan gayrimüslimlerin Müslüman çocuklara okuma yazma öğretilmeleri karşılığı serbest bırakıldığını biliyoruz. Zira okuma yazma öğrenmek temel olarak Kur'an-ı Kerim'in ve Kur'an-ı Kerim çevresinde gerçekleşen İslami ilimlerin anlaşılmasını sağlar. Hz. Peygamber'den sonra da yine başta Medine olmak üzere diğer İslam şehirlerinde *küttab* adı verilen eğitim müesseseleri bulunmaktaydı. Ayrıca öğretim yapan hocalar nezaretinde daha küçük ve basit düzeyde mekanlar eğitim yeri olarak kullanılmıştır. Bunlar çeşitli kaynaklardan bilinmektedir. Camiler de İslam tarihi boyunca hatta günümüzde de eğitim öğretim faaliyetleri, Kur'an-ı Kerim ve temel dini bilgilerin öğretimi için kullanılan yerlerdir.

Eskiden temel dini bilgilerin öğretildiği bugünkü ilk okula denk gelen eğitim müesseseleri zamanla daha müstakil binalarda gerçekleştirilmeye başladı. Osmanlı Devleti döneminde ilkokul düzeyine denk gelen ve *sıbyan* mektebi olarak adlandırdığımız müesseseler çokça yaygındır. Bunlar genelde vakıflar eliyle hayır sahipleri tarafından inşa ettirilirdi. Sıbyan mektepleri mimari olarak bulunduğu mahalledeki diğer yapılarla oldukça benzerdir. Bunun temel sebebi çocuğun kendisini evinde gibi hissetmesini sağlamaktı. Bu mektepler, küçük, ahşap veya imkân bulunmuşsa taş olarak yapılırdı. Genelde bir, iki odası olurdu veya ihtiyaca göre üstünde bir kat daha çıkılırdı. Maksimum iki katlı küçük binalar olan mekteplerin sokağa bakan ön tarafına çocukların ders aralarında su içebilmeleri için sebil veya çeşme konurdu. Yapıların arkasında ise mümkün olduğu kadar bahçe oluşturulurdu. Yazları çocuklar bahçede derslerini işleyebilirlerdi. Mektepler her mahallenin kendi ihtiyacını karşılayacak şekilde tasarlanırdı. İmkân varsa kızlar ve erkekler için ayrı okullar yapılırdı, buna imkan yoksa çocukların yaşları küçük olduğundan eğitim karma bir şekilde sürdürülmekeydi.

Osmanlı'da çocukların okula başlaması ile ilgili çok ayırıcı bir ritüel vardı. Bu ritüel *Bed-i Besmele* töreni veya *Âmin Alayı* olarak adlandırılmış ve kültürümüze yerleşmiş bir uygulamadır. Bu uygulama çocukların okula, eğitime, bilgiye ve bilginin merkezinde yer alan Kur'an-ı Kerim'e karşı yüksek bir muhabbetle sisteme katılmalarını ve şevkle eğitimlerini tamamlamalarını sağlamaya yönelik bir ritüeldir. Kaynaklar bu uygulamanın Osmanlı'nın yıkılışına kadar devam ettiğini bize göstermektedir. Mahalli şartlara ve bölgelere göre birtakım farklılıklar göstermekle birlikte Âmin Alayı, okula başlama yaşı olan 4 yıl 4 ay 4 gün veya 5 gün olarak belirlenen yaşa geldiğinde organize edilirdi.

Âmin Alayı nasıl gerçekleşir? Çocuk okula başlayacak şekilde hazırlanır ve önceden hocaya haber verilir. Sıbyan mektebine devam eden diğer çocuklar da tören için hazırlanır ve hep beraber bir kortej oluştururlar. O kortej belirlenmiş olan birtakım ilahileri ve ezgileri tekrar ederek çocuğun evine doğru yola çıkar. Öndekiler ilahi okurken arkalarındakiler de belli nakaratlara birlikte eşlik ederler ve uygun yerlerde hep birlikte âmin derler. Öğrencilerin olduğu korteje mahalle sakinleri de katılır. Hep birlikte çocuğun evine giderler. Bu törenler bazen çocuğun evinde bazen de okulda gerçekleşir. Çocuk evinden alınır. Birinin elinde elifba cüzü diğerinin elinde minder ve rahle olan iki çocuk gelir. Eğer ailenin gücü yetiyorsa okula başlayacak olan çocuk midilli at veya bir arabaya güzel kıyafetler giyinmiş bir şekilde biner. Çocuklar ve mahalle sakinleri hep birlikte birtakım ilahileri ve ezgileri söyleyerek mektebe kadar gelirler. Mektebe geldiklerinde hoca ilk olarak çocuğu karşısına oturtur ve besmele çektirir. Sonrasında ilim öğrenenlerin çokça okuduğu; رَسَيْ بَر رَسَيْ بَر رَسَيْ بَر رَسَيْ بَر رَسَيْ بَر “*Rabbim işlerimi kolaylaştırır zorlaştırma, bütün işlerimi hayırla tamamlamayı nasip et*” duasını önce hoca okur öğrenci de bunu tekrarlar. Sonra elifba cüzünü açar ve oradan birkaç harf okutur. Sonra da Taha Suresi 114. ayetin son kısmındaki مَالَع يَنْذِرُ بَر “*Rabbim ilmimi arttır*” ifadesini öğrenciye tekrarlatır.

Şayet tören okulda değil çocuğun evinde yapılmışsa aile, durumuna göre gelenlere ikramlarda bulunur, hediyeler dağıtılır. Bu törenler gerçekleştirilirken mahallede mektebe başlayacak olan başka çocuk varsa onlar da korteje katılır ve bu çocukların da evleri sırayla dolaşılır. Çocuklar toplanır ve birlikte

okula götürülür. Bu törenlerde hangi ilahilerin okunduğu ve hangi ezgilerin söylendiğine dair çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Törende genellikle Yunus Emre'nin, Niyazi Mısri'nin, Zekai Dede'nin birtakım bestelerinin sıklıkla okunduğu bilinmektedir. En çok okunanlar arasında *Şol Cennetin İrmakları*, *İsm-i Sübhan Viridin mi Var* ve *Allah Emrini Tatalım Rahmetine Batalım* ilahileri yer almaktadır³³.

Osmanlı'nın sürekli savaşlarla geçen son dönemlerinde Amin Âlayları'nın da formatında birtakım değişiklikler görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde ilahilerin ve ezgilerin yanında *Sivas Topal Önünde Yatar Gemiler* gibi kahramanlık marşları da söylenmektedir. Bu marşlar ilim öğrenme sürecine başlayan çocuklara bir taraftan da vatan sevgisi katma ve kahramanlık hikayeleri öğretme amacı taşımaktadır. Hz. Ali, Hz. Osman'dan bahsedilen ve belirli bir makamla okunan *Gülbanklar* törenlere dahil edilmiştir. Özellikle çocuklara kahramanlık duygularını aşılama için Hz. Ali çokça vurgulanır ve onun kahramanlıkları, cenkleri anlatılırdı. Hz. Osman'ın da bu anlatılara eklenmiş olmasında ayrı bir incelik vardır. Hz. Osman, Kur'an-ı Kerim'i çoğaltan, yaygınlaştıran ve diğer İslam şehirlerine gönderen halifedir. Ayrıca Kur'an okumasını çok seven ve Kur'an'a çok hürmet eden bir isimdir. Bu sebeple onun da *gülbanklara* eklendiğini görüyoruz.

Âmin Alayları mübarek gün olarak kabul edilen pazartesi ve perşembe veya kandil günlerine denk getirilirdir. Günümüzde çocuklar zorunlu eğitim sistemi içerisinde belli bir yaşa geldiklerinde okula gitmek mecburiyetinde oldukları için bu tip törenlere ihtiyaç kalmamıştır. Ancak klasik dönemde eğitimin talep edene veriliyor olması hasebiyle bu törenler ile motivasyon unsurunu merkeze koymak önemliydi. Törenler öğrencilerin eğitime, okula, hocaya ve orada öğreneceği ilme karşı içinde büyük bir saygı, sevinç ve muhabbet beslemesini sağlamaktaydı. Hayatlarının çok erken bir döneminde gerçekleşen ve çocuğun başrolde yer alıp kahramanı olduğu bu etkinlik, onun zihninde ve bilinçaltında hayat boyu unutamayacağı bir hoşluk ve aidiyet duygusunu ortaya çıkarıyordu.

33 Geniş bilgi için şu kitaba bakılabilir: Kara, İ. & Birinci, A. (2019). Bir eğitim tasavvuru olarak mahalle/sıbyan mektepleri. Dergah Yayınları.

Günümüzde de bazı ailelerin benzer uygulamalar yaparak çocuklarını eğitim hayatına başlattıklarını görmekteyiz. Hatta bu geleneği yurtdışında yaşatmaya çalışan insanların olduğunu biliyoruz. Hristiyan öğrenciler için kilisede yapılan okula başlama törenlerine karşı azınlıkta kalan Müslümanların da kendi çocukları için bu geleneği hatırlayarak uygulamaya koydukları örnekler artmaya başlıyor. Bed-i Besmele törenleri çocuklar için hem değer aktarımı bağlamında hem de onların eğitime yüksek motivasyonla başlamaları boyutuyla değerlendirilebilecek bir uygulamadır. Günümüz eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasında ve problemlerin azaltılmasında tarihsel birikimden daha fazla yararlanmalıyız.

Çocukları Kur'an'la Tanıştırma

Gölsüm Pehlivan Ağırakça

Dr. Öğretim Üyesi, 29 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Teravîh namazlarının, mukabelelerin yoğun olduğu Kur'an-ı Kerim ile en fazla temas ettiğimiz bu mübarek Ramazan ayında çocuklarımız Kur'an ile nasıl tanışmalı, çocuklarımızın Kur'an-ı Kerim ile irtibatı nasıl olmalı, bu konuyu ele almaya çalışacağız.

Her konuda olduğu gibi çocuklar Kur'an-ı Kerim'le de aile içinde ev ortamında tanışır. Evde anne babanın Kur'an-ı Kerim'e karşı tutumu, Kur'an-ı Kerim'i okuma sıklığı, okuma şekli ve aynı zamanda Kur'an-ı Kerim'i okuma tutumu çocukları çok etkiler. Dolayısıyla çocuğun Kur'an'ı Kerim ile ilk tanışıklığı aile ortamında anne babanın Kur'an-ı Kerim'le olan ilişkisi üzerinden gerçekleşir veya aile ortamında kimler varsa onların tutumu çocukların tutumu için bir başlangıçtır.

Çocuklarımıza Allah'ı anlatmak için bir imkandır Kur'an-ı Kerim. Çocuklar Kur'an-ı Kerim üzerinden Allah'ı tanırlar. Özellikle de Ramazan ayının içerisinde çocuklarımız Kur'an-ı Kerim'in okunmasına çokça şahit olur. Dolayısıyla bunu bir fırsata çevirmek gerekir. En çok sorulan sorulardan biri çocuklarımızın Kur'an-ı Kerim'i nasıl, ne zaman ve hangi yaşta öğrenmesi gerektiğidir. Aslında din eğitimi ne zaman başlıyorsa Kur'an-ı Kerim eğitimi de o zaman başlamaktadır. Biz din eğitimi aktif olarak anne karnında başlatıyoruz. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim eğitimi de anne karnında başlıyor diyebiliriz. Peki, bu eğitimin anne karnında başlama süreci nasıl olur? Şöyle söyleyebiliriz; anne karnında çocukların sese karşı çok duyarlı olduğunu biliyoruz. Dolayısıyla duyduğu sesler bebek için bir aşinalık kazanma fırsatıdır. Annesinin veya farklı birinin sesinden dinlediği Kur'an-ı Kerim, çocuğun Kur'an-ı Kerim'e olan duyarlılığını ve aşinalığını arttıracaktır.

Bebeklik dönemine baktığımız zaman da benzer bir süreçle karşı karşıyayız. Yine çocuğun duyduğu sesler ve bunlara ilaveten ev ortamında Kur'an-ı Kerim'in okunması bebeklerin buna şahitlik etmesi, Kur'an'ın nasıl ve hangi duygularla okunduğunu görmesi yine çocuklar için Kur'an-ı Kerim ile tanışıklık anlamında çok önemlidir. Biz genel itibarıyla toplum olarak çocukluk döneminde Kur'an-ı Kerim öğretimine yoğunlaşıyoruz ancak çocukların

Kur'an-ı Kerim öğrenmesinden veya onlara Kur'an-ı Kerim'in öğretilmesinden ziyade çocukların Kur'an'ı öğrenme süreci daha önemlidir. Ayrıca bir diğer önemli husus da ne zaman ve ne kadar sürede öğrendiklerinden ziyade bizim onlara nasıl ve hangi yöntemlerle öğrettiğimiz ve bu öğretme sürecinde çocuklarla kurduğumuz ilişkidir. Kalıcı olanlar bunlardır.

Erken çocukluk dönemi veya okul öncesi dönemde çocuklar Kur'an-ı Kerim'le farklı şekillerde karşılaşılıyorlar. Öncelikli olarak evde Kur'an-ı Kerim'in bulunduğu yer çok önemli. Kur'an, evde görülebilir bir noktada mı veya ulaşılabilir bir yerde mi? Bunun yanı sıra yaklaşık 4-5 yaşlarındaki çocuklar Allah, ahiret ve din ile ilgili çokça soru sormaya başlarlar. Allah'ı tanıma sevmeye dönüştürür. dört beş yaşlar. Dolayısıyla en başta söylediğimiz gibi bu yaştaki çocuklara aslında bir fırsat sunmuş oluyoruz. Onları Allah ile tanıştırmak ve onlara Allah'ı anlatmak için bir imkân sağlıyoruz. Erken çocukluk dönemi ayrıca çocukların oyun çağıdır. Bu sebeple bu yaşlardaki çocuklara Kur'an-ı Kerim öğretme sürecine girmişsek muhakkak ki içerisinde oyun olmalıdır.

Okul öncesi dönemde çocuklar Kur'an-ı Kerim öğrenebilir mi sorusu da sıklıkla sorulan sorulardan biridir. Bu yaşlar Kur'an öğrenmek için çok erken midir, bu yaşta öğrenmeye başlanılabilir mi? Dil gelişimini tamamlayan her çocuğun bu sürece dahil olabileceğini söyleyebiliriz. Ancak ifade edildiği gibi bu öğretime ne zaman başladığı veya ne kadar sürede öğrendiğinden ziyade çocuğun nasıl bir eğitim öğretim süreci içinde olduğu çok daha önemlidir. Bu sebeple yoğunlaşmamız ve yatırım yapmamız gereken nokta burasıdır. Bir başka unsur da bu öğrenme sürecinin bebeklikle beraber başlayan bir süreç olmasıdır. İslam geleneğinde *fem-i muhsin* olarak kullanılan bir kavram vardır. Güzel bir okuyuş, güzel bir ağızdan dinlenen Kur'an-ı Kerim çocukluk döneminde çok önemlidir. Çocuklar bildiğimiz gibi ritme çok aşınadır ve ritmi, ahengi severler; müziğe, seslere karşı çok duyarlıdırlar ve dolayısıyla güzel bir ağızdan çıkan Kur'an-ı Kerim okunuşu veya duydukları güzel bir ses onları etkileyecektir. Eğer mümkünse anne baba kendi sesleriyle bu güzelliği çocuklarına tattırmalı, mümkün değilse dışarıdan desteklerle veya evde dinletilen bir Kur'an-ı Kerim ile bu imkân sağlanmalı. Bu anlamda yani güzel

bir okuyuşu dinlemeleri erken çocukluk döneminde ve bilhassa okul öncesi dönemde çok önemli.

Çocuklar bu yaşlarda ne okunduğundan ziyade nasıl okunduğuna daha çok dikkat ederler. Ömer Seyfettin'in çok bilinen *İlk Namaz* diye bir hikâye kitabı var. Küçük bir çocukken Ömer Seyfettin, annesinin Kur'an-ı Kerim okuyuşunu seyreder ve yıllar sonra büyüdüğünde o anı hatırlayarak "*Ruhumda iz bırakan bir şiir gibiydi*" diye bir cümle kurar. Dolayısıyla aslında orada iz bırakan şey okuyuşun kendisidir. Öncelikle çocuğa kazandırılması ve tattırılması gereken şey de budur.

Okul öncesi dönemin bir tanışıklık dönemi olduğunu ifade ettik. İlkokul dönemine geldiğimiz zaman ise artık çocuğun rahatlıkla Kur'an-ı Kerim öğrenebileceğini söyleyebiliriz. Okul öncesinde de bu mümkün ama okulla beraber Kur'an-ı Kerim öğretimi çok daha kolaylaşacaktır. Bu süreçte dikkat edilmesi gereken husus ise şu; çocuklarımız erken yaşlarda Kur'an-ı Kerim'i öğreniyorlar ama istikrar sağlama noktasında yetersiz kalıyorlar. Özellikle de okulla beraber dikkat edilmesi gereken nokta, çocuğun öğrendiği veya elde ettiği kazanımı istikrarlı bir şekilde devam ettirmesi olmalıdır.

Kur'an-ı Kerim belli bir zaman dilimine ait bir faaliyet olmamalıdır. Kur'an okumak belli zamanla sınırlı bir meşguliyet de olmamalı ve çocuğa yalnızca bir tatil etkinliği olarak sunulmamalıdır. Kur'an-ı Kerim öğretme sürecinde yaptığımız hatalardan bir tanesi de budur. Belli bir zaman diliminde, özellikle tatillerde yoğun bir şekilde verdiğimiz Kur'an eğitiminin, maalesef daha sonra devamı gelmemektedir. Bu da çocukların hayatında ve bizim hayatımızda Kur'an-ı Kerim'in yerini ve konumunu göstermesi açısından bir probleme sebep olmaktadır.

Kur'an-ı Kerim hayatımızın her yerinde, her mekânda ve zamanda yer alması gereken bir ibadettir ve hayatımızın tamamını kapsamaması gerekir. Dolayısıyla biz Kur'an okumayı, meşguliyetimiz arttığında veya sınav zamanlarında bıraktığımız bir ibadete dönüştürürsek çocukların zihninde de Kur'an-ı Kerim sadece sınırlı zamanlarda yerine getirilmesi gereken bir ibadet olarak konumlanır. Ve hatta ibadet olma özelliğini de kaybedebilir. İbadet hayatın her

yerindedir, bunun için mazeret yoktur veya meşguliyetten dolayı aksatılması doğru değildir. Dolayısıyla evvela bizim kendi hayatımızda bunu tatbik etmemiz ve sonrasında çocuklara örnek olarak göstermemiz gerekir. Çocuklarımıza Kur'an'ı ne zaman öğretiyoruz ne zaman okutuyoruz ve ne zaman ara veriyoruz, bunlara dikkat etmemiz gerekiyor. Sınavı var diye eğer Kur'an-ı Kerim okumaya ara verdiriyorsak veya Kur'an-ı Kerim öğretim sürecinde olan bir çocuğumuzun sınav döneminde bu eğitimini bıraktırıyorsak Kur'an-ı Kerim bir ibadet olma özelliğini kaybeder. Ayrıca Ramazan ayında olduğu gibi belli aylarda yoğunlaşılan ama onun dışında hiç temas edilmeyen, hiç okunmayan ve anlamaya çalışılmayan bir kitap haline gelir. Bu da maalesef zamanla çocukların nezdinde Kur'an'ın, kutsal olma özelliğini kaybetmesine yol açar.

İlkokul döneminde çocuklarımız Kur'an-ı Kerim'i anlamaya orada ne yazdığını merak etmeye dönük de bir merak içinde olmalıdır. Bunun için bizim, Kur'an-ı Kerim'deki kıssalardan başlamak üzere çocuğun dikkatini çekecek bazı paylaşımlarda bulunmamız ve Kur'an'a dair bir merak oluşturmamız gerekir. Erken yaşlarda bu merak çocuğa aşılmadığında Kur'an okuma, yalnızca belli zamanlarda yerine getirilen sınırlı bir ibadet olarak çocuğun hayatına girmiş olur.

Çocukluk dönemi üzerine konuştuğumuz için burada ergenlik dönemine girmiyoruz ama genel itibariyle şunları söylemek isterim: Evvela her öğretim sürecinde veya kazandırmak istediğimiz her davranışta olduğu gibi çocuğun yaşı ve bireysel özellikleri çok önemlidir. Burada benim kanaatim; Kur'an-ı Kerim'in bireysel ve bir eğitim olduğu yönünde. Dolayısıyla her çocuğun kendi gelişim özellikleri ayrıca önem arz etmektedir. Dikkat edilmesi gereken birinci nokta burası. İkincisi ise başta ifade edildiği gibi sonuca değil sürece dikkat etmemiz gerekmektedir. Yani bir takvim belirleyip o takvimi gerçekleştirmek ve belirlediğimiz sürede çocuğun öğrenmesini hedeflemek yerine çocuğun bu öğrenme sürecini nasıl geçirdiğine özen göstermeliyiz. Zira Çocukların zihninde kalacak olan nasıl ve hangi duygular içerisinde öğrendiğidir.

Bir başka nokta da Kur'an-ı Kerim'in öğretildiği mekanların önemi. Bu hem aile için geçerli hem de okullar için geçerlidir. Nasıl ki yediğimiz yemek

kadar o yemeğin sunumu ve o yemeğin kiminle hangi duygularla yenildiği önemliyse aynı şekilde Kur'an-ı Kerim'in de nerede ve nasıl öğrenildiği önem arz eder. Bu noktada mekânın önemi ortaya çıkar. Kendimizi hazırladığımız gibi mekânı da hazırlamamız gerekir. Öncelikle abdest alarak bir bedensel hazırlık yapıyoruz. Ancak bunu bir merasime çevirmemek ve ibadeti zorlaştırmamak da gerekir. Nihai olarak ibadet için bir hazırlık yapıyoruz, kendimize çeki düzen veriyoruz. Aynı şekilde mekânı da hazırlayabiliriz. Özellikle de eğitim kurumlarında, Kur'an-ı Kerim öğretiminin yapıldığı her yerde çocuk için o mekânın rengi, kokusu çok önemlidir. Çocuğun, hangi kokular ve hangi görüntüler içerisinde Kur'an-ı Kerim öğrenimi yaptığına dikkat edilmelidir.

Kur'an-ı Kerim öğretim sürecinde çocuklara mekanik bir ilişkiden ziyade daha doğal bir ilişki sunmalıyız. Kur'an-ı Kerim ibadetini doğal bir süreç ve hayatın içinden bir parça olarak sunmamız gerekiyor. Çocuklar öğrendikleri her şeyi hayatın bir parçası olarak öğrenirler. Henüz zihinlerinde bir ayırım söz konusu değildir ve bir bütünlük içerisinde öğrenirler. Dolayısıyla bunu olabildiğince doğal tecrübe ile doğal yaşantı içerisinde sunmamız gerekir. Kur'an öğretiminde öğretme faaliyetini çok fazla mekanikleştirmemek lazım.

Bir başka husus da öğretim materyalleridir. Her öğretim sürecinin kendine özgü materyali vardır. Kur'an-ı Kerim öğretiminde de kullandığımız kitaplar ve materyaller var. Bunlarda da özellikle çocukluk döneminde bazı hususlara dikkat etmek gerekir. Materyaller ne kadar çok duyuya hitap ederse öğrenim o kadar hızlı, etkili ve kalıcı olacaktır. Çocukluk döneminin özelliğidir bu. Çok duyguya hitap etmesi ve bir yaşantı içerisinde verilmesi çocuklar açısından uzun vadede daha etkili bir kazanıma dönüşür.

Kur'an-ı Kerim öğretim sürecinde dikkat edilmesi gereken bir başka husus da teşvik unsurlarıdır. Maddi ödüllerle Kur'an öğretmek yerine süreçte teşvik unsuru olarak çocuğa olumlu duygular hissettirmeye odaklanmalıyız. Herhangi bir karşılığı olan veya sürekli ödüllere boğulmuş bir öğretimden ziyade çocuğun hem başlangıcında hem sürecin içerisinde hem de bu eğitim faaliyeti tamamlandığında olumlu duygular edineceği veya güzel hatıralar kazanmasını sağlayacak sadece teşvik edici uygulamalara yer vermemiz yeterli olur. Bu anlamda bizim geleneksel kültürümüzde güzel merasimler ve

uygulamalar var. Örneği *Bed-i besmele*, *fergap töreni*, *aktarma merasimi* bu uygulamalar arasında sayılabilir. Bunları tek tek anlatmak yerine sadece şunu söyleyebiliriz; bunların genel özelliği, Kur'an öğretimine başlarken çocuğun bir merasim ile teşvik edilmesidir. Öğretim tamamlandığı zaman da yine bir merasim düzenlenir. Günümüzde de bu merasimler yapılmaktadır ancak bu merasimlerin günümüzdeki amacı çocuğun başarısına odaklanarak ona hediyeler ve ödüller vermek şeklinde görünmektedir. Geçmiş kültürümüzdeki uygulamalarda ise oradaki başarı şükür vesilesi kılınmakta ve aile şükrünü paylaşarak göstermektedir. Çocuğa hediyeler vermekten ziyade çocuğun öğreniminde emeği olanlar ödüllendirilmekte, başarısına şahit olan arkadaşları mutlu edilmektedir. Bu anlamda merasimler önemlidir ancak merasimlerin hangi amaçla ve ne şekilde yapıldığına da dikkat etmek gerekir.

❁

Kur'an'ı Gençlerle Nasıl Buluşturabiliriz?

❁

Ayhan Öz

Doç. Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Genç deyince ne anlıyoruz, kimi kastediyoruz? Genç dediğimiz zaman on iki yaşla yirmi beş yaş arası kastedilir. Ama bunu otuz beşli, kırklı yaşlara kadar çıkarmak da mümkün. Fakat burada bizim özellikle ele alacağımız kısım ergenlik ve ergenlik sonrası dönem olacak.

Konuya şöyle bir soruyla başlamak istiyorum: Gençler Kur'an-ı Kerim neden öğrensinler? Bu sorunun cevabı üzerine düşündüğümüzde benim aklıma gelen birkaç tane öncelikli mesele var. Birincisi şöyle: gençlik dönemini problemlili bir dönem olarak görüyoruz. Gençler hakkında olumsuz konuşuyor, onların davranışlarını yargılıyoruz. Ama aslında gençlik dediğimiz dönem yapıcı ve olumlu bir dönem. Evet belki gençlerin bazı hataları oluyor, biraz fevri ve asi oluyorlar fakat bu süreçlerin hepsi bir inşa süreciyle alakalı. Gençler bu dönemde kendilerine biçilen gömleği değiştirmek, kendilerine dar gelen bir şeyi çıkarıp yerine yenisini giymek istiyorlar. Bu şuna benzetilebilir: Her inşaat faaliyeti bir yıkımla başlar. Bir şeyleri yıkar, ondan sonra inşa etmeye başlarız. Bu gençler için de annesinin, babasının, çevresinin, öğretmenlerinin, akrabalarının ve büyüklerinin inşa ettiği bir yapı var. Bu yapı onlara dar geliyor. Onlar kendilerine uygun bir yapı inşa etmek ihtiyacı hissediyorlar. Bunu yaparken eğer onlara sunulan binanın kendisi baştan yanlış kurgulanmışsa binanın tamamını yıkarak yeniden inşa ediyorlar. Mesela onlara yanlış bir din telakkisi aktarılmışsa, bunu değiştirme ihtiyacı duyarlar. Yani bir şeyleri yıkar ondan sonra yeniden inşa ederler. Eğer çok sağlam bir yapı inşa edilmişse o yapının üzerine bir şeyler koyarak devam ederler. Dolayısıyla aslında onların yaptıkları şey her ne kadar bize görünen kısmı itibariyle olumsuz, yıkıcı olsa da temelde yapılan inşa faaliyetidir. Gençler kendilerini, kimliklerini ve kişiliklerini inşa etmeye çalışıyorlar. Hayatı anlamaya ve anlamlandırmaya çalışıyorlar. Bu doğal bir süreç. Bunu şöyle bir metaforla da biraz açabiliriz. Biz doğduğumuzda kıyıya bağlanmış bir sandal gibiyiz. Bizi güvenli bir limanda tutuyorlar; savrulmalardan, akıntıya kapılmaktan koruyan bağlarımız var. Bu bağlarla biz kendimizi güvende hissediyoruz. Ama bizim denizde olmamızın gayesi kıyıda durmak değil esasında. Bizim gayemiz denize açılmak. Enginlere doğru yol almak. Dolayısıyla burada belli bir süre sonra gençlerimizin artık

kıyıda ayrılmaları gerekiyor. Bağlarını koparmak demeyelim, zira bağlarını koparmak olumsuz bir anlam çağrıştırıyor ama bağlarından kontrollü olarak kurtuluyorlar. Sonrasında gençler enginlere, denizlere doğru yol alıyorlar ve bir bilinmezine içine giriyorlar aslında. Ergenlik dönemi bu yönüyle biraz suların bulandığı, önümüzü görmekte zorlandığımız, havanın fırtına, boran diye ifade edebileceğimiz bir hale geldiği bir hengâmedir. Dolayısıyla bu şartlar altında gençlerin denize açıldıklarında kendilerine yol bulmak için bir rehber ihtiyaçları vardır.

Gençlerin ihtiyaç duyduğu bu rehber Kutup Yıldızı'na benzetilebilir. Bir denize açıldık, yol alacağız ama neye bakarak yol alacağız? Kutup Yıldızı bize nerede olduğumuzu, hangi yöne doğru gittiğimizi gösterebilir. İşte Kur'an-ı Kerim gençler için bir Kutup Yıldızı gibidir. Siz dalgalarla boğuşurken, yönünüzü bulmakta zorlanırken, hava sislenmiş puslanmış ama yol almak da zorundayken kendinizi bağlardan da kurtarmışken size yol gösterir. Bir hedefe doğru gidiyorsunuz ve bu hedefe giderken değişmeyen bir şey olması lazım.

Niçin Kur'an-ı Kerim'i ifade ederken Kutup Yıldızı benzetmesini kullandım? Şu yönüyle ikisi birbirine benzemekte: Bizden yüz yıl, bin yıl öncekiler de denize yolculuk yapıyorlardı. Onların kullandıkları aletler, gemiler farklıydı, denizin durumu ve iklim şartları farklıydı. Ama hepsi aynı şeye bakarak yol buldular. Benzer şekilde bugün şartlar değişti, dönem değişti, algılar değişti ama değişmeyen şeyler var. Dolayısıyla Kutup Yıldızı nasıl ki denizcilere asırlar boyunca yol göstermiş ve göstermeye devam ediyorsa Kur'an-ı Kerim de asırlar üstü, insan üstü bir kaynaktan geliyor olması itibarıyla özellikle böyle her şeyin hercümerç olduğu gençlik döneminde gençlere rehberlik edecek asli kaynak olarak değerlendirilmelidir. Bu yönüyle gençlerin sağlıklı yol alabilmek ve hedeflerine ulaşabilmek için Kur'an-ı Kerim'i gibi kendilerine rehberlik edecek bir kaynağa ihtiyaçları vardır.

Peki niye Kur'an-ı Kerim'e ve onu okumaya ihtiyaçları var? Ebeveynlerle çocuklar arasında kuşak farkından kaynaklı bazı problemler mevcut. Bu farklılık din üzerinden de kendisini gösterir. Yani ebeveynin dindarlık tarzıyla çocuğun dini anlama tarzı birbirinden farklılık gösterebiliyor. Bir diğer ifadeyle; ebeveynin dindarlık temsili dinin bizatihi kendisini yansıtmıyor olabiliyor. Bu

çok karşılaşılan bir durum. Gerçek dinle; yaşanan ve çocuğa sunulan dindarlık arasında büyük bir boşluk oluşabiliyor. İslam dini en fitri dindir. Kur'an-ı Kerim de bu anlamda fitrata hitap eder. Bu yönüyle aslında çok kolay ulaşılabilir ve gençlere hitap edebilir bir kaynak olması ve onların fitratına uygun olması gerekir. Fakat sunulan dindarlık tarzı içine gelenek, hurafeler, bidatler, şahsi tasarruflar ve anlayışlar karışmaktadır. Bunun neticesinde gençler gerçek dinle tanışmamaktadır. Gençlere sunulan dindarlık tüm bu eklemeler ile onların kabullenemeyeceği ve onların fitratlarına uygun olmayan bir forma bürünebiliyor. Örneğin: Ebeveyn, çocuğuna dini anlatırken koşulsuz bir itaat bekliyor olabilir. Buna itaat etmesi, bunun dışına çıkmaması ve anne baba sözüne koşulsuz itaati bekleniyor olabilir. Ancak din dediğimiz şey akıl etmeyi, sorgulamayı, düşünmeye gerektiren bir alandır ve Kur'an-ı Kerim'de bunu emreden, bununla ilişkili sayısız ayet vardır. Dolayısıyla gençlerin yetişkinlerle aralarında din üzerinden yaşadığı gerilimi azaltmak hususunda başvurmamız gereken bir hakem olmalıdır. O da tabii ki Kur'an-ı Kerim'in bizatihi kendisi ve Kur'an-ı Kerim'in hayata aktarımı ve pratiği diyebileceğimiz sünnet-i seniyyesidir. Dolayısıyla gençlerimiz eğer kendilerine sunulan dindarlıktan, dindarlık tarzından, dindarlık temsilinden rahatsızlık duyuyorlarsa -ki bu rahatsızlık daha sonra dine karşı, ebeveyne karşı, dindarlığa karşı bir tepkiye dönüşebiliyor- Kur'an'ı Kerim'e müracaat etmek durumundadır.

Gençlerimize dini, asli kaynaklara müracaat yoluyla bir süzgeçten geçirerek öğrenmek durumunda olduğumuzu anlatmalıyız. Bu süzgeç de bizim için Kur'an-ı Kerim'in bizatihi kendisi olmalıdır. Bize sunulanları, içinde acaba hangileri gerçek din, hangileri fazlalık ve sonradan eklenmiş bunları ayırt etmek için süzgeçten geçirmeliyiz. Dolayısıyla dinin temsiliyle gerçek din arasındaki mesafenin kapanması ve gençlerin gerçek dinle tanışması için Kur'an-ı Kerim'i öğrenmeleri ve okumaları gerekir.

Gençler bir kimlik arayışındalar ve kendilerini tanımak istiyorlar. Aslında varlığı ve insanı tanımak istiyorlar. "Ben neyim, niye buradayım? Hayatın anlamı ne? Bu adil mi?" sorularını soruyorlar. Dolayısıyla gençlerin anlam aradığı hususlar var. Kur'an-ı Kerim'in ise insanın kendini tanıması noktasında sunmuş olduğu bir perspektif var. İnsanı tanımlayan Kur'anî bir perspektif.

Bu Kur'anî perspektifi görmek de çocuklar ve gençler için çok anlamlı. Çünkü kendilerini tanımak için yine vazgeçilmez diyebileceğimiz asli ölçülere ihtiyaçları vardır. Bu ölçüleri Kur'an-ı Kerim gençlere ve tabii ki bütün insanlara sunmaktadır. Nedir o ölçüler? Kur'an-ı Kerim insanı tanımlarken ve tabii ki genci tanımlarken diyor ki: "Akıllı bir varlık". Gençler sorguluyorlar, "Niye böyle?" diyorlar, normalde bizim düşünmediklerimizi düşünüyorlar. O kalıpları kırma ihtiyacı duyuyorlar. Dinin kendisi zaten insanı tanımlarken akıllı bir varlık olarak tanımlıyor. Dolayısıyla burada dinin sunduğu insan modeli ve profili ile gencin arzu ettiği şey arasında aslında çok bir mesafe yok; hatta tam tersine birebir örtüşen iki alan görüyoruz. Dolayısıyla insanın akleden bir varlık olması ve bu asli özelliğini devam ettirmesi gençler için de çok anlamlı bir yere oturuyor. Yine "İnsan nedir?" sorusuyla ilişkili olarak Kur'an-ı Kerim'den yola çıkarak söyleyebileceğimiz temel bir husus da insanın ahlaklı oluşudur. İnsan ahlaklı biri varlıktır. Dolayısıyla insanın aslı vasıflarından birisidir ve bunun üzerinden kişi kendisini tanımaya ve tanımlamaya çalışmalıdır. Kâinatta ahlaki hassasiyeti olan insan dışında başka bir varlık yoktur. Din ve Kur'an-ı Kerim de insana ahlaklı olmayı emretmektedir.

Burada aklıma iki örnek geliyor onları paylaşayım konu daha müşahhas hale gelmiş olsun. İnternette rastlamıştım, muhtemelen hayırsever bir iş adamı eşiyile birlikte kendi hayatlarını Afrika'da çocuklara adanmışlar. Onlara hizmet etmeye çalışıyorlar. Aynı zamanda İslam'ı temsil ediyorlar ve İslam'ı anlatıyorlar. Afrika'da yerel bir kabileye yolları düşüyor. Onlarla sağlıklı bir iletişim kuruyorlar. Uzunca bir zaman aralarındaki diyalog devam ediyor. Kabilenin reisinin ismi de Kiberenge. Bu kabile reisini Türkiye'ye davet ediyorlar. Bu esnada Kiberenge de İslam'ı kabul edecek bir noktaya gelmiş. Ancak "Benim çok temel bir sorum var bu sorunun cevabını istiyorum önce," diyor: "Ben Müslüman olduktan sonra yalan söyleyebilecek miyim?" Tabii bunu duyan karşıdaki değerli abimiz diyor ki: "Niye böyle bir soru sordun?" Kiberenge diyor ki: "Buradaki, Afrika'daki Müslüman tüccarlar yalancılıklarıyla meşhur. Şimdi eğer Müslüman olursam -Müslüman tüccarlar bunu yapıyorsa din demek ki böyle bir şey emrediyor- ben de yalan söyleyebilecek miyim?" Orada o değerli hayırsever kardeşimizin çok güzel bir cevabı var, diyor ki: "Ben seni Müslüman tüccarların dinine değil; Mekke'li Hz. Muhammed

Mustafa (s.a.v.)'in dinine davet ediyorum.” Burada Hz. Peygamber (s.a.v.)'in dini dediğimiz aslında Kur'an'ın kendisi. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.) Kur'an'ın yaşayan hali. Bunun peşi sıra konunun daha net anlaşılması için bir örnek daha ilave edilebilir. Hepimizin çok iyi bildiği Cat Stevens'a Yusuf İslam olma hikayesi sorulduğunda verdiği cevap çok anlamlıdır. Diyor ki: “Ben önce Kur'an-ı Kerim'i tanıdım. Eğer Kur'an'dan önce Müslümanları tanısaydım muhtemelen Müslüman olmazdım.”

Ahlak ve bunun temsili bir Müslüman için vazgeçilmezdir. Gençlerin aslında arzu ettikleri ve sorguladıkları hususlardan bazıları da insanın neden yalan söylediği, niçin adaletsizliğin olduğuyla ilgilidir. Din ve Kur'an-ı Kerim bununla ilişkili bize bir yol tayin ediyor bir ölçü koyuyor ve insanın bu asli özellikleri kuşanması gerektiğini hatırlatıyor. Yine Kur'an-ı Kerim bizden, insandan bahsederken insanın inanan bir varlık olduğundan bahsediyor. İnsan fitri tarafı olan ve inanmaya meyyal olan bir varlık olarak tavsif ediliyor. Dolayısıyla insanın manevi tarafı var ve bu manevi tarafındaki boşluk onda çok derin krizlere yol açabiliyor. Gençlerimizin bu manevi boşluğu doldurabilmeleri adına da Kur'an-ı Kerim'in bize sunduğu çok büyük bir imkân var. Ve yine bununla bağlantılı olarak insanı anlarken ve anlamlandırırken bir gayeye yönelmiş anlam üreten bir varlık olarak da Kur'an-ı Kerim'den yola çıkarak insanı tanımlayabiliriz. İnsan amaçlı ve gayeli bir varlıktır; dünyaya gelişinin bir anlamı ve hikmeti vardır. Dolayısıyla bir genç Kur'an-ı Kerim'i okuduğu zaman, aslında insanın bu vasfı üzerinden de kendisini tanımaya ve tanımlamaya çalışır. Kur'an-ı Kerim'in çizdiği bu perspektif kişinin kendisini tanıması, gencin kendisini tanıması, insan olarak kendisini sağlam bir zemine yaslaması anlamında çok büyük bir imkânı beraberinde getirir. Dolayısıyla gençlerimiz kendilerini tanımak için de insanı tanımak için de Kur'an-ı Kerim'i okumalı diyebiliriz.

Konuyu bir başka soruyla tamamlayalım: Kur'an-ı Kerim'i nasıl okumalılar? Gençlerimiz Kur'an-ı Kerim'e nereden başlamalı, hangi hususlar öncelenmelidir? Burada benim kanaatim şu: Din ile alakalı meseleleri konuşurken dininin çok açık, sarıh, pratiğe çok kolay dökülebilir taraflarıyla çok uğraşmıyoruz da dinin çok daha tartışmalı zeminlerini yokluyoruz sürekli. İki kişi

bir araya geldiğinde belki hayatımıza yansımaları çok alt düzeyde ve çok sınırlı olan ve güvenilirliği ile ilgili problem olduğu ifade edilen bir hadisin sırhati üzerine tartışıyor. Kur'an-ı Kerim'in içerisinde de muhkem ayetler ve müteşabih ayetler var. Muhkem ayetler manası açık olan ve çok daha kolay uygulanabilir ayetlerdir. Dolayısıyla gençlerimizin Kur'an-ı Kerim'le tanışıklığa nereden başlayalım ve onu nasıl okuyalım sorularına yanıt da buradadır. Yani önce bir gencimiz Kur'an-ı Kerim'i alıp okuduğunda onun için manası açık, sarih, hayata intibak ettirilebilir alanları keşfetmeli, bunları uygulamalı, bunların sonuçları üzerine kendisinde ne değişti bunu takip etmeye çalışmalı ve bunun üzerinden bu arayışı devam ettirmelidir. Bu şuna benzer: Biz matematikle uğraşıyorsak ve matematikle ilişkili bir beceri kazanmak istiyorsak önce dört işlemi öğreniriz. Dört işlemi öğrenmeden denklem üzerine konuşmanın bir anlamı yoktur. Kur'an-ı Kerim'deki müteşabih diye ifade edilen ayetlerin üzerinde durularak sürekli bir tartışma halinde olmak, dört işlemi atlayıp denklemler üzerinden matematik konuşmak gibidir. Tabii ki bunların çözümü vardır, denklemler de zor olmasına rağmen elbette çözülebilir. Kur'an-ı Kerim'in de müteşabih dediğimiz ayetleri muhakkak ki bir anlam ifade etmektedir. Bunları yavaş yavaş, suhuletle, peyderpey ve tedricen öğrenmekte ve Kur'an-ı Kerimi okurken öncelikle bizim çok daha rahat hayata intibak ettirebileceğimiz, açık ve sarih ayetler üzerinden meseleye yaklaşmakta fayda var. Bir genç belki bunu bulmakta zorluk yaşayabilir. O zaman bize düşen görev, gençlerimize neyi okumaları gerektiği, hangi ayetlerle ve hangi surelerle başlamaları gerektiği noktasında yol gösterici olmaktır. Bu da eğitimcilerin ortak sorumluluğudur. Tabii Kur'an-ı Kerim'i okurken gençlere önerilebilecek bir başka husus da Kur'an-ı Kerim'in iniş inzal sırasını, hangi ayetlerin hangi surelerin daha önce indiğini takip ederek okumak olabilir. Çünkü İslam'la ilk defa tanışanlar ne ile başladılar işe, ilk neyi öğrendiler, neyi uyguladılar ve daha sonra iş nerelere doğru gitti, bunları nüzul sırasına göre okuyarak anlayabiliriz. Bu açıdan bakıldığında Kur'an-ı Kerim'in gençlere ve tabii ki bütün insanlara söyleyebileceği çok şey var ve bu usul, bu tedriciliği takip etmeye de imkân sağlayacaktır.

Örneğin ilk inen ayetler Alak Suresi'nin ilk beş ayetidir. Bu sure "Oku" emriyle başlar. Alak suresindeki oku emri ve ilk nüzülü tamamlanan surenin

Kalem suresi olması da çok anlamlıdır. İlk inen ayetin oku ile başlaması ve ilk tamamlanmış surenin Kalem Suresi olması; okumak ve yazmak üzerine, düşünmek üzerine, tefekkür etmek üzerine olması ayrıca bir mesaj veriyor olsa gerek. Yani gençlerimizin başlayacağı yer burası olmalı. Okumakla başlamalılar. Burada okumak deyince kastedilen, sadece Kur'an-ı Kerim okumak değil tabii ki. Kur'an-ı Kerim insanı okumayı, hayatı okumayı öğreten bir kitaptır. Dolayısıyla kendisine bakmalı, varlığa bakmalı, farklı bilgilerini ve birikimlerini bir araya getirerek varlığı anlamlandırmaya çalışmalı. Kur'an-ı Kerim okumak deyince sadece elimizdeki mushafı okumak gibi anlamayalım. Kur'an-ı Kerim'i okumak, o perspektiften, oradaki ilkelerden yola çıkarak hayatı okumak demektir. Dolayısıyla bu bütün hayatı kuşatan bir süreç olarak değerlendirilebilir.

Konuyu şöyle tamamlayalım: Şimdi gençlerin Kur'an-ı Kerim'le ve dinle ilişkili temel itiraz noktalarından bir tanesi değişime kapalı olması noktası ile ilgilidir. Gençler değişime çok teşneler, bunu arzu ediyorlar ve buna öncülük etmek istiyorlar. Heyecanları var ve bu heyecanı bu değişim süreçlerine yansıtmak istiyorlar. Biz dini biraz donuk anlatıyoruz. Kur'an-ı Kerim'i ve dini anlatırken de böyle sürekli değişmezler üzerinden bir tema işliyoruz. Ama şöyle değerlendiresek daha sağlıklı olacaktır; değişmeyenler aslında değişimi kılavuzlayan şeylerdir. Kur'an-ı Kerim bize vahiy olarak gönderildi Hz. Peygamber (s.a.v.) vasıtasıyla. Bu vahiy sayesinde değişmeyenler üzerinden bir değişim oluşturuldu. Yani Mekke toplumu değişti, insanlık değişti, milyonlarca insanın ufku değişti, kalbi değişti, gönlü değişti. Esasında "din" dediğimiz alanda bütün peygamberler aslında aynı şeyi yapıyor. Bütün peygamberlerin hikayelerinde bir değişim süreci var. İçinde buldukları toplumu değiştiriyorlar ve dönüştürüyorlar. Dolayısıyla gençlerimiz şunu görmeli veya biz bunu böyle anlatmalıyız: Kur'an-ı Kerim aslında değişimi önceleyen, değişime rehberlik eden ve kılavuzlayan bir kitaptır. Bugün de etrafımızda gördüğümüz dini anlamda birçok yanlış var. Bu yanlışları değiştirmenin ve dönüştürmenin de aslında yine kılavuzluğunu yapacak olan bir kaynaktan bahsediyoruz. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim aslında gençlerin arzu ettiği şeyi bize sunan bir kitap. Yani gençlerin enerjisi ile Kur'an-ı Kerim'in değişime

rehberlik eden yönünü bir araya getirmek ve bunun üzerinden bir enerji ve sinerji üretmek gerekiyor.

Milli şairimiz Mehmet Akif'in mısralarıyla bitirelim sözlerimizi: "Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhamı, Asrın idrakine söyletmeliyiz İslam'ı". Bunu şu şekilde uyarlayayım.: "Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhamı, Gençlerin idrakine de söyletmeliyiz İslam'ı". İslam'ı onların idrakine yaklaştırmalı; Kur'an'ın ve İslam'ın anlatılmasında ve yaşatılmasında gençlerin enerjisini, sinerjisini işe koymalıyız.

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber

Ahmet Yücel

Prof. Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Kur'an-ı Kerim'in Ramazan ayında nazil olması aynı zamanda Hz. Peygamberin peygamberliğinin de bu ayda başlaması anlamına gelir. Bu yazıda Ramazan ayında nazil olmaya başlayan Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber ile ilgili ortaya konan tablo ve Hz. Peygamberin Kur'an-ı Kerim'de ana çerçevesiyle nasıl tanıtıldığı ilgili ayetlerden bazı seçmeler yaparak ele alınacaktır.

Kur'an-ı Kerim'de tüm peygamberlerin Allah tarafından seçildiği ifade edilir. Ali İmrân Suresi'nde, İnnallahestafa ademe ve nuhan ve ale ibrahime diye başlayan ayet tüm peygamberlerin Cenâb-ı Hak tarafından seçilmiş olduğunu ifade eder. Hz. Muhammed (s.a.v) insanlığa son gönderilen seçilmiş peygamber olarak Cenâb-ı Hak tarafından görevlendirilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber (s.a.v) ile ilgili ayetlere baktığımızda öncelikle Onun (s.a.v) tüm insanlığa gönderilmiş son elçi olduğuna dikkat çekildiğini görürüz. Nitekim hepimizin bildiği Yâsin Suresi'nde Cenâb-ı Hak şöyle buyurur: İnneke lemine'l-murselîn *“Kesinlikle sen gönderilen elçilerden birisin”*. Bazı ayetlerde de Hz. Peygamber'in bazen kendi dilinden bazen Cenâb-ı Hak (c.c.)'ın ifadeleriyle onun tüm insanlığa gönderilmiş peygamber olduğu ifade edilir. Nitekim bir ayet-i kerimede Cenâb-ı Hak (c.c.) Kul ya eyyuhe'n-nâsu innâ resûlullahi ileykum cemîâ *“De ki Ey Habibim. Ben sizin hepinize, tüm insanlığa gönderilmiş Allah'ın elçisiyim”* buyurulur. Bir başka ayette Ve mâ erselnâke illâ kâffeten li'n-nâsi *“Biz seni tüm insanlığa elçi olarak gönderdik”* buyurulur.

Hz. Peygamber'in Kur'an-ı Kerim'de bahsedilen bir başka yönü bireysel olarak şahsiyetidir. Rasûlullah (s.a.v), Kur'an-ı Kerim'de, Ve inneke le'alâ hulukin 'azîm" ayeti ile tanımlanır. Bu ayet, *“Kesinlikle sen yüce bir ahlak üzeresin”* anlamına gelir ve bu ayetin birkaç özelliği vardır. Bunlardan birisi Hz. Peygamber'in yüce bir ahlak üzere olduğunu ifade etmesi. İkincisi ise çok kısa olmasına rağmen ayetin hem başında hem ortasında hem de sonunda vurgu yapılmış olmasıdır. Ayetin baş tarafında ehlinin bildiği üzere inneke ifadesi yer almaktadır. Buradaki inne kesinlik ifade eden bir edattır. Devamında lealâ derken le ifadesi yine kesinlikle belirtir. Sonunda ise vurgu ifade etmek üzere

azîm ifadesi vardır. Böylece Cenâb-ı Hak, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yüce bir şahsiyet olduğunu çok kısa, özlü ama çok vurgulu bir şekilde ifade etmiştir.

Kalem Suresi ilk nazil olan Mekkî surelerdendir. Kur'an'da ilk nazil olan surelerde Rasûlullah'ın (s.a.v.) yüce bir şahsiyet olduğunun ifade ediliyor olması aslında Hz. Peygamber (s.a.v.)'in peygamberlik öncesi hayatına da işaret etmektedir. Bu durum Hz. Peygamber'in (s.a.v.), peygamber olmadan önce de yüce bir şahsiyet olduğu anlamına gelmektedir. Nitekim ilk vahiy geldiğinde Hz. Muhammed (s.a.v.), Hz. Hatice validemize gelerek kendisine elçilik verildiğini ifade etmesi üzerine Hz. Hatice (r.a.) validemiz, tam da bu ayetin belirttiği gibi Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yüce bir şahsiyeti olduğunu ifade eden şu açıklamayı yapar: “Sen hiç endişelenme, Allah (c.c.) asla seni utandırmayacaktır. Çünkü sen akrabalarınla asla ilişkiyi kesmezsin.” Buradan anlaşıldığı üzere yüce şahsiyet olmanın bir özelliği akrabalık ilişkilerinin üst seviyede tutulmasıdır. “Sen asla yalan söylemezsin.” Burada da Hz. Peygamber (s.a.v.)'in “emin” vasfıyla güvenilirliği vurgulanır. “Sen fakire ve mazluma yardımcı olursun.” Bu anlamda ayetin bir taraftan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yüce bir şahsiyet olduğunu ifade ettiği görülürken diğer taraftan Hz. Hatice (r.a.) validemizin sözleri bir Müslümanın da sahip olması gereken özellikleri yansıtmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber (s.a.v.)'in örnek alınması gerektiği de ifade edilir: *Lekad kâne lekum fî rasûlillâhi usvetun hasenetun li-men kâne yercû Allâhe velyevme'-l-âhira* “Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı arzu eden sizler için Allah'ın elçisinde güzel örnek vardır.”³⁴ Çünkü Cenâb-ı Hak, onu seçmiş ve daha peygamber olmadan önce yüce şahsiyet olarak yetiştirmiş ve insanlığa örnek olarak sunmuştur.

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şahsiyetinin yanında peygamber olarak görevlerinin neler olduğu da açıkça ifade edilmektedir. Bu konuda birçok ayet vardır. Hz. Peygamberin görevlerini ifade eden ayetlerden üçü hemen hemen aynı ifadelerle aynı görevleri farklı zamanlarda hatırlatmaktadır. Bunlardan birisi Âli İmrân suresi 164. ayettir. Cenâb-ı Hak bu ayette şöyle buyurur: “Lekad menna'llâhu 'ale'l mu'minîne iz be'aşe fihim rasûlen min enfusihim”. Ayetin başında hem le edatı hem kad edatıyla çok önemli

34 Ahzab, 33/21.

bir vurgu yapılmaktadır. Türkçede bu vurguların tam karşılığı bulunmasa da “kesinlikle, hiç şüphesiz, mutlaka” ifadeleri ile açıklanabilir. Bu ayetin devamında menâ’illâhu ‘ale’lmu’minîne “Allah müminlere lütufta bulunmuştur,” denilmektedir. O halde Hz. Peygamber (s.a.v.) müminler için Allah (c.c.)’ın bir lütfudur. Ayetin bundan sonraki kısmında peygamberin üç görevinden bahsedilmektedir. yetlû ‘aleyhim âyâtîhi “Onlara ayetlerini okuyan,” bunların ilkidir. Teknik olarak Hz. Peygamber (s.a.v.)’in bu görevine tebliğ denilmektedir. Başka ayetlerde de bahsi geçen tebliğ görevi şu anlama gelmektedir; Hz. Peygamber (s.a.v.), Kur’an-ı Kerim’de kendisine nâzil olan tüm ayetleri hiçbir ilave yapmadan eksiksiz bir şekilde, bugünkü anlamıyla tırnak içerisinde, hiçbir değişikliğe uğratmadan Cebrail’den aldığı gibi insanlara iletmesidir. Bu görevle ilgili iki noktaya işaret etmemiz gerekir: Birincisi Hz. Peygamber (s.a.v.)’in ayetlerde herhangi bir değişiklik yapma imkân ve fırsatı da yoktur. Çünkü, mealen ifade etmek gerekirse; eğer herhangi bir şekilde değişiklik yapacak olursan biz seni şah damarından yakalarız, buyurur Cenâb-ı Hak. Bu Hz. Peygamber (s.a.v.)’in Kur’an’da herhangi bir değişiklik yapma imkanının da olmadığını ifade eder. Ayrıca hepimizin bildiği gibi Veda Haccı’nda Hz. Peygamber (s.a.v.); “Ben size tebliğ ettim mi?” diye sahâbelere sorduğu zaman hep bir ağızdan; “Tebliğ ettin ya Resulullah,” cevabını almıştır. Bu da bize Hz. Peygamber’in (s.a.v.), Kur’an-ı Kerim’i tebliğ ederek bu görevini eksiksiz olarak yerine getirdiğini gösterir.

Söz konusu ayette geçen Hz. Peygamber (s.a.v.)’in ikinci görevi “ve yuzekkîhim” (Onları tezkiye eder), kısmında zikredilen tezkiyedir. Tezkiye ile iki şey kastedilir; birincisi insanların inanç dünyalarındaki yanlışlıkları tashih etmek ve düzeltmektir. Ayetin ilk muhatapları olan Mekkeli müşrikler Allah’ın varlığına inanıyorlardı ama putlara da O’na ortak koşuyorlardı. Onların inançlarındaki şirk ihtiva eden bu yanlışlığı düzeltmek tezkiyedir. Tezkiyenin ikinci anlamı ise az önce bahsettiğimiz ahlaki yanlışlıkları düzelterek gönül zenginliğini oluşturmak olarak ifade edilebilir. Bir misalle açıklamak gerekirse; hepimizin bildiği gibi Hz. Ömer (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.)’i öldürmek üzere yola çıkmış katil ruhlu bir insandı. Sıradan bir insan değildi, Allah’ın son elçisini öldürmek üzere yönelmiş bir ruha sahipti. Ancak hepimizin bildiği gibi Müslüman oldu. Bugün ise Hz. Ömer (r.a.)

dendiği zaman aklımıza adil ruhlu bir insan gelir. Hz. Peygamber katil ruhlu bir insanı adil ruhlu bir insana çevirmiştir. Hadis kitaplarımızın Kitab-ı Zühd bölümleri Hz. Peygamber (s.a.v.)'in insanları ahlaki olarak nasıl eğittiğine dair örneklerle doludur. Aslında mümkünse her Müslüman Ramazan ayında Kur'an-ı Kerim'in yanında Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ahlakla ilgili hadislerini bir araya getiren bir kitap da okumalıdır. Böylece Ramazan'ın da amacı olan ahlaki bakımından yücelme temin edilebilir. Örneğin Türkçeye tercüme edilmiş, Buhari'nin telif ettiği *Edebü'l Müfred* isimli bir kitap bulunmaktadır. Müslümanlar en az senede bir defa bir ahlak kitabı okumalıdır. Çünkü biz insanlar etrafımızda bizi dünyaya bağlamaya sevk eden birçok şey ile çevriliyiz. Halbuki bir Müslüman için gerçek hayat dünya değil ahiret hayatıdır. Ahireti kazanmanın yolu ise öncelikle inanç ve ahlaktan geçmektedir.

Ayetin son kısmında Hz. Peygamber'in üçüncü temel görevi: ve-yu'allimuhu'l-kitâbe ve'l-hikmete "*Kitap ve hikmeti öğretir*" olarak ifade edilir. Müslümanlar olarak Cenâb-ı Hakk'ın Hz. Peygamber'e Kur'an-ı Kerim'i vahiy olarak verdiği dair hiçbir şüphemiz yoktur. Ama Cenâb-ı Hak aynı zamanda hem Hz. Peygamber (s.a.v.)'e hem diğer peygamberlere vahyin yanında hikmet de vermiştir. İşte burada Cenâb-ı Hak "*size kitabı ve hikmeti öğretir*" diyerek bu duruma işaret etmektedir. Yaygın kanaat peygamberlere sadece kitap vahyedildiği şeklindedir. Halbuki hem Hz. Peygamber (s.a.v.)'e hem de önceki peygamberlere kitabın yanında hikmetin de verildiği ayetlerde ifade edilmektedir.

Nitekim Âl-i İmran Suresi 81. ayette şöyle buyurulmaktadır: Ve-iz ehaza'llâhu mîsâka'n-nebiyyîne emâ âteytukum min kitâbin ve-hikmetin "*Hani Allah, peygamberlerden: "Ben size Kitap ve hikmet verdikten sonra nezdinizdekileri tasdik eden bir peygamber geldiğinde ona mutlaka inanıp yardım edeceksiniz" diye söz almıştım.*" Bu ayet bütün peygamberle ilgilidir. Bir başka ayette, fe kad âteynâ alâ ibrahime'l-kitâbe ve'l-hikmete (İbrâhim soyuna da kitabı ve hikmeti verdik) denilmektedir. Bu ayetlerde kullanılan ifadeler son derece önemlidir. Âteyna denmesi burada verilen bir bilgiye işaret etmektedir. Yani peygamberin kendisine vahiy olarak verilen kitaptan okuyarak öğrendiği bir

şey değil. Kitabın dışında ayrı bir bilgi olduğunu anlıyoruz çünkü Cenâb-ı Hak âteyna şeklinde buyuruyor.

Aynı durum Hz. Peygamber (s.a.v.) için de söz konusudur. Nitekim Nisâ Suresi 113. ayette Hz. Peygamber (s.a.v.) ile ilgili şöyle buyuruluyor: Ve enzele'llahu aleyke'l-kitâbe ve'l-hikmete “*Allah sana kitabı ve hikmeti indirdi.*” Biz genellikle *nüzul/inzal* fiillerini kullandığımız ve *nazil* oldu dediğimiz zaman ilk aklımıza gelen haklı olarak Kur'an-ı Kerim ayetleridir. Ancak burada ayetler dışında hikmetle ilgili de *inzal* kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. O halde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Kur'an-ı Kerim dışında Cenâb-ı Hak'la Cebrail vasıtasıyla ayrıca irtibat kurduğunu anlıyoruz. Kur'an dışında peygamberlere verilen bilgiye hikmet denilmektedir. Hepimizin bildiği gibi Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke döneminde namaz kılmış, abdest almıştır. Ama abdestle ilgili ayet Medine döneminde nazil olmuştur. Demek ki Kur'an-ı Kerim'de abdestle ilgili ayet nazil olmadan önce Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Müslümanlar abdest alıyorlardı. Bu, Hz. Peygamber' (s.a.v.)'in Mekke döneminde Cebrail'den öğrendiği abdesti Medine döneminde Kur'an-ı Kerim'deki ayetle tekrar ifade edildiği anlamına gelmektedir. Buna dair başka örnekler de vardır. Onun için bazı alimler; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hikmet ile öğrendiği bazı bilgilerin daha sonra vahiy olarak geldiği görüşündedir. Bildiğimiz üzere Hz. Ömer (r.a.)'in muvafakâtsı diye bir durum vardır. Yani Hz. Ömer bir şeyi talep eder ve Cenâb-ı Hak bu talebi ayet olarak indirir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in de hikmetle ilgili bilgileri zaman içerisinde ayet şeklinde inmiş olabilir. Ancak Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hikmetle ilgili tüm bilgilerinin ayetlerde bulunduğunu söylemek doğru değildir.

Son olarak; Hz. Peygamber (s.a.v.) bir Müslüman açısından: 1- En son elçidir; 2- Yüce bir ahlak sahibidir ve tüm Müslümanlar onun ahlakını örnek almalıdır; 3- Peygamber Cenâb-ı Hakk'ın kendisine vahyettiği ayetlerin anlaşılması için açıklamalar yapan kitabı ve hikmeti öğreten yüce bir şahsiyettir.

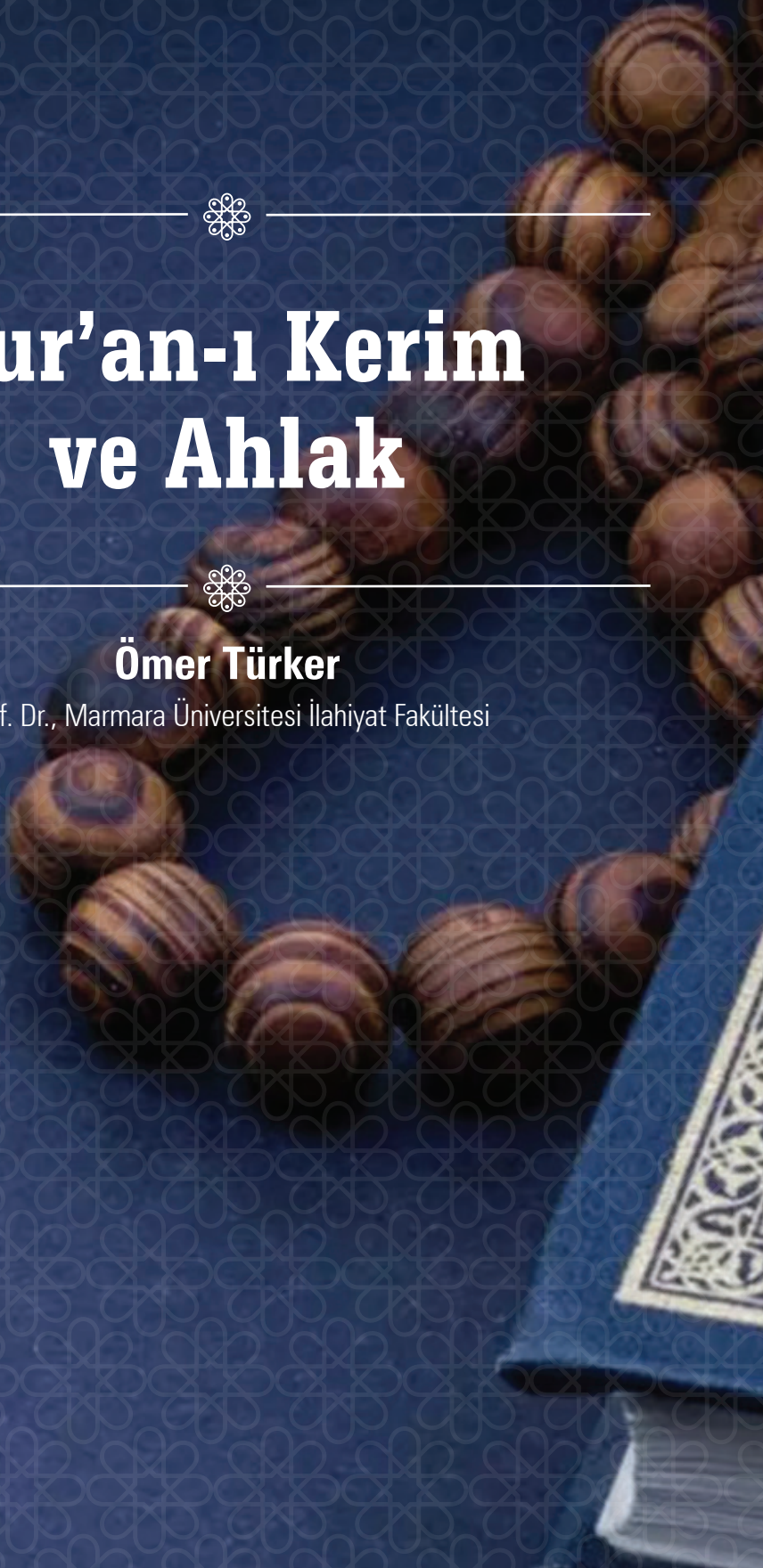

Kur'an-ı Kerim ve Ahlak

Ömer Türker

Prof. Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Genel olarak İslam dini ve özelde de bu dinin kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'de insana dair her şey temelde iki kategoride incelenebilir. Birincisi, iman ikincisi imanın gereği olarak ortaya çıkan amel. Ameli zaman zaman ahlaktan daha geniş şekilde kullanabilir zaman zaman ahlakın alanını daha geniş kullanarak ahlakla özdeş bir şekilde de kullanabiliriz.

Kur'an'ı Kerim'de bir yandan baştan sona iman esaslarının neler olduğu anlatılır, diğer yandan da bu iman esaslarının Müminde doğuracağı hallere dikkat çekilir. Bu esaslar bir Müminde hangi melekelere yol açmalı, hangi melekeler ve hangi ahlaki huylar bir Mümine yaraşır, hangilerinin bir Müminde bulunması beklenmez veyahut bulunduğu zaman Müminin tövbe etmesi gerekir ve kendisini o melekedden o huydan arındırması gerekir, buna dair geniş bir anlatı sunulur. Bu anlamda Kur'an-ı Kerim ile Hz. Peygamber'in hayatı da birbirine paralel şekilde açıklanabilir. Kur'an-ı Kerim'de bir ayette Hz. Peygamber için; Ve inneke le'alâ hülukin 'azîm³⁵ buyrulur. İslam düşüncesinde her ikisini de içerecek şekilde yorumlar yapılmıştır ama burada konumuz ahlak olduğu için ahlak üzerinden gidebilir ve “*Sen büyük bir ahlak üzeresin*” diye anlayabiliriz bu ayet-i kerimeyi. Hz. Aişe de kendisine Hz. Peygamber hakkında yöneltilen bir soruya “*O'nun ahlakı Kur'an ahlakıydı*” diye cevap vermektedir.

Kur'an'da asıl itibariyle bir Mümin için ulaşılması gereken ana hedef olarak peygamber ahlakı anlatılır. Yalnız peygamber ahlakı sadece bir peygamber etrafında anlatılmaz yani sadece Hz. Peygamber (s.a.v.) etrafında inşa edilen bir anlatı değildir. Kur'an-ı Kerim'de sözü geçen bütün peygamberlerin hayatlarından kesitleri içerecek şekilde, bütün peygamberler adeta tek bir insan gibi düşünülerek peygamberlik etrafında bir ahlak anlatısı sunulur. Yani bir iman ve aynı zamanda bir ahlak anlatısı sunulur. Bu açıdan bakıldığında Kur'an-ı Kerim bir yönüyle bir ahlak kitabıdır. Allah'a yaklaşan bir kul hangi ahlaki melekelerle donanır, Allah'tan uzak olduğu düşünülen ya da Allah'tan uzaklaştıracak durumlar dikkate alındığında Müminde hangi ahlaki melekeler

bulunmaz ya da bir kul Allah'tan uzak olursa onda hangi ahlaki meleklerin bulunması beklenmez bunlara dair bir anlatı sunulur.

Bu anlatıların merkezinde birkaç önemli kavram vardır. Bunlardan birisi Allah'la yakınlığı ifade eden velayet kavramı. "Allah Müminlerin velileridir"³⁶ ayet-i kerimesinde ifade edildiği gibi genel olarak bir mümin Allah'a iman etmek ve temel iman esaslarını kabul etmekle Cen âb-ı Hak ile bir tür velayet, tabiri caizse bir dostluk kesb eder. Bu, umumidir. Yani mümin kapsamında değerlendirebileceğimiz her insan için geçerli bir durumdur. Müminin şu kadar günahkâr olması veya bu kadar salih olması, bu genel velayet açısından bakıldığında ikinci mülahazalardır. O velayet ikinci bir kavramla özelleşir o kavram da aslında iman esaslarının ardından gelen salih amel kavramıdır.

Salih amel, Kur'an-ı Kerim'in en geniş ahlaki kavramlarından birisidir. Zira salih amel aklımıza gelecek bütün ahlaki nitelikleri içerecek şekilde kapsamlı ve külli bir kavramdır. Eyüp (a.s.)'de gördüğümüz sabrı İbrahim (a.s.)'de gördüğümüz ilmi, Lokman (a.s.)'da göreceğimiz hikmeti veya bir başka peygamberde göreceğimiz vasıfların tamamını içeren üst bir kavram olarak kendisini gösterir. Dolayısıyla Allah'a yaklaşımcı bütün düşünce ve davranışlar da buna dahildir. Amel deyince aklımıza sadece hareketler gelmemeli, Allah'a yaklaşımcı bütün düşünce ve davranışlar esas itibarı ile salih amel kapsamında değerlendirilir. Salih amel ise aynı zamanda velayetin özelleşmesinde de etkili olur. Velayetin özelleşmesi derken şunu kastetmekteyiz: Müminler umumi bir velayet içindedirler ama müminlerin yaptıkları salih amellere göre Allah'a yakınlıktaki dereceleri farklıdır. Başka bir ifade ile müminlerin Hz. Peygamber (s.a.v.)'de ortaya çıkan tedeyyünü (dindarlık) tevarüs etmesine göre yani Peygamber (s.a.v.)'e benzemesine bağlı olarak Allah'a yakınlıktaki derecesi farklıdır. Peygamber (s.a.v.)'e benzemeyi aynı zamanda ilahi isimlerin gerekleri ile donanmak şeklinde de anlayabiliriz. Kur'an-ı Kerim sadece kulda ortaya çıkması beklenen melekeleri saymakla kalmaz aynı zamanda o iyilik hasretlerine kaynaklık eden ilahi isimleri de sayar. Bu bize Kur'an-ı Kerim'de ahlakla ilgili çıkarımlarımızın hangi dayanaklara istinat edeceğini de gösterir. Bir açıdan Kur'an-ı Kerim'de ahlakla ilgili bakılması

---

36 Bakara, 2/257.

gereken ayetler bütünü bunlardır yani velayet kavramında düşünebileceğimiz her şeyi içerir. Velayeti aynı zamanda sevgi (hubb) kavramıyla da ifade edebiliriz. Nitekim bir ayette şöyle denir: Vellezine amenu eşeddu hubben lillah “İnsanlar arasında, Allah’ı bırakıp, O’na koştukları eşleri tanrı olarak benimseyenler ve onları, Allah’ı severcesine sevenler vardır. İman edenler ise Allah’ı daha çok severler.”³⁷). Başka bir ayette de Allah ile kullar arasındaki karşılıklı sevgi bulunduğu ifade edilir: Yuhıbbuhum ve yuhıbbunehu “Allah onları, onlar da Allah’ı sever.”³⁸ İmanın ve Allah’a yönelişin insanda husule getirdiği yakınlık ve sevgi hali, Allah’a yönelik ve Allah’la birlikte olma talebini içeren sevgi halidir. Buna biz en genel anlamıyla velayet diyoruz. Bu anlamıyla velayet ne kadar Hakk’ın koruması altında olduğumuzda ilgili bir şeydir. Velayetin olmadığı bir mümin ahlakından bahsedilemez. Fakat bu velayet, mutlak, geneldir, Allah’a yöneliş ve salih amellerle ayrıntılı hale gelir. Dolayısıyla umumi seviyenin ayrıntılarını ifade eden velayet derecelerinin bulunması gerekir. Bu demektir ki Kur’an-ı Kerim bize insanda ortaya çıkan ahlakın hangi velayet dahilinde ortaya çıktığını dikkate almamız gerektiğini söyler. İnsan benzer fiilleri çok çeşitli velayet bağları ile üretebilir. İnsan aynı fiili bir kabile bağı ve hassasiyetiyle üretebilir, bir milli hassasiyetle öğretebilir, herhangi bir şeyin taraftarı olarak benzer fiiller yapılabilir. Fiiller şekil itibarıyla aynı olabilirler ama Allah nezdinde kulun salih amel sayılan fiili, asıl itibarıyla Allah’a velayet ve bağlılıkla gerçekleşecek fiildir. Bu ise sürekli bir temkin ister. Yani sürekli kişinin kendisini kontrol etmesini, hem belirli bir amel yaparken o amele mahsus niyetin sorgulanmasını hem de genel olarak çeşitli fiilleri yaparken insanın içinde bulunduğu umumi zihin hali anlamında külli niyetini, genel niyetini yahut külli gayesini sorgulamasını ve varsa sapmalar bunlara dair tashih faaliyetleri yapmasını gerektirir. Tashih faaliyetlerinin dinde karşılığı istiğfar, inâbe ve tövbedir. Niyeti tashih etmek aslında sadece belirli bir amelle ilgili değil bir bütün olarak amellerimizle ilgili bir kavramdır. Cüzi tahsis de mümkündür, küllî tashih de mümkündür. Burada daha zor olan küllî tashihtir. Pek çok davranışımızı içine alan belirli bir ana hedefe doğru yönelişimizi ifade eden küllî niyet ya da küllî gayenin tashihi, sürekli bir ayıklık çabasını gerektirir. Bu seviyedeki tövbe ve istiğfar

37 Bakara ,2/165.

38 Mâide, 5/54.

sürekli yenilenen bir şeydir. Yani istiğfar bir kez yapıldığı zaman biten ve sorumluluğun yerine geldiği bir şey değil velayetin ve Allah'a bağlılığın tazelenmesi ve başka bağlılıklara olan meyilden insan gönlünün arındırılması, kalbin saflaştırılması anlamında sürekli hassasiyetle üzerinde durulması ve tekrarlanması gereken bir şeydir.

Yukarıda alıntılanan Mâide Suresi 54. ayette ima edildiği üzere velayet karşılıklı bir kavramdır. Yani kul Allah'a dost olduğunda Allah da kula dost olur. Kul Allah'a yaklaştığında Allah da kula yaklaşmış olur. Salih amel ise ilk bakışta tek taraflı bir şeymiş gibi ve sadece kulun gerçekleştirdiği bir filmiş gibi anlaşılır. Salih amelle ilgili bu tek taraflılığı tamamlayan şey Kur'an-ı Kerim'de ilahi isimlerdir. Salih amellerin ayrıntısına belki başka cihetten girilebilir ama bir bütün olarak onu tamamlayan şey ilahi isimlerdir. Her bir insandaki her bir haslet aslında Allah'ın bir isminin neticesi bir uzantısı olarak ortaya çıkar. İnsandaki bütün irade Allah'ın mürid vasfından, insandaki kudret Allah'ın kadir vasfından ilahi kudretten gelir. İnsandaki bilgi Allah'ın alim (bilen) sıfatından gelir. Dolayısıyla bizim nitelenebileceğimiz bütün temel durumlar ilahi isimlerin bir mazharı, bir tecellisi veya sufilerin tabiriyle onların bir uzantısı olarak ortaya çıktığı gibi donanacağımız ahlaki nitelikler de yani cesaret, haşyet ve sabır gibi ahlaki nitelikler de aslında ilahi isimlerin bir uzantısı olarak ortaya çıkar. Biraz önce söylediğimiz gibi zihnin salihliği ve arınmışlığı da sâlih amel kapsamına girdiğinden Mümin arınmış bir zihin ve onun gereği olan davranışlar bütünüyle Allah'ın isimlerine paralel kalmaya çalışır. Allah'ın isimleri ile Allah'ın isimlerinin mazharı, meclası veya tecelligahı olmaya çalışır. Bu açıdan ahlak; imanla Allah'a yönelik kesbedilen velayet ve bu velayetin neticesi olarak ilahi isimlerle insan davranışları arasında ortaya çıkan paralelliğin bütününden oluşan bir şey olup imanın kulda olabildiğince kalıcı vasıflar oluşturması beklenir. Hz. Peygamber'in hayatından da öğrendiğimiz kadarıyla buradaki kalıcılık daima kulun temkinlerini ve kendisine ilişkin sorgulamasını gerektiren bir kalıcılıktır. Nitekim Hz. Peygamber Aleyhisselam'ın günde yüz kere ya da yetmiş kere tövbe ve istiğfar ettiğini bildiren rivayetler vardır. Kur'an-ı Kerim'de istiğfar, bazı ayetlerde belli vakitlere tahsis edilerek ifade edilse de (Mesela: Seher vakti Allah'a istiğfar

edenler anlamında vel mustağfirîne bil eshâr.³⁹ Yine Zâriyât 51/18. ayet de seher istiğfar etmenin müminlerin niteliklerinden olduğunu ifade eder.) müminlerin asli vasıflarından biri olarak herhangi bir zaman ve mekanla kayıtlı olmaksızın her türlü vesile ile istiğfar etmek vurgulanır.⁴⁰

İstiğfar aslında sürekli bir durum olarak insanda bulunması hasebiyle ahlakın ya da tedeyyün fiilleri ve meleklerinin kendisinden sürekli emin olacağımız ve süreklilik arz eden kalıcı melekeler değil, kendisi üzerinde titreyeceğimiz izafi haller olduğunu bize göstermektedir. Biz bunlara daha uzun erimli olmaları bakımından meleke diyoruz. Bir insan sürekli cömertlik yapıyorsa artık ondan cömertlik fiilleri beklenir, bir insan sürekli ibadet kapsamında fiiller yapıyorsa ondan ibadet kapsamında fiiller beklenir ya da bir insan sürekli hırsızlık yapıyorsa insanlar ondan emin olamaz ve hırsızlık korkusu taşır, bir insan sürekli başkalarına hakaret edip onları küçük görüyorsa ondan da bu fiillerin devamı beklenir. Bu manada insan belli türden davranışları defalarca tekrarlayarak o davranışları yapmaya dönük bir meleke oluşturur. Fakat din, Allah ile kurulan dostluğun, ünsiyetin yahut velayetin Mümin için tabiri caizse çantada keklilik olmadığı üzerine kuruludur. Kişi sürekli istiğfar, sürekli tövbe ile sürekli külli ve cüzi niyetlerini, külli ve cüzi gayelerini yani Allah karşısındaki bilinç halini sorgulayarak bu halleri kendinde daim kılma çabası içerisinde olmalıdır. Zira insanda ortaya çıkan salih amel kapsamındaki zihin halleri izafi durumlarda. Çünkü zihin daima bir şeyle ilgili olduğu için ilgisi ve konusu değiştiğinde değişimin süresi ve yoğunluğuna bağlı olarak cüzî ve küllî haller de değişebilir. Dolayısıyla düşünce ve davranışlarımız sayesinde bir izafi hal kazanıyoruz. Cömertliğe, şecaate, cesarete yönelik bir izafet kesbediyoruz ama bu izafet kendisinden emin olabileceğimiz bir durum olmaktan ziyade üzerinde titreyeceğimiz ve sürekli istiğfarla kendisine ilişkin farkındalığımızı yenileyeceğimiz, kontrol edeceğimiz bir haldir.

Özetle Kur'an-ı Kerim bir yönüyle baştan sona ahlak kitabı olarak okunabilir. Kur'an-ı Kerim, anlattığı kıssaların tamamı da dahil olmak üzere, baştan sona neredeyse bir Mümin nasıl olur onu anlatmaktadır. Kur'an-ı Kerim'in üç temel

39 Âl-i İmrân, 3/17.

40 Âl-i İmrân, 3/39, 135, 159; Nisâ, 4/64, 106, 110.

konusu olduğu söylenir: Tevhid, nübüvvet ve haşir. Tevhitte de nübüvvetde de haşirde de Kur'an-ı Kerim bize muvahhit bir Mümin nasıl olur onu anlatır. Sadece Allah'a değil peygambere de ittiba etmiş bir Mümin nasıl olur onu anlatır. Haşirde de cenneti ve cehennemi hak edecek Mümin nasıl olur onu anlatır. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim bir açıdan bakıldığında baştan sonra insana dair bir kitaptır ve hangi fiillerin insan için kurtuluşa vesile olabileceğini, hangi fiillerin insanın felaketine ve helakine sebebiyet verebileceğini ayrıntılı bir şekilde anlatır. Bu manada Kur'an yanılmaz uygulayıcı olarak Peygamber Aleyhisselam tarafından temsil ediliyor olması bakımından ahlak üzerine bir söylev değildir. Hem Müminler tarafından yaşanması beklenen bir kitaptır hem de fiilen Peygamber Aleyhisselam tarafından yaşanmış ve temsili oluşturulmuş olan bir anlatıyı ifade eder. Kur'an ahlakı bu sebeple Mümin için hem idealdir hem de fiilen içinde bulunduğu bir ahlakıdır. İdeal, daima olmaya çalıştığı durumu ifade eder. İdeali oluşturan asıl şahsiyet Hz. Peygamber Aleyhisselam'dır. Müminin şu veya bu şekilde içinde bulunduğu, bir dereceye kadar Peygamber Aleyhisselam'a benzediği, ilahi isimlerin mecrası olduğu ölçüde temsil ettiği bir ahlakı anlatır. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim bize, ulaşılması mümkün olmayan bir ahlaktan değil ulaşılmış, denenmiş, sınanmış ve halen de Müminler tarafından şu veya bu ölçüde icra edilen bir ahlaki hayattan bahsetmektedir. Bu ahlâkî hayat, Allah'a velayetin bir uzantısıdır. Kur'an'ın anlatımında insanı necata ulaştıran ahlak budur, ahlaklı görünen fiiller değildir. Hakk'a dostluktan kaynaklanan, Hz. Peygambere ittiba ve benzemekten kaynaklanan yani kısaca imanın gereği olan bir ahlaktan bahseder Kur'an-ı Kerim.

RAMAZAN KONUŞMALARI - KUR'AN-I KERİM -

Ramazan Konuşmaları, her yıl belirli temalar çerçevesinde alanında uzman isimlerin konuk edildiği dijital platform programı olarak hazırlanmıŐtı. 2021, 2022 ve 2023 Ramazan aylarında yayımlanan programın ilk yılında "Namaz", ikinci yılında "Hz. Peygamber (sav)" ve üçüncü yılında "Kur'an'ı Kerim" temaları iŐlenmiŐti.

Programın üçüncü yılında Kur'an-ı Kerim'i daha iyi tanımak, anlamak ve Hz. Peygamber'in güzel ahlakı olarak hayatlarımıza tatbik edebilmek maksadıyla, tamamızı "Kur'an-ı Kerim" olarak belirledik. İlim, kültür, musiki, edebiyat ve toplumsal yaşamdaki yansımaları bağlamında "Kur'an-ı Kerim" temasının ele alındığı programda, her biri çok kıymetli ve alanında yetkin akademisyen, sanatçı, yazar ve eğitimci konuklarımızı ağırladık. Kayıt altına alınan konuşmaları video içerik olarak dijital platformlarda yayımlayarak seyircilerimizin istifadesine sunduk.

Yayımlandığı günden itibaren ilgiyle takip edilen programın dijital platformda yalnızca video içerik olarak bulunmasına gönlümüz razı gelmedi ve ayrıca faydalı olması ümidiyle konuşmaları kitaplaŐtırarak "Ramazan Konuşmaları Kitaplığı" serimizi yayına hazırladık.

Serinin "Kur'an-ı Kerim" temalı e-kitabına web sitemizden ulaşabilir, ailenizle ve tüm çevrenizle paylaşabilirsiniz. Çalışmamızın tüm okuyucularımız için bereketli ve keyifli bir okuma etkinliğine dönüşmesini temenni ederiz.

YEKDER
YAYINLARI